

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN “DÜZENLENMİŞ” VE
“KISALTILMIŞ” YAZINSAL METİNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

NESLİHAN YÜCELŞEN

**TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SELAHATTİN DİLİDÜZGÜN**

İSTANBUL-2014

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN “DÜZENLENMİŞ” VE
“KISALTILMIŞ” YAZINSAL METİNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

NESLİHAN YÜCELŞEN

**TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

PROF. DR. SELAHATTİN DİLİDÜZGÜN

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL-2014

2501121144 Öğrenci numaralı Neslihan YÜCELŞEN tarafından hazırlanan bu çalışma 22/07/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi programında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi

Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Latif BEYRELİ
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Zeynep ÇETİNKAYA EDİZER
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

ÖNSÖZ

“Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan ‘Düzenlenmiş’ ve ‘Kısıltılmış’ Yazınsal Metinlerin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde çalışmanın problem durumuna değinilmiş, amacı, önemi, sayıtları ve çalışmada sıklıkla geçen tanımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde kavramsal çerçeve oluşturulmuş, yazınsal metinler ve bu tür metinlerin Türkçe Öğretimi’ndeki yeri tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü yöntem, evren ve örneklem gibi bilgilerin verildiği bölümdür. Çalışmanın bulguları ise dördüncü bölümü oluşturmaktadır. Son bölümde çalışmada varılan sonuçlar ve olumsuz durumlar için öneriler yer almaktadır.

Çalışmam boyunca benden kıymetli bilgilerini esirgemeyen hocam Sayın Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN’e teşekkürü bir borç bilirim. Desteklerini hep yanımda hissettiğim Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ’e, Prof. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ’a , Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKIŞ’a, Yrd. Doç. Dr. Şükran DİLİDÜZGÜN’e, Yrd. Doç. Dr. Zeynep ÇETİNKAYA EDİZER’e, Okt. Dr. Nuray KÜÇÜKLER KUŞCU’ ya, Arş. Gör. Dr. Nazlı CİHAN’a, Arş. Gör. Melda KARAGÖZ’e, Öğr. Gör. Duygu AK BAŞOĞUL’a, Arş. Gör. Sibel AY’a, Şevnan ÖZTÜRK’e, Ayşe GÜLEÇ YILMAZ’a ve eşim Volkan YÜCELŞEN’e tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Çalışmamın en zorlayıcı yanı olan özgün metinlere ulaşma konusunda, ulaşamadığım metinleri benimle paylaşan Mavibulut Yayıncılık editörü Keriman GÜLDİKEN’e, Ebe Sobe Dergisi eski editörü Nihat VURAN’a, yazar Bestami YAZGAN’a, Öğretmen Selma ERDEM ve Şirin ALTINYÜZÜK’e minnettarım.

Son olarak çalışmamı destekleyen Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ‘a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Neslihan YÜCELŞEN

ÖZET

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN “DÜZENLENMİŞ” VE “KISALTILMİŞ” YAZINSAL METİNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Her beceride olduğu gibi okuma becerisinin gelişiminde de “kritik dönem” olarak nitelendirilebilecek bir zaman dilimi vardır. Kişi, bu dönemi sağlıklı bir biçimde atlatamazsa, ilerleyen yıllarda okuma alışkanlığı edinmesi ve okuma kültürü geliştirilmesi mümkün olmayacaktır.¹

Okuma becerisi, ailede başlayan, okul öncesi ve ilkökul dönemlerinde geliştirilen, ortaokul düzeyinde ise metni anlamlandırma boyutuna ulaşan bir seyir gösterir. Bu dönemlerde ders kitaplarına önemli görevler düşmektedir. Okul çağı boyunca öğrencinin en fazla kullandığı materyal olan ders kitabı, okuma kültürü kazandırma, dil sevgisi aşılama, yazın bilgisi edindirme, estetik zevk kazandırma gibi işlevleri, içinde bulunan metinler yolu ile gerçekleştirir. Metinlerin bu işlevleri yerine getirebilmesi için başta öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygunluk olmak üzere tür özelliklerini yansıtmaya, güncel olma, sorun çözmeye yönelik olma, yapı ve anlamsal bir tutum ve bütünlük taşıma gibi bir dizi özelliğe de sahip olması gerekir.

Bu araştırmada, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan düzenlenmiş ve kısaltılmış metinlerin, Türkçe öğretiminin amaçlarında belirtilen ölçütlere uygunluğu değerlendirilmiştir. Düzenlenmiş metinler üzerinde yapılan değişiklikler saptanarak altı başlık altında sınıflandırılmıştır. Her başlık altında örnek metinler incelenmiştir. Kısaltılmış metinler ise metin türlerine göre sınıflandırılmıştır. Çalışmanın sonunda, bu düzenlenmiş ve kısaltılmış metinlerin metin türü özelliklerini tam olarak yansıtmadıkları ve estetik yapılarının bozulduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

---

¹ Bu konu “Yazınsal Metinlerde Okuma Süreci” bölümünde temellendirilmiştir.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF “REORGANIZED” AND “REDUCED” LITERARY TEXTS IN THE SECONDARY TURKISH COURSEBOOKS

As with any skills, there is a period of time which can be described as “critical period” in the development of reading skills. If one can not cope with this period comprehensibly, it will not be likely to acquire reading habit and to develop a reading culture.

Reading skill gets initiated within the family, progresses in the pre-school and elementary school period and finally comes up to the interpretation level in the secondary school. Within this progress, coursebooks have important duties. Coursebooks, which are the most commonly used materials in the schools, enable students to gain a sense of reading culture, to increase their language awareness and literature knowledge, and to arouse aesthetic pleasure by means of the texts included in them. In order to fulfil these functions, texts should have a number of features ranging from being appropriate to student’s interests and needs at the primary concern to reflecting text-type features, being up-to-date, aiming at problem-solving, and having semantic and structural coherence and unity.

In this study, reduced and reorganized literary texts in the secondary Turkish Coursebooks are evaluated in terms of their appropriateness to the ultimate objectives of teaching Turkish. Changes made on the reorganized literary texts are classified under six headings. Sample texts were examined under each heading. Reduced literary texts are classified according to the type of text. In the aftermath of the study, the conclusion drawn is that this kind of texts do not reflect text-type features properly, and their aesthetic forms have been distorted.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç.....	2
1.3. Önem	3
1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar.....	4
BÖLÜM II : KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Metin ve Metin Türleri	5
2.2. Yazımsal Metinler	9
2.2.1 Yazımsal Metinlerde Okuma Süreci.....	18
2.4. Türkçe Öğretiminde Ders Kitabı	21
2.5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Özellikleri.....	23
2.6. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinler Üzerinde Yapılan Değişiklikler	35
BÖLÜM III: YÖNTEM	37
3.1. Araştırmanın Modeli.....	37
3.2. Evren ve Örneklem	37
3.3. Veri Toplama Araçları.....	38
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	39
BÖLÜM IV: BULGULAR	40
4.1. Metinler Üzerinde Yapılan Düzenleme İşlemleri.....	40
4.1.1. Metnin Başlığını Değiştirme.....	41
4.1.2. Metne Sözcük ve/veya Cümle Bazında Eklemeler Yapma	44
4.1.3. Metinde Kullanılan Sözcükler Yerine Farklı Sözcükler Kullanma	56
4.1.4. Metinden Sözcük, Tümce ya da Paragraf Düzeyinde Birim Çıkarma.....	59
4.1.5. Tümcelerin Yerlerini Değiştirme.....	80
4.1.6. Kişi İsimlerini Değiştirme	81

4.2. Metinler Üzerinde Yapılan Kısaltma İşlemleri.....	82
4.2.1. Kısaltılmış Şiirler.....	83
4.2.2. Kısaltılmış Romanlar.....	98
4.2.3. Kısaltılmış Öyküler.....	112
4.2.4. Kısaltılmış Diğer Metin Türleri.....	128
BÖLÜM V: SONUÇ VE ÖNERİLER	134
KAYNAKLAR	139
ÖZGEÇMİŞ.....	145

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2-1: Farklı düzeydeki ders kitaplarında yer alan metinler.....	34
Tablo 4-1: Başlığı değiştirilen metinler.....	41
Tablo 4-2: Cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılan metinler.....	44
Tablo 4-3: Kullanılan sözcüklerin değiştirildiği metinler.....	56
Tablo 4-4: Sözcük, tümce ya da paragraf düzeyinde birim çıkarma.....	59
Tablo 4-5: Şiddet duygusu uyandırabilecek ifadeleri çıkarma.....	72
Tablo 4-6: Kısaltılmış şiirler	83
Tablo 4-7: Kısaltılmış romanlar.....	98
Tablo 4-8: Kısaltılmış öyküler.....	112
Tablo 4-9: Haritada Bir Nokta.....	118
Tablo 4-10: Kısaltılmış diğer metin türleri.....	128

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4-1: Örnek etkinlik 1.....	128
Şekil 4-2: Örnek etkinlik 2.....	131
Şekil 4-3: Örnek etkinlik 3.....	132
Şekil 4-4: Örnek etkinlik 4.....	132
Şekil 4-5: Örnek resim	133

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu belirtilmiş; amacına, önemine değinilmiş, sınırlılıkları ve sayıltıları ortaya konulmuştur. Bunlara ek olarak araştırmada sıklıkla yinelenen tanımlara yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

İnsanoğlunun sahip olduğu en büyük güç “dil”dir. Dünya üzerindeki hiçbir güç, ustalıkla kullanılmış bir dil ile yarışamaz.

Kişinin, durmaksızın gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurabilmek, hem eğitim hem de iş hayatında belirlediği hedeflere ulaşabilmek, kendini doğru ifade edebilmek ve bu sayede insanlarla düzgün iletişim kurabilmek gibi kendisini her anlamda donanımlı kılacak yetilerini geliştirmesinin yolu dili kullanmadaki başarısından geçer.

Dil ile düşünce arasında karşılıklı etkileşime dayanan bir ilişki olduğuna göre, kişinin dilsel evreninin sınırları, düşünsel etkinliklerinin de sınırlarını belirler. Bu bakımdan denilebilir ki, dilin gelişip zenginleşmesi, insanın eylem, düşünce ve duygu üretme olanaklarının gelişip zenginleşmesidir (Polat, 1991, s. 15).

Dili kullanma becerisi, kişinin doğumu ile başlayan uzun ve önemli bir süreçtir. Dil edinme becerisi ile varolan birey, aldığı eğitimle bu yetisini geliştirir. Eğitim sistemi içinde bireyin dil becerisini geliştirmesinin Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin amaçları içinde olduğu görülür. Söz konusu derslerin dil becerisi gelişimde kullandığı temel araçlar ise ders kitaplarıdır.

Eğitim öğretim süreçlerinde en sık ve vazgeçilmez bir araç olarak kullanılan ders kitapları hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin en önemli yardımcılarındandır (Ülper, 2010, s. 5). Türkçe dersleri, ders kitaplarında yer alan metinler aracılığı ile

işlenir. Bu yüzden Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özelliklere gerek Türkçe öğretim programlarında, gerekse alan uzmanları tarafından yazılan dokümanlarda yer verilmiştir. Herkesçe kabul gören özelliklerden biri, işlenen metinlerde “bütünlük” ölçütünün olmasıdır. Metinlerin anlamsal ve yapısal açıdan bütünlük taşıması gerektiği genelgeçer bir durum olmakla birlikte ders kitaplarında yer alan metinlerin bazılarının bu özelliği taşımadığı tespit edilmiştir.

1.2. AMAÇ

Tezin amacı, 2012-2013 öğretim yılı itibari ile uygulanmaya başlanılan 4+4+4 eğitim sistemine uygun olarak hazırlanan ve kullanılan mevcut 5,6,7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan kısaltılmış ya da düzenlenmiş yazınsal metinleri inceleyerek yapısal ve anlamsal bütünlük, yazın metni özelliklerini yansıtma gibi ölçütler bakımından değerlendirmektir.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ders kitaplarında yer alan metinler üzerinde yapılan kısaltma işlemlerinin bir yöntemi var mıdır?
- Ders kitaplarında yer alan metinler üzerinde yapılan düzenlemelerin bir yöntemi var mıdır? Yapılan bu düzenlemelerin nedenleri ne olabilir?
- Metinler üzerinde yapılan kısaltma ve düzenlemeler metne anlam açısından bir zarar vermekte midir?
- Metinler üzerinde yapılan bu işlemler metne yapı ve tür özellikleri açısından bir zarar vermekte midir?

1.3. ÖNEM

Çalışmada, ders kitaplarında yer alan değiştirilmiş¹ yazınsal metinler incelenmiş ve metinler üzerinde yapılan değişiklikler maddelendirilmiştir. Metinler üzerinde düzenlemeler ve kısaltmalar yapıldığı her zaman bilinmekle birlikte, daha önce bunların sonuçlarına değinen kapsamlı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Oysa Türkçe dersleri bu metinler aracılığı ile işlenmekte, dil sevgisi, yazın bilgisi, metin farkındalığı gibi bir dizi amaç, yine bu metinler yolu ile sonuca ulaşmaktadır. Bu nedenlerden, ders kitaplarında yer alan metinlerin kapsamlı bir biçimde ele alınması oldukça önemlidir.

1.4. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin büyük bir bölümünün kaynağı kaynakça bölümünde belirtilmemiştir. Bu yüzden kaynağı bulunamayan metinler üzerinde herhangi bir değiştirme işlem yapıp yapılmadığını bilinmemektedir.

Araştırmada kaynağına ulaşamayan metinlerin ele alınan metinlerle benzer sonuçlar göstereceği varsayılmıştır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma:

1. 2012-2013 ile 2013-2014 yıllarında okutulan ve Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBBİS) tarafından paylaşıma sunulan, farklı yayınevlerine ait on iki adet Türkçe ders kitabı ile,
2. 5,6,7 ve 8. sınıf düzeyleri ile,
3. İncelenecek metin türü olarak yazınsal (edebi) türlerden roman, öykü, ve şiir ile sınırlı tutulmuştur.

---

¹ Üzerinde düzenleme ya da kısaltmalar yapılan metinleri ifade etmek için “müdahale edilmiş”, “sadeleştirilmiş”, “uyarlanmış” gibi türlü sözcükler tercih edilmiştir. Çalışma sonucunda bu sözcüklerin yapılan değişiklikleri kapsamadığı görüşüne ulaşıldığından, bu tür metinler için “değiştirilmiş” sözcüğünü tercih edilmiştir.

1.6. TANIMLAR

Yazın: Gündelik hayattaki anlamlarından farklı, kendine özgü bir dil yapısı oluşturulmuş, hayal gücüne dayalı, kişide birtakım duygu veya düşünce uyandıran, anlamsal ve yapısal olarak bir bütünlük taşıyan, kurmacasal eserlerden oluşmuş sanat dalı.

Metin: Gündelik dilde metin, geleneksel olarak birçok tümceden oluşan yazılı bir bütünlük olarak kabul edilir (Dilidüzgün, 2010, s. 25).

Yazınsal Metin: Dilin en seçme sözcüklerle ve diğer dil imkanları kullanılarak, ilgi ve heyecan uyandıracak şekilde “özel bir yapı” haline gelmiş olan (Tural, 1993, s. 11), türlerine özgü bir okunuş biçimi ve okurun artalan bilgisine bağlı bir anlamlandırma süreci olan metinlerdir.

Okuma: Ses organları ve göz yoluyla algılanan işaret ve sembollerin beyin tarafından yorumlanarak değerlendirilmesi ve anlamlandırılması sürecidir (MEB, 2006, s. 6).

Ders Kitabı: Bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan ya da seçilen herhangi bir kitap (Oğuzkan, 1981, s.49).

BÖLÜM II : KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde temel olarak “metin” kavramı üzerinde durulmuştur. Metnin geleneksel tanımı, göstergebilimsel tanımı, metin türleri gibi konulardan söz edildikten sonra Türkçe ders kitaplarında yer alan yazınsal metinler hakkında bilgiler verilmiş, bu tür metinlerin okuma ve anlamlandırılma süreci tartışılmıştır. Türkçe dersi açısından ders kitabının önemi, ders kitaplarına alınacak metinlerde bulunması gereken nitelikler gibi konular da bölüm boyunca üzerinde durulan konulardır.

2.1. METİN VE METİN TÜRLERİ

Yerleşik tanımı ile metin için “okumaya konu olan, basılı ya da yazılı anlam ve anlatım bütünlüğü bulunan her şey” (Özdemir, 2007, s. 36) denilmekle beraber yakın zamanda metin ile ilgili özellikle göstergebilim, dilbilim gibi alanlarda yapılan çalışmalar, zaten yeterince geniş olan metin kavramını daha da genişletmiştir. Böylesi çalışmalarda metinler daha çok iletişim süreci içindeki yerleri ile anılmışlardır.

Metin, yalnızca dile özgü bir kavram değildir (Van Dijk, 1979; Aksan ve Aksan, 1991; aktaran İşeri, 2010, s. 92; Güneş, 2013, s. 2), dilsel olmayan metinler de vardır. Örneğin bir resim, kendi bütünlüğü içinde bir metin olarak kabul edilebilir (İşeri, 2010, s. 92, Dilidüzgün, 2010, s. 26). Göstergebilimcilerin metinlerle ilgili üzerinde durdukları nokta da tam olarak budur. Yalnızca yazılı değil, iletişimi gerçekleştiren grafik, karikatür, tablo gibi çeşitli materyaller de göstergebilimde metin kavramının içinde yer alır.

Günay (2013) “metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Bir başka deyişle, bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür. Bildirişim işlevi olmayan yazılı ya da sözlü bir belge, metin değildir” (s. 45) diyerek metnin iletişim süreci içindeki yerine değinmiş ve metnin yalnızca yazılı değil “sözlü” bir sistem de olabileceğinin altını çizmiştir.

Metnin yazın dışındaki kullanımları ile ilgili örnekler çoğaltılabilir olmakla beraber bu çalışmanın kapsamını aştığından, metinlerden yazın sınırları içinde bahsetmek, araştırmamızın amacına katkı sağlayacaktır.

Yazın sınırları içinde metinler, genellikle bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği yapılar olarak tanımlanmıştır (Güneş, 2013, s. 2). Bir başka söyleyişle metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı bir yapıdır (Günay, 2013, s. 45). Elbette bu yapılarda yerleştirme işlemi peş peşe sıralama şeklinde değil, mantıklı bir düzenleme ile gerçekleştirilir. Metnin oluşumunda sesten paragrafa bütün dil birimleri kullanılır. Bunlar rastgele değil, belirli bir düzen ve sıra içinde, dil bilgisi kurallarına uygun olarak yerleştirilir. Bu diziliş rastlantısal bir durum değildir, aksine yazar tarafından bilinçli olarak belli bir mantık sırasına göre, dilbilgisel ulamlara ve metnin işleyişine göre yapılmıştır (Güneş, 2013, s. 2; Günay, 2013, s. 45).

Metin kavramı açıklanırken üzerinde durulan en önemli nokta, bu dilsel birimin “bütünlük” taşıması gerekliliğidir. Bunun yanı sıra tanımlarda, metinlerde “mantıklı bir sıralama olması” ve metinlerin “dilbilgisel kurallara uygun olması” gerektiğinin de altının çizildiği görülür. Bu durumda metnin üç temel niteliğinin anlamsal ve yapısal bütünlük, rastlantısal olmayan bir sıralama ve dil bilgisi kurallarına uygunluk olarak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte sıralanan nitelikleri taşıyan metinlerin tümünün

Metin, belli bir türe özgü, belli üslupta yazılmış, belli kalıplara uygun değil aynı zamanda bu sınırları aşmış, aşındırmış ve daha esnek kurgulara olanak veren bir bütündür. Postmodernizmle birlikte metin kavramı yerine “anlatı”nın kullanılmasıyla metnin bir adım ötesine gidilmiştir. Postmodernizmin anti kategorik söylemi, yazınsal eser konusunda da kendisini gösterir ve tür kavramını reddeder. Oysa metin türlere ayrılabilir (Emre, 2012, s. 79).

Bugüne dek oluşturulmuş metin sayısı düşünüldüğünde metinleri türlere ayırmanın oldukça zahmetli bir iş olduğu açıktır. Todorov (2004) tür kavramını açıklarken: “Yazın yapıtlarını türler açısından incelemenin anlamı şudur: yapıtların

her birinin özgül niteliklerini ortaya koymak yerine, birçok metinde geçerli olacak bir kuralı ortaya çıkarmak” der ve ardından şu soruyu sorar:

Bir türe ilişkin tüm yapıtları incelemeyen (ya da en azından okumadan) o türü incelemeye hakkımız var mı? (ss.11-12)

Metinleri türlere ayırmanın doğru olmadığına dair eleştiriler de mevcuttur. Özdemir (1999), yazınsal tür sınıflandırması yapılırken benzer metinleri aynı başlık altında toplayarak bir ad vermek, bir kalıba sokmak eğilimini, şu şekilde eleştirmektedir: “Yazınsal türlere donmuş, kalıplaşmış gözüyle bakılamaz. Bir başka deyişle belirli sayılarla sınıflandırılmaz. Daha da önemlisi yazar ve yaratıcılarına değişmez, demirbaş kurallar önerilemez” (s. 47).

Benzer bir biçimde Aytaş (2006) da “Yazınsal türler, değişmeyen yazı kalıpları değildir. Toplumda zamanla meydana gelen değişimler edebiyata da yansır. Yazınsal türler de değişen zamanın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ve çeşitlilikte değişime uğrar” diyerek edebi tür ayrımı yapılırken kesin kurallar koymanın zor olduğunu belirtmiştir.

Yazının uçsuz bucaksız bir alan olması ve tüm yazınsal yapıtların “biricik” olması nedenleri ile yazınsal tür sınıflandırmasının yapılması da oldukça güç bir iştir. Gün geçtikçe yeni metin türlerinin ortaya çıkması, zaten yeterince geniş olan yazın kavramını daha da genişletmekte, bununla birlikte araştırmacıların ve okurların da bu kavramla ilgili sınırlandırmalar yapmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte yazınsal türü reddetmek ve böyle bir sınıflamanın yapılamayacağını belirtmek mümkün görünmemektedir. Todorov (2004)’un, “yazın alanına giren her metnin tüm yazınsal metinlerle ya da yazının alt sınıflarından biriyle ortak özellikler taşıdığı gözden kaçırılmamalıdır” (s.14) cümlesi, bu sınıflandırmaya olan ihtiyacın özetidir.

Metinleri türlere ayırmak konusunda olduğu gibi, ayrılan türleri adlandırma konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır:

Güneş (2013)’e göre metinler işlevleri bakımından yazınsal (sanat değeri olan) metinler ve öğretici metinler olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Yazınsal

metinler sanatçıların duygu, düşünce ve hayallerini güzel ve etkili biçimde anlatmasıyla oluşan metinlerdir. Bunlar şiir, masal, destan, öykü, roman, tiyatro, karagöz ve ortaoyunu gibi sıralanabilir. Okuyucuyu aydınlatmak, düşündürmek, onlara bazı bilgiler vermek amacıyla yazılan metinlere de öğretici metinler denilmektedir. Öğretici metinler günlük hayatın gerçeklerini, tarihi olayları, felsefi düşünceleri ve bilimsel gerçekleri anlatan metinlerdir. Bunlar bilimsel, tarihi ve felsefi metinler, makale, sohbet, deneme, fıkra, röportaj eleştiri, hatıra, gezi, mektup vb. olmaktadır (s. 3).

Okur (2010), “Türkçe Öğretim Programı’na göre metinler ‘öyküleyici metinler, bilgilendirici metinler ve şiir’ çatısı altında toplanmıştır” diyerek temellendirdiği metin türü ayrımını şöyle yapar:

1. Yazı türleri: Dilekçe, mektup, telgraf, not alma, özet çıkarma, günlük, anı (hatıra), rapor, tebrik, ilan, davetiye, tutanak, rapor, karar metinleri.
2. Öğretici edebi türler: Makale, fıkra(köşe yazısı), deneme, inceleme, gezi yazısı, röportaj, yaşamöyküsü(biyografi), eleştiri, söyleşi(sohbet).
3. Anlatıma dayalı edebi türler: Destan, masal, fabl, öykü(hikâye), roman.
4. Duyguya dayalı (lirik) edebi türler: Şiir (şiir çeşitleri ve mani, koşma, türkü) (s. 123).

Metinleri türlere ayırmada başat noktanın dil kullanımı olduğunu belirten Özdemir (2007), metin türlerini öğretici (kullanmalık) ve yazınsal türler olmak üzere iki ana başlık altında inceler (s. 37).

Özdemir (2007) yazınsal metin türleri olarak şiir, öykü, roman ve oyuna işaret etmiş, diğer metin türlerine ise öğretici ya da kullanmalık metinler adlandırmasını yapmıştır (s. 110). Çalışmanın kapsamına giren roman, öykü ve şiir yazınsal türler arasında yer almaktadır.

2.2. YAZINSAL METİNLER

Modern çağa kadar yazın, Doğu ve Batı medeniyeti fark etmeksizin dini ve ahlaki bir temeli olan çalışma alanı olarak gelişimini sürdürmüştür (Emre, 2005, s. 199); fakat yazının, insanlarda güdümlü öğrenme sağlamak, istedik davranışlar oluşturmak ya da onlara ahlak dersi vermek gibi yönleri ve bunları vurgulayan geleneksel tanımlamaları günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Teknolojinin ve bilimin hızla ilerlemesi dolayısıyla insanların yaşamlarının, ihtiyaçlarının değişmesi, dilin değişmesi ve tüm bunlara koşut olarak yazının değişmesi bunun nedeni olabilir.

Yerleşik tanımı ile yazın için olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla yazılı ve sözlü olarak anlatımı, denilmektedir (TDK, 2005, s. 600); bununla birlikte, duyguları, düşünce ve düşleri ifade eden her metin için, yazın sınırları içindedir, demenin doğruluğu tartışılır olduğundan, yazın kavramı ve onunla bağlantılı olarak yazınsal eser nitelikleri konusunda farklı görüşler mevcuttur.

Sıklıkla yinelenen görüşlerden ilki, yazının tanımlanamayacağı, belirli kalıplara sokulamayacağıdır. Bu görüşü savunanlar, bir yazının “yazınsal” olmasını belirleyen bir ya da birden fazla ölçütün bulunmadığını, bunun mümkün de olmadığını vurgulamışlardır.

E. D. Hirsh’e (2012) göre yazın: “ortak ayırt edici özellikler göstermeyen sözel eserlerin keyfi bir sınıflandırmasıdır” (aktaran Eagleton, s. 31) ve onu belirleyen gerçekçi ölçütler yoktur. Dilidüzgün (2008): “Yazını tanımlama çabası içinde yapılan saptamalar, günümüz metin çeşitliliği ve yazın metnine bakış çerçevesinde yetersiz kalmakta, dahası tam anlamıyla gerçekçi bir yaklaşım sergilememektedir” (s.232) diyerek Hirsh’e benzer bir görüş belirtmiştir. Lamarque (2012) da, yazınsal sıfatını kazanma onuruna erişmek için bütün eserlerin taşıması gereken bir grup özellik olmadığına işaret eder (aktaran Eagleton, s. 32).

Diğer bir görüş, yazının “kısmen” ölçülebilir olduğudur. Yazının belirli özellikleri vardır; fakat bu özellikler tüm metinler için ortak değildir. Bir metin bu özelliklerden birkaçını taşıyabilir, yazınsal olarak nitelendirilebilmesi için tümünü taşıması gerekmez. Bunun yanı sıra Liyas, “aynı türden herhangi iki yazınsal eserin

de herhangi bir ortak özelliği paylaşması gerekmez” diyerek bu görüşe farklı bir açıdan bakmıştır (aktaran Eagleton, 2012, s. 32). Liyas’a benzer olarak New de “tüm yazınsal söylemler diğer bazı söylemlere bir şekilde benzer ancak hepsi birbirine tek bir yönden benzemez” (aktaran Eagleton, 2012, s. 32) diyerek, yazın metni özelliklerini kalıplaştırma eğilimine esneklik katmıştır.

Moran (2006) yazının tanımını yapmaya kalkışanların *bütün* yazın eserlerinde ortak özellikler bulma eğilimini eleştirir ve bunun imkânsız olduğunu belirtir. Ona göre bazı eserler arasında benzerlikler vardır sadece (s. 303).

Yazının tanımlanıp tanımlanamayacağı ile ilgili birbirinden farklı birçok görüşün bulunması bile, yapılması olası tanımları zorlaştırmaktadır. Bu yüzden yazını tanımlayabilmek için, yazınsal olarak değerlendirilen eserlerin ortak özelliklerini bulmak kabul edilebilir bir yol olabilir.

Metinleri yazınsal ve yazın dışı diye ayırmaya dönük kıstasların geliştirilip genelleştirilmesi kolay değildir (Emre, 2005, s. 200). Bununla birlikte yazınbilimciler tarafından belirlenmiş belli koşullar da yok değildir. Bir metnin “yazınsal” sıfatını alabilmesi için birtakım özellikleri de taşıması gerekmektedir.

Bir yazıyı yazınsallaştıran özelliklerin başında dilin kullanımı gelir. Yazın eserinde dil iletişimsel olmaktan çok, birden fazla anlama işaret edebilecek bir özellik gösterir. Bunun yanı sıra sunulan evrenin niteliği yazınsallığın bir başka boyutudur. Yazınsal metinlerde sunulan evren, gerçek evrenin tıpatıp benzeri değildir. Kurmacasaldır. Buna, iletisinin kanıtlanamayışını, yanlışlığının ya da doğruluğunun gösterilemeyişini de ekleyebiliriz (Özdemir, 1999, s.44).

Dilin, yazın alanındaki kullanımı ile başka alanlardaki kullanımı arasında ciddi farklar vardır (Emre, 2005, s.203); fakat aradaki ayrılık kullanılan sözcüklerin seçimine dayatılamaz. Yazın yapıtlarında sözcük dağarcığını önceden belirlemiş değildir. Şu sözcüklerin rastlandığı yazıya yazın yazısı denemez, diye kestirip atmak gerçekliğe de, akla da aykırıdır (Uygur, 1985, s. 14).

Yazınsal eserde yazar, sesi, sözcüğü, yapıyı, sözdizimini en beklenmedik bileşimlerde kullanır (Catford, 1965, s. 102, aktaran Göktürk, 1994, s. 38). Daha da önemlisi yazın eserlerinde sözcüklerin yalnız düz anlamlarından değil, büyük ölçüde yan anlamlarından da yararlanır. Üstelik bu yan anlam ilişkileri, dilin yerleşik düzeninde var olan anlam alanlarındaki belli olasılık dizilerine de dayanmak zorunda değildir. Özgün olmak, yeni olmak, varlığının temelidir sanat metninin. Çokyönlülüğünün, belirsizliğinin, çok anlamlılığının başlıca nedeni de budur. (Göktürk, 1994, s. 38).

Yazın eserini diğer eserlerden ayıran tek özellik dil kullanımı değildir. Uygur (1985), bir yazıyı yazın yazısı kılan özelliklerden bahsederken konu, üslup gibi birtakım ölçütler sıraladıktan sonra “gene de yazının özelliğini iyice aydınlatmada yetersiz her biri” der ve şöyle devam eder: “çokgörünümlü bir yapısı olan yazının ne olduğunu kavramak için başka özellikleri de işe karıştırmak gerekir. Bunların belki de en önemlisi, bir yazın metninin insan açısından yazılmış olmasıdır” (s. 14).

Genellikle yazın dışında yer aldığı herkesçe benimsenen yazı türlerinde konuşucu diye biri yoktur ortada. Çoğun kişisiz yazılardır bunlar; tek tek tümceleri derleyip toparlayan kişisiz fiil çekimlerinden bellidir bu. İnsan açısı neredeyse kalkmıştır böylesi yazıda (Uygur, 1985, s. 15). Oysa yazın, içinde yapıtı, okuyucuyu, yazarı ve daha birçok unsurun hemen hepsini kapsayan bir alandır (Emre, 2005, s. 200). Yazınsal yapıtta kendisini hissettiren bir anlatıcı bulunur. Böylelikle yazınsal yapıt, her şeyden önce insan için yazılmış olduğunu hissettirir.

Yazın terimini hayal gücüne dayalı -kurmaca- eserle sınırlamanın en iyi yol olduğunu belirten Rene Wellek ve Austin Warren (2013) bir yazın eserini diğer yapıtlardan ayıran özellikleri şöyle sıralar:

1. Kullanılan Dil: Dil yazının hammaddesidir. Yazın eserinde kullanılan dil, gündelik hayattakinden ve bilimde dilinden oldukça farklıdır. Yazın dilinde kapalı ifadeler rastlanır, çünkü o, ileri derecede “çok anlamlı” bir dildir. Sadece anlattığı şeye götüren bir dil olmaktan oldukça uzak olan yazın dili, yazın eserinin türüne göre farklılıklar gösterir. Bir lirik şiir ile bir roman, her ikisi de yazın eseri olmasına rağmen çok farklı dil kullanımlarına sahiptir.

Yazın dilinde dilin kaynakları çok daha bilinçli bir biçimde kullanılır. Her şeyden önce kullanılan dil, yazarın kimliğini ve üslubunu içerir, bu açıdan “kişisel” dir.

2. Fayda Unsuru: Yazın eseri, “estetik mesafe” denilen ve eserdeki olayların gerçeği yakın olsa bile birebir gerçek olmadığını belirleyen ilke çerçevesinde yer alır. Okuru kesin olarak dış dünyada harekete geçirmeye, bir şeyler yapmaya ikna eden yapıtlar yazın yapıtı olarak nitelendirilmez. Bu yüzden yazın eserinde faydacılık amacı güdülemez.

3. Hayal Gücü: Yazınsal eserin ayırt edici başka bir yönü “kurgusallık”, “icat” veya “hayal gücü”dür. Her bir yazın eseri bir kurgunun ürünüdür ve özgündür. Kurgusallık özelliği göstermeyen etkili bir yapıt yazına değil retorik, felsefe ya da siyasi eserler alanına aittir.

Yazın ve yazın dışı arasındaki farkları belirten kavramlardan her biri, yazın eserinin bir yönünü anlatır. Bunların hiçbiri tek başına yazını açıklamaya yetmemekle birlikte “çeşitlilik içinde birlik” ilkesi gereği, bir eserin yazınsal olarak nitelendirilebilmesi için azından birer ölçüt oluşturmaktadır (ss. 24-32).

Yazınsal metinlerin özelliklerini kavrayabilmenin bir yolu kullanmalık metinlerle karşılaştırmaktır. Her ikisinin de malzemesi de dil olduğu halde, kullanmalık metinler ile yazınsal nitelikliler ayırımında önemli bir ölçüt söz konusudur. Bu ölçüt dile dairdir. Dilin gerçeğe birebir örtüşmesi, anlatımın, ifadenin anlatılan nesneyi, olayı yoruma gerek bırakmayacak şekilde net, açık seçik vermesi bilimsel yayınların olması gereken özelliğidir (Aytaç, 1995, aktaran Emre, 2012, s. 92).

Yazın metnini kullanmalık metinden ayıran bir diğer nokta metnin ileti boyutudur. Kullanmalık metin bir mesaj iletir ve iletme biçiminin bir önemi yoktur. Çünkü anlatımı tek yönlü, saçaksız ve çizgiseldir. Yazın metninden ayrılan en önemli tarafı da budur. Çünkü sanat ve yazın eserleri bir mesaj iletme için var olmazlar. Sanat ve yazın metni mesajı iletme biçimine bakar, çok katmanlı, karmaşık, sembolik ve imgeseldir. Bu sebepten sanat ve yazın metinlerinin muhatapları aynı nesneden

aynı anlamları çıkarmazlar. Ne kadar okuma varsa o kadar anlam vardır (Emre, 2012, ss.84-85).

Bunlara ek olarak, yazınsal metinlerde verilen bilgi deneylerle üretilmiş değildir. Öğretisel değil yaşantısaldır. Yazınsal metnin iletisi, önceden saptanmış, kurallaştırılmış bir yargı, değişmez bir gerçek değildir. Metnin içyapısına ağıdırılmış, yaşama çok yönlü bağıntıları olan, okurun süzüp çıkaracağı tek anlamlılıktan uzak bir ilişkiler yumağıdır (Özdemir, 1999, s. 44).

Metinlerde kullanılan dil ve ileti de önemli olmakla birlikte, yazın metnini kullanmalık metinlerden ayıran en önemli özellik anlamsal boyuttur.

Yazın metinleri çokyönlüdür. Bu tür metinler yazar, okur, metinde kullanılan dil gibi çeşitli boyutlarda ele alınabilir. Her şeyden önce yazın metni dilden oluşur, ama bu dil bir bakıma onun kendine özgü dilidir (Göktürk, 1994, s. 38). Dilsel göstergelerin düzenli ve tasarlanmış bir bütünü olan yazınsal metinler; duygu, heyecan, coşku, korku ya da insan ruhuna yönelik daha başka soyut değerleri yaratmaya ya da kullanmaya elverişli, anlam bakımından da çok zengin dilsel birimlerdir (Günay, 2013, s. 45).

Belli metin türlerinde sözcük, dilbilgisi, deyim, metin kuruluşu, metin yapısı, metin biçimi, noktalama gibi düzeylerde geleneksel kurallaşmalardan söz edilebilir. Yazın metinlerinde ise hiçbir dil düzeyinde (ses, sözcük, anlam, sözdizimi, bütün yapı) kalıplaşmadan söz etme olanağı yoktur. Her somut yazın metni, yeni bir olgudur karşımızda (Göktürk, 1994, s.39).

Yazınsal metinler okunurken okur ve metin iletişim içindedir. Tek taraflı bir iletiden, yani sadece metnin kendisinden söz edilemez, okur da metne bir şeyler katar sürekli. Bu süreçte insanlar arası iletişimdekine benzer durumlar çıkar ortaya. Okur bazen metin içi bir figürle özdeşleşir, onun duygularını, yaşantılarını, acılarını sanki kendisi duymuş, yaşamış gibi benimser. Ama yazınsal metinlerde- özellikle şiirlerde- çok açık dilselleştirilmemiş, belirlenmemiş alanlar vardır. Örneğin kişilerin görünüşleri, giyimleri, ruhsal durumları, hatta kişilikleri yazınsal yapıtta yorumla açık bırakılmış, tüketici bir biçimde belirlenmemiş olabilir. Bu boş alanları,

belirlenmemiş alanları okurlar, kendi birikimleri ile, kendi öznel yaklaşımlarıyla doldurur (Sayın, 2002, s.70).

Yazın metninde okur- yazar ilişkisi üzerinde durulması gerekir. Her yazı ya da yaratı bir ileti taşır. Bu, bir yönüyle yazarın konuya yüklediği anlamdır. Yazarı yazmaya iten etkidir. Başka bir deyişle okuyucusuna vermek istediği ana düşünce, ana duygudur (Özdemir, 1999, s.24). Bu iletişim süreci içinde metin, yazar için okura ulaşmanın yoludur. Okur ise metin yolu ile “alıcı” rolünü üstlenir. Bununla birlikte bir yazın metninin kavranışında yazar ile okurun dilsel tepkisi, gündelik dil kullanımındaki genel kuralın tersine, her zaman birbirini bütünler nitelikte değildir. Okur ya da değişik okurlar, belli bir yazın metnine birbirinden çok ayrı tepkiler gösterebilir, anlamı bambaşka doğrultularda yorumlayabilirler. Birçok durumda okur, bir yazın metnindeki örtük anlamları da kendi kavrayışınca açık kılma eğilimindedir. Bu örtük anlamların, bireysel okurlarca hangi yönde açık kılınacağı ise, yazarca öngörülmüş bir şey değildir (Göktürk, 1994, s. 38).

Yazın metninin önemli bir boyutu da eserdeki “gerçeklik” kaygısı ya da algısıdır. Tam anlamıyla kimse tarafından kabul görmemiş olan “gerçeklik” kavramı, yazın metinleri üzerinde de etkisini gösterir. Gerçeği yansıtan, hayatı anlatan ve okuru kendi gerçekliği içine çeken, onu etkilemeye çalışan bir anlatı mıdır yazın metni? Aslında, yazının böyle bir iddiası yoktur.

Sanat kurmaca bir dünyayı yansıtır. Kendi içinde bir bütünlüğü olan bu dünyanın kuralları ve ilkeleri gerçek dünyadan apayıdır (İpşiroğlu, 1993, s.129). Sanat çatısı altında yer alan yazınsal yapıt da kurmaca bir dünyayı yansıtır. Başka deyişle yazın varolan gerçeğin doğrudan doğruya aktarımı değil, onun üstüne temellendirilmiş kurmaca bir gerçektir (İpşiroğlu, 1993, s.131).

Polat (1993) yazın yapıtlarını yaşamla olan ilişkileri yönünden değerlendirirken, yaşam gerçekliğinin ve insanlık durumunun, “yazarın iç dünyasında yeniden kurularak anlatıldığını” söyler. (s. 184).

Şair ya da yazar, yazınsal ürünü aracılığıyla iç dünyasını açar okuruna, duygularını, düşüncelerini, dış gerçeklikle ilgili izlenimlerini ve deneyimlerini

aktarır. Okuma sürecinde yazınsal ürün aracılığı ile okurun iç dünyasını, duygularını, düşünceleri, düşgücü vetasarıları etkilidir. Metinle girdiği içsel söyleşide okur, o ana değin belki de hiç bilmediği bireysel yönlerinin farkına varırken, kendisi için yeni olan davranış biçimleriyle de karşılaşır. Yazınsal dünyanın ona sunduğu eylem olanaklarını kullanarak kendini, diğer insanlarla ve çevreyle ilişkisini sınama olanağını bulur (Polat, 1993, s.186).

Yazınsal yapıtın en önemli özelliği çok anlamlılığı ve çeşitli yorumlara açık oluşudur. Ama bu açıklık ve çok anlamlılık yapıttan kopma anlamına gelmemelidir. Okuyucuya yol gösteren ve onu denetleyen yine metnin kendisidir (İpşiroğlu, 1993, s.136). Bu yol gösterme, okura bir şeyler öğretme anlamında değil, metnin sunduğu iletilerin çok da dışına çıkmama şeklinde gösterir kendini. Çünkü “yazınsal metin alınırken, okuyucu kendi birikiminden yola çıkarak metindeki boş alanları doldurmaya çalışırken, metnin anlamına ters düşmemeye, başka deyişle metni zorlamamaya özen göstermelidir (İpşiroğlu, 1993, s.136).”

Kullanmalık metinlerde ise metin içi ile metin dışı anlam göndergesi özdeştir, örtüşür. Kullanmalık metinlerin, gerek sözlük gerekse sözdizimi yönünden bir kalıplaşmaya, gelenekselleşmeye daha elverişli olmalarının sonucudur bu. Kesin bilgiye yöneldikleri için, sözcüklerin düzenlamalarından yararlanırlar daha çok (Wills, 1982, s. 128, aktaran Göktürk, 1994, s. 38). Bu yüzden kullanmalık metinlerde “anlamsal bir çokdeğerlilikten” (Özdemir, 2007, s. 41) söz edilmez. Okur, anlatılanların ardında simgesel ya da çokanlamlı bir yapı aramaz.

İfade edilen tüm bu görüş ve yaklaşımlar çerçevesinde, Alexei Tolstoy’un, ders kitabında da yer alan “Dev Şalgam” başlıklı öyküsünü yazın metninin özellikleri çerçevesinde incelemek, bu konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

“Bir sabah, çiftçi keyifle tarlasına doğru yürüdü. Bir şalgam istiyordu. Büyük yeşil yaprakları olan bir şalgam gördü. Çiftçi bu kocaman şalgamı seçti. Çiftçi şalgamı çekip çıkarmaya çalıştı. Şalgam kımıldamadı.

Karısı çiftçinin oflayıp pufladığını gördü. ‘Yardıma geliyorum’ diye seslendi. Çiftçiye sarıldı. Birlikte şalgamı çekmeye başladılar. Çektiler... Çektiler... Ama şalgam kımıldamadı.

Jack, anne ve babasının oflayıp pufladığını gördü. ‘Yardıma geliyorum’ diye bağırdı. Jack annesinin eteğine yapıştı. Annesi babasına sarıldı. Hep birlikte şalgamı çekmeye başladı. Yüzleri kıpkırmızı olana kadar çektiler, çektiler, çektiler. Ama şalgam kımıldamadı.

Çiftçinin köpeği, ‘Hav, hav’ diye havladı ve koşarak tarlaya gitti. ‘Tekrar deneyelim’ dedi çiftçi. Köpek Jack’in tişörtünü yakaladı. Jack annesinin eteğini tuttu. Annesi babasına sarıldı. Çiftçi şalgamın yapraklarına yapıştı. Hep birlikte bütün güçleriyle çektiler. Ama şalgam kımıldamadı.

Kimse kedinin geldiğini görmedi. Kedi köpeğin kuyruğunu ısırırverdi. Köpek Jack’in tişörtünü kopardı. Jack annesinin eteğini yırttı. Annesinin eli kaydı. Çiftçi de şalgamın yapraklarını bıraktı ve hep birlikte düştüler.

Çiftçi üzerindeki tozları silkeledi. ‘Hadi bir daha deneyelim’ dedi. Bu sırada üzerlerinden bir kuş uçu. Bir,iki, üç... Çekin! Dedi çiftçi. Kuş kedinin kuyruğunu yakaladı. Kedi köpeğin kuyruğunu ısırıldı. Köpek Jack’in tişörtünü tuttu. Jack annesinin eteğini çekti. Annesi, babasına sarıldı. Çiftçi şalgamın yapraklarına yapıştı ve hep birlikte çekmeye başladılar. Çektiler... Çektiler... Ve biraz daha çektiler.

Yavaş, yavaş, çok çok yavaş, şalgam kımıldamaya başladı. ‘Bu çok büyük’ dedi çiftçi. ‘Kocaman bir şalgam’, dedi çiftçinin karısı. ‘Bu dev bir şalgam’ diye bağırdı Jack. Hav! Miyav! Cik! Sonunda şalgam topraktan çıktı.

Çiftçi çok mutluydu. ‘Yatma zamanı geldi’ dedi esneyerek. O gece hepsi yüzlerinde bir gülümsemeyle uyudular.

Ertesi sabah, Jack annesinin şalgamı parçalamasına yardım etti. Öğle yemeğinde şalgam çorbası içtiler. Akşam yemeğinde şalgam yahnisi yediler. Kahvaltıda şalgam reçeli yediler. Bir ay boyunca her gün şalgam yediler.

Şalgamdan bıkan çiftçi sonunda:

- Gelecek yıl havuç ekeceğim, dedi.” (Tolstoy, 2008, ss. 5- 45).

Çocuk yazının güzel bir örneği olan öyküde bir çiftçi, şalgam toplamak üzere tarlasına gider ve büyükçe bir şalgamı gözüne kestirir. Ne var ki, şalgam umduğundan da büyüktür ve tek başına topraktan çıkarma konusunda başarılı olamaz. Metinde ilk göze çarpan gerçekle gerçek dışıyı birleştiren kurmaca dünyadır. Bir çiftçi, karısı ve oğlu olması olası bir durumken, insanın topraktan çıkaramayacağı kadar büyük bir şalgamın yetişmiş olması olası değildir. Buna rağmen okur, durumun mantık dışı olduğunu düşünüp metni okumaktan geri durmaz. Çünkü yazınsal anlatı kurmacasaldır ve olağanüstü durumlar içerebilir.

Çiftçinin şalgamı çıkaramadığını gören eşi, yardıma gider; birlikte çekerler fakat yine başarılı olamazlar. Bu sırada annesini gören çocuk da yardıma gider; fakat sonuç değişmez.

Öyküde olaylar, zincirleme denilecek bir sıra ile meydana gelmiştir. Önce çiftçi, sonra karısı, oğlu, köpek, kedi ve kuş; boyutları itibari ile belli bir sıraya dizilmiştir. Yalnızca boyları değil, kuvvetleriyle de sıralanmışlardır.

Metinde dil, eylemlerle uyumlu bir biçimde kullanılmış, kısa cümleler kurularak öyküdeki eylemlerin kısa süreli olduğunu okura hissettirilmiştir. “Jack annesinin eteğini tuttu. Annesi babasına sarıldı. Çiftçi şalgamın yapraklarına yapıştı.” Yazınsal metinlerde yazarın belirlediği, metne özel bir dil kullanılır.

Öykü sonunda dev şalgam, çiftlikteki canlıların tümünün iş birliği sayesinde topraktan çıkarılır. Böylesi bir metinle okur, iletiyi “birlikten kuvvet doğar” ya da “bir elin nesi var iki elin sesi var” temalı bir öğretici metine kıyasla daha kolay ve eğlenceli bir şekilde anlamlandırmış olur.

Tüm bu özellikler düşünüldüğünde yazınsal eser için, gündelik hayattaki anlamlarından farklı, kendine özgü bir dil yapısı oluşturulmuş, hayal gücüne dayalı,

kişide birtakım duygu veya düşünce uyandıran , anlamsal ve yapısal olarak bir bütünlük taşıyan, kurmacasal eserler; yazın için ise bu eserlerden oluşmuş alan tanımlaması yapabiliriz.

2.2.1. YAZINSAL METİNLERDE OKUMA SÜRECİ

Günümüzde bilgi edinmenin çeşitli yolları vardır. Ancak en üstün bilgi alma yolu okumadır (Güneş, 2013, s. 335). Geleneksel tanımı ile okuma, basılı ya da yazılı sözcükleri duyu organlarımız yoluyla algılama, bunları anlamlandırıp kavrama, yorumlamadır (Özdemir, 2007, s. 11). Başka bir söyleyişle okuma “ön bilgilerin kullanıldığı, yazar ve okuyucu arasındaki iletişime dayalı, uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda, düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma süreci”dir (Akyol, 2012, s.1). Günümüz eğitim sistemi içindeki okumadan “ön bilgilerle metindeki bilgilerin bütünleştirildiği ve yeniden anlamlandırıldığı süreç” (Güneş, 2013, s.128) olarak bahsedilir.

Okurların ilgi ve ihtiyaçları, metinden beklentileri birbirinden farklı olduğundan dolayı, her okuma biriciktir. Yazınsal metin okuma bu durum daha da kişiselleşebilir. Çünkü yazın metinlerinin anlaşılmasında kişinin artalan bilgisinin önemi büyüktür. Yazınsal metinler sanatsal bir nitelik taşıdıkları için anlaşılmaları; kurmaca olmayan metinlerin anlaşılmasından çok daha büyük bir çaba, bilgi, deneyim ve çalışma gerektirmektedir (Dilidüzgün, 2010, s. 131).

Yazın metni söz konusu olduğunda, okura ulaşmış metin, artık yazarından kopar ve okurun elinde farklı bir metin olur. Doğru ya da yanlış, öznel ya da nesnel bir biçimde okur tarafından anlamlandırılır ve karmaşık bir yapıya sahip olur. Bir başka okur tarafından aynı metin okunduğunda ise o metin farklı bir anlam kazanabilir. Hatta aynı okur tarafından değişik zaman dilimlerinde okunduğunda bile her okuma aşamasında daha farklı yorumlar ortaya çıkabilir. Öyleyse yazın metni “anlam bakımından açık, çok anlamlı bir yapıt” (Sayın, 2002, s.70) olduğu için, okuma süreci, yazarın kendi tercihleri ile ürettiği metnin bağlamsal yapısı içinde gerçekleştirilse bile çok karmaşık bir süreçtir (Ögeyik, 2008, s. 3).

Yazınsal metinde anlama süreci, metnin tekrar tekrar okunması ile olur (İpşiroğlu, 1993, s.137). Kullanmalık metinlerin tersine, yazınsal metinlerin içerdikleri çok anlamlılık, tartışmalı dersler sonucu ortaya çıkabilir. Tartışmaları okuma eğitimi ile amaçlanan, çoğulcu ve eleştirel okuma yetisi kazanmaktır (İpşiroğlu, 2002, s.81-83). Etkili okuma yöntemleri ile birlikte yazın metinleri, öğrencilerin üst düzey bilişsel özellikler kazanmasına da yardımcı olmuş olur.

Okuma öğretiminin amacı çocukların okudukları bir yazıyı anlaması, bunlar üzerinde düşünmesi, sorgulaması, günlük hayatla ilişkilendirmesi, olayları incelemesi, değerlendirmesi, sosyal becerilerini geliştirmesi ve giderek okumayı alışkanlık haline getirmesidir (Güneş, 2013, s. 335).

Okuma eğitimi çalışmaları, öğrencinin kişiliğini geliştirme, yaşadığı toplumla sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlama, öğrenciye çağının gerektirdiği bilgi ve donanımı elde etme yollarını açar (Karatay, 2011, s.94).

Okuma, çocukluk yıllarından itibaren geliştirilen bir beceridir (Güneş, 2013, s.335, Binarbaşı, 2006). Bunun nedeni, erken yaşlarda okuma ve yazma çalışmalarına katılan çocukların, dil ve zihinsel becerilerini de erkenden geliştirmesidir (Ontario, 2005; aktaran Güneş, 2013:337).

Okuma becerilerini geliştirilme ve okuma alışkanlığı kazanma, genellikle ilköğretim düzeyinde şekillenmektedir (Güneş, 2013, s.128). İlköğretimde okuma becerilerini uygun şekilde kazanıp yeterince geliştiremeyenler daha sonraki öğretim dönmlerinde ve diğer alanlarda başarısız olabilmektedirler (Akyol, 2012, s. 2). Bu bağlamda çocuğun ilk öğretmeni çok önemlidir. İlk öğretmen aileden biri olmalı, çocuk okumaya ailede hazırlanmalıdır (Güneş, 2013, s.339). Romatowsyky ve Trepaiier (1977) kendisine aileleri tarafından günde 4 ila 7 dakika kitap okunan çocukların okumaya karşı olumlu tutum geliştirdiklerini ifade etmektedir (aktaran Akyol, 2012, s.15). Çocuk çok küçük olsa bile kitaba ilgi duyar, sayfalarını çevirir resimlerine bakar. Evde çocuk için bol resimli kitap bulundurulmalıdır (Güneş, 2013 s. 339).

Chall (1983), okumanın gelişim basamaklarını şu şekilde sıralar:

1. Okuma öncesi dönem (0-6 yaşlar): Çocuk harfleri ve numaraları öğrenerek birbirinden ayırır, tarama ve göz atmayı öğrenir. Örneğin kendi ismini tanıma ve birkaç sözcük öğrenme gibi.
2. Birinci dönem (1,5-2,5. Sınıflar): Sözcük tanıma ve ayırt etme bu dönemin özüdür. Basit öyküler ve tek kelimeler bu dönemde kullanılır. Bu dönemde düşük seviyeli beceriler yavaş yavaş dikkatin kontrolünü ele alır. Anlama becerileri yeni yeni ortaya çıkmaya başlar. Bunun kanıtı ise anlamlı sözcük gruplarının tesadüfi sözcük gruplarından daha hızlı okunmasıdır.
3. İkinci dönem (2,5-4. Sınıflar): Okuma daha düzgün ve akıcı hale gelir. Dikkat okumanın anlamı üzerine yoğunlaştırılır. Bilinmeyen sözcüklerin analizinde daha çok anlam çıkarmaya yönelik beceriler kullanılır.
4. Üçüncü dönem (4-8. Sınıflar): Bu dönem okumada önemli değişikliklerin olduğu dönemdir. Çocuk bu dönemde sözcük tanıma ve ayırt etmeden anlamaya yönelir ve daha karmaşık materyalleri anlayabilir.
5. Dördüncü dönem (lise dönemi): Düşük seviyeli süreçler örneğin tanıma, şekil ve ses bilgisi iyice yerleşmiştir. Bu dönemde okuyucu farklı görüş açılarını tanımaya yönelmiştir.
6. Beşinci dönem (kolej ve ilerisi): Bu dönemde okuyucu bilişsel hedefleri oluşturur ve kendi bilgisi ile yeni bilgileri sentez eder. Olay ve fikirler hakkında yargıda bulunur. Anlama becerileri genel olarak kazanılmıştır. Kavramsal bütünleştirme oluşmuştur (aktaran Akyol, 2012, ss. 45-46).

Maddeler incelendiğinde okuma becerisinin gelişim dönemlerinden en önemlisinin 4-8. sınıf, yani ortaokul dönemi olduğu görülür. Önceki aşamalardan geçen çocuk, artık okuduğu metni anlamlandırmaya hazırdır. Bu dönem için bir metni anlamlandırmanın kritik dönemi demek, yanlış olmayacaktır.

Okuma sadece sözcükleri telaffuz etmek değildir. Bir metni anlama, metin üzerinde düşünme, çıkarımlar yapma ve değerlendirmedir. Anlama inceleme, seçim yapma, bir karara varma, yorumlama, analiz- sentez yapma ve değerlendirme gibi çeşitli zihinsel etkinlikleri gerektirir. Bu nedenle derslerde metni anlama çalışmalarına ağırlık verilmelidir (Güneş, 2013, s. 343).

Okurlar, kişisel donatılarının elverdiği ölçüde ve biçimde farklı yorumlar üretebilirler. Okur tarafından gerçekleştirilen anlam, içinde yaşadığı, düşündüğü tarihsel bağlama göre değişir (Sayın, 2002, s. 70).

Okuma eğitiminde, yazınsal metinler aracılığıyla çok yönlü ve çok boyutlu düşünme yetisini geliştirme, beklentilerin temelini oluşturmaktadır. Yazınsal metinler estetik özellikleriyle hem çözümleyici ve eleştirel düşünmeyi, hem de duygusal zekâyı ve yaratıcılığı geliştirici bir gizilgüç içerirler. Bu gizilgüçten yararlanabilme, öğrencilerin ilgisini çekebilecek olan konuları içeren ve estetik bir değer taşıyan metinlerin seçilmesini koşulladığı gibi, bu metinleri okuma ve çözümleme yöntemlerine de egemen olmayı gerektirmektedir (İpşiroğlu, 2002, s.80).

Yazınsal metinler okunurken öğrencilerin çeşitli izlenimlerin dile getirildiği renkli bir tartışma ortamının kurulmasını sağlamak, başka bir deyişle alışlagelmiş ders sisteminin tekdüzeliğini kırarak öğrencinin ilgisini uyandırmaktır, metnin anlaşılması için faydalı olacaktır (İpşiroğlu, 1993, s.137).

2.3. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DERS KİTAPLARI

En genel hali ile kitap, ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yapraklarının bütünü olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 2005, s. 1189). Ayverdi de benzer bir biçimde kitap için, bir araya getirilmiş yazılı ya da basılı yapraklardan meydana gelen bütün, tanımını kullanmıştır (2008, s.1739).

Kitabın önemine, eğitimdeki yerine dair sayısız araştırma vardır. Yalnızca eğitimde değil, yaşamın tüm alanlarında kitap okumanın insana kattıkları göz önünde bulundurulduğunda ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Hem eğiten, öğreten hem eğlendiren, hoşça vakit geçirmeyi sağlayan, estetik zevk aşıl原因, duyguları ifade

etmede yardımcı olan kitap, belki de insanoğlunun en sadık yoldaşdır. Yetkin (1999)'in de söylediği gibi “Dünyada hiçbir dost, insana kitaptan daha yakın değildir” (s.140).

Kişinin kitapla tanışma vakti olabildiğince erken olmalıdır. Okul öncesi dönemde kitapla tanışan çocukların, ilerleyen yıllarda kitap okuma alışkanlığı edinmeleri daha kolay olmaktadır. Bu dönemde aileler önemli rol oynar.

Kitap okumanın kazandırdığı tek şey bilgi değildir. Sever'e (2003) göre okul öncesi dönemde bir yetişkin tarafından okunan, çocuk tarafından da resimlerine bakılan kitaplar, yetişkinle (anne, baba vd.) çocuk arasında fiziksel ve duyuşsal bir yakınlık oluşturur (s. 13).

Okul öncesi dönemde kitapla etkileşim çok önemli olmasına rağmen yapılan çalışmalar bu dönemde ülkemizdeki çocukların olması gerektiği gibi kitapla etkileşim kuramadığını göstermektedir. Arıcı (2012) tarafından yapılan bir araştırmaya göre ülkemizdeki öğrencilerin yalnızca %14,1'i ders kitabından önce başka bir kitaba sahip olabirmiştir. % 85,9 oranındaki çoğunluğun karşılaştığı ilk kitap, ders kitabıdır (s.112). Oranlara bakılarak ülkemizdeki öğrencilerin zihnindeki kitap şemasının ilk örneğinin ders kitabı olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Ders kitabı öğretim programlarındaki derslerin içeriğine ilişkin bilgileri öğrencilerin kullanımına sunan, onlara pekiştirme, sınava hazırlama ve kendi öğrenme hızlarına bağlı olarak uygun çalışma olanağı sağlayan bir eğitim aracıdır (Toprak, 1993, aktaran Ülper, 2010, s.3). Oğuzkan (1981)'a göre ders kitabı bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan ya da seçilen herhangi bir kitap, daha kapsamlı bir tanımla, belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitaptır (s. 49). Tanımlarda da belirtildiği gibi ders kitapları, kullanıldığı dersin “temelini” oluşturur.

Ailede başlayan ve okulda devam eden eğitim-öğretim süreci içinde ders kitaplarının hatırı sayılır bir yeri vardır. Ders kitapları okullarda en fazla kullanılan materyallerdir. Kitap ile olması gerekenden daha geç tanışan çocukların eğitim-öğretim hayatına eksik başlıyor olması ders kitabının önemini daha da arttırmaktadır.

Ders kitaplarının nitelikli ve ilgi çekici olmasının onların okuma alışkanlıklarına da olumlu bir etkisi olacaktır. Aksi takdirde kitap okumak öğrenci için sıkıcı ve zorunlu bir uğraş olmaktan öteye gitmeyecektir.

Tüm dersler için önemli olmakla birlikte, ders kitapları Türkçe dersleri için yadsınamaz bir öneme sahiptir. Türkçe öğretiminde ders kitapları, dil becerilerinin öğrenilmesinde büyük önem taşır. Ayrıca ders kitaplarıyla öğrenci yazın dünyası ile de tanışmış olur (Okur, 2010, s. 115). Sayın (2002)'in, yazın eğitimi oluşturduğu dört unsur belirlerken ders kitaplarına da yer vermiş olması, bunun göstergelerindedir:

- 1- Dersin konusu olan yazının işlevinin belirlenmesi
- 2- Bu işlevi sağlayacak yöntemin seçilmesi ve uygulanması
- 3- Ders kitaplarının içeriği
- 4- Bütün bunları uygulayacak donanımlı genç öğretmenlerin yetiştirilmesi (s.71).

Polat (1991) da Türkçe öğretiminden söz edildiğinde, uygulamayı belirleyen ve etkileyen değişik öğelerin irdelenmesi gerektiğini vurgulayarak kullanılan ders kitaplarının incelenmesi de büyük önem taşıdığını belirtmiştir: “Ders kitapları, çağın yeniliklerine açık, öğretim ortamının koşullarını, yöneldiği öğrenci kitlesinin ilgi ve gereksinimlerini göz önünde tutan bir anlayışla oluşturulmalıdır”(s. 16).

2.4. TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN METİNLERİN ÖZELLİKLERİ

Türkçe Öğretim Programı'nın (1-5) genel amaçları öğrencilerin:

1. Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini geliştirmek,
2. Türkçeyi sevmelerini, doğru, güzel ve etkili kullanmalarını sağlamak,

3. Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirmek,
4. Metinler arası okuma becerilerini geliştirerek söz varlığını zenginleştirmek,
5. Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek,
6. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihninde yapılandırma becerilerini geliştirmek,
7. Bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek,
8. Bilgi teknolojilerini kullanarak okuma, metinler arası anlam kurma ve öğrenme becerilerini geliştirmek,
9. Kitle iletişim araçlarıyla aktarılanları sorgulamalarını sağlamak,
10. Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak,
11. Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
12. Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak,
13. Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamaktır (MEB, 2009, s. 12).

Benzer bir biçimde ortaokul Türkçe dersleri için belirlenen genel amaçlarda da öğrencilerin,

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,

2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,
3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,
4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz, sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,
5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,
6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,
7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,
8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,
9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,
11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2006, s. 56).

Genel amaçlar incelendiğinde hemen hepsinin gerçekleşmesinin metinlere bağlı olduğu görülür (Kolaç, 2009, s. 598). Bu durumda Türkçe dersinin amacına ulaşmadaki en önemli aracının ders kitaplarında yer alan metinler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ders kitabı için seçilecek metinlerin taşınması gereken özellikler, başta öğretim programı olmak üzere, çeşitli uzmanlarca tartışılmış, benzer fikirlere varılmıştır.

Kavcar'a (1999) göre okuma işine öğrencilerin zevk alabileceği metinlerle başlamak gerekir. Bunun için öğrencilerin önce kendi sosyal ve kültürel çevrelerine uygun yazın ürünleriyle yüz yüze gelmelerinde sayısız yarar vardır. Onlara okunması ve anlaşılması güç metinler yerine, kolay anlaşılır ve öğrencinin zevkine, ilgisine uygun metinler verilmelidir (s.128).

Okuma metinlerinin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, onların ilgisini çekebilecek, güncel olaylardan bahsedebilen, salt öğreticilik üzerine kurulmamış; aksine öğreticilikten uzak, estetik zevk aşılayabilecek, öğrencilerin yaratıcılıklarını, eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilecek nitelikte olması önemlidir.

Karakuş'a (2002) göre, "metinler kıymet hükümlerimizi, sanat anlayışımızı, estetik zevkimizi yansıtmalı, kültür değerlerimizi beslemeli; milli benliğimizi, kültürel kimliğimizi, duygu, düşünce ve hayal dünyamızı geliştirmelidir" (s. 144, aktaran Temizkan, 2009, s. 134).

Polat'a (1993) göre ders kitaplarında yer alan "yazınsal" metinlerde bulunması gereken özellikler şunlardır:

1. Yazınsal metin, dil bilgisi ve sözcük örgüsü yönünden öğrencinin dil düzeyinin çok üstünde olmamalıdır.
2. Metin seçiminde, dilsel uygunluğun yanı sıra, konusal uygunluk da üzerinde durulması gereken diğer bir ölçüttür. Yazınsal metnin konu yönünden öğrencilerin ilgilerine, yaşam deneyimlerine, içinde bulunduğu gerçekliğe uygun olmasıdır. Ancak böylelikle öğrencinin kurmaca dünyaya girmesi, orada ona sunulan kişilerle özdeşleşebilmesi, duygu ve düşüncelerini

paylaşabilmesi, kısacası kendi dünyasına bağlantılar kurabilmesi olanaklı olur.

3. Yabancı dilde yazılmış yazın metninin arkasında farklı değerler, farklı yaşam biçimleri vardır. Bu nedenle yazınsal metinler, kültürel farklılıkların işlenmesine ya da ülke bilgisi çalışmalarına da yardımcı olurlar. Ancak yüklü bir ardalın bilgisi gerektiren yazınsal metinlerin, yabancı dünyanın tarihsel ve toplumsal koşullarını yeterince tanımayan öğrencilerce alımlanması güçtür (s.187).

Duman (2010) Türkçe eğitimi sürecinde kullanılacak bir metin için şu ölçütleri belirlemiştir;

1. Türkçenin güzellik ve zenginliklerini sezdirmeli,
2. Türünün belirgin özelliklerini göstermeli,
3. Sözcük serveti, cümle özellikleri, anlatım tarzı, tahkiyeli metin ise olay örgüsü vb. bakımından hedef kitlenin seviyesine uygun olmalı,
4. Derste işlenecekse, öğretilecek dil bilgisi konusuna uygun örnekler içermeli,
5. Eğitsel açıdan sakıncalı ifadeler taşımamalı,
6. Verdiği mesaj ve çizdiği karakterle hedeflenen insan tipini yetiştirmeye uygun olmalı,
7. Öğrencinin Türk toplumuna mensubiyet duygusunu geliştirmeli,
8. Öğrencinin eleştirel düşünme ve problem çözme becerisini geliştirmeli,
9. Öğrencinin kişilik gelişimine katkıda bulunmalıdır (s. 286).

İpşiroğlu (2002) ders kitabı için seçilecek metinlerden söz ederken: “Çocuk ve gençlik hakları, insan hakları, toplumsal cinsiyet ve cinsel ayrımcılık, ilerleyen

teknoloji, medya, savaş ve barış, etnik azınlıklar, iç ve dış göç, kuşaklar arası çatışma gibi günümüz sorunlarıyla bağlantı kurabileceğimiz, hem estetik hem de düşünsel açıdan ufukumuzu genişletecek olan metinleri yazınımızda çokça bulmak olası” der ve şöyle devam eder: “Yazınsal (kurmaca) ve yazın dışı (kullanmalık) olarak iki öbekte toplayabileceğimiz metinler üzerinde yapılacak olan çalışmalar sonucu, öğrencinin yazınsal metinlerin kesin doğrular vermediğinin, kurmaca yoluyla gerçeklere gönderme yaptığının bilincine varması gerekir. “Kıssadan hisse” türü ders çıkararak ya da özdeşleşerek okumanın yerini çözümleyici ve eleştirel okuma almalı” (s.81-83).

Polat (1991) da ders kitaplarındaki metinlerin öğreticilik boyutuna dikkat çeker. “Metin seçiminde üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, metinlerle iletilmek istenen görüş ve düşüncelerin niteliğidir. Ders kitabına bu açıdan baktığımızda, yer yer kandırmacaya varan bir öğreti anlayışıyla karşılaşırız. Kitaptaki kimi metinlere “çok çalışın çok kazanın” türünden günümüzde geçerliliği tartışılır iletileri, vurgulama amacıyla yer verilmiş. Kuşkusuz çalışkan olmak bir erdemdir. Ancak her konu gibi bu konu da içerdiği sorunlarıyla birlikte ele alınırsa, içi boş bir öğreti olmaktan çıkar. Ders kitabının yöneldiği 12-13 yaş grubu öğrencileri de yaşamın belirli çelişkileri ve sorunları ile yüz yüzedir. Anadili öğretimi gibi, bir alanda, öğrencileri gerçeklerden uzak tutmak, neredeyse sorunsuz bir dünya sunmak, onlara yeni bakış açıları kazandıracak bir öğretim sayılamaz” (s. 23-24).

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda okuma metinlerinin seçiminde belli sınırlar çizilmiştir. 1-5. sınıflar için hazırlanan programda ders kitaplarında yer alan metinlerde bulunması gereken özellikler şöyle belirtilmiştir:

1. Laik, sosyal ve hukuk devleti anlayışına ters düşen ifadeler yer verilmemelidir.
2. Metinler millî kültür ve değerlerimize uygun olmalıdır.

3. Metinler Türkçenin güzellik ve inceliklerini yansıtmalı ve edebî değer taşımalıdır.
4. Metinler bilimsel ve farklı bakış açılarına yönlendirici olmalıdır.
5. Metinlerde bilimsel hata ve bilimselliğe aykırı ifadeler bulunmamalıdır.
6. Metinler Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın temel becerilerini ve kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere ve hukukun üstünlüğüne aykırı öğeler yer almamalıdır.
8. Metinlerde siyasi ve ideolojik anlama gelebilecek ifadeler yer almamalıdır.
9. Metinlerde mantık dokusu ve konu bütünlüğü olmalıdır.
10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalıdır.
11. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel ve psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. içeren öğeler yer almamalıdır.
12. Metinler çocuğun yaşına, sınıf seviyesine ve ilgi alanlarına uygun olmalı, çocukta merak uyandırmalı, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmalıdır.
13. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.
14. Metinler öğrencilerin hayal dünyalarını, yaratıcılıklarını zenginleştirecek ve öğrencilere eleştirel bakış açısı kazandıracak nitelikte olmalıdır.
15. Metinlerde yer alan ifadeler anlatım, yazım ve noktalama yönünden Türkçe'nin kurallarına uygun olmalı, olmayanlar düzeltilmelidir.

16. Metinlerdeki düzenlemelerde Türk Dil Kurumu Sözlük ve Yazım Kılavuzu'nun son basımı esas alınmalıdır.
17. Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
18. Yabancı dillerden alınmış, dilimize yerleşmemiş sözcükler yerine Türkçeleri tercih edilmelidir.
19. Metinlerde düzenleme metnin özünü, anlam bütünlüğünü ve verilmek istenen mesajı bozmayacak şekilde yapılmalıdır.
20. Metinler öğrencinin seviyesi göz önünde bulundurularak söz varlığını geliştirecek nitelikte sözcük ve sözcük grubu içermelidir.
21. Çeviri metinlerin seçiminde Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.
22. Türkçe dersinin amaçları doğrultusunda seçilen bilgilendirici metinlerde bilgi, doğrudan verilebileceği gibi öyküleyici anlatım yoluyla da verilebilir (MEB, 2009, ss. 169-170).

6-8. sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programında da benzer maddeler, biraz daha kapsamlı biçimde sıralamıştır:

1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
6. Metinler, dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Metinler kitapların yanı sıra, dergi, gazete, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük, resmî internet siteleri ile basılı materyallerin çevrim içi sunumlarından seçilebilir. Aynı kaynaktan ikiden fazla metin alınmamalıdır.
8. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
9. Metinler, işlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
11. Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
12. Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
13. Metinlerde tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.
14. Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.
15. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.

16. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşımalıdır.
17. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.
18. Metinler, öğrencilerin duyu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacına yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.
19. Metinler, yazar ve şairlerin yalnızca edebî yönlerini ön plana çıkarmalıdır.
20. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.
21. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin $\frac{1}{2}$ 'si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa –metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş sözcük- çıkarılmalıdır.
22. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin $\frac{1}{3}$ 'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.
23. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan sözcüklerin yüzde beşini geçmemelidir.
24. Yıl içinde –dinleme metinleri de dâhil olmak üzere- bir yazardan ikiden fazla metin işlenmemelidir.
25. Tek yazarlı ya da birden çok yazarlı ders kitaplarında yazarlar tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısı ikiyi geçmemelidir.

26. Ders kitabındaki metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyaller (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.) in yanı sıra atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya sloganlarla desteklenebilir.
27. Ders kitabında temaları destekleyen serbest okuma metinlerine yer verilebilir.
28. Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşımalıdır (MEB, 2006, ss.56-57).

Sıralanan ölçütlerin yerinde olduğu ve doğru saptamalar sonucunda ortaya konulduğu su götürmez bir gerçek olmakla birlikte, ders kitaplarında yer alan metinlerin bu niteliklerin hepsini taşıdığını iddia etmek güçtür. *Olmaması gereken* ile ilgili bir sorun olmadığı görülebilir; fakat ders kitapları ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde çoğunlukla güncel olmayan, öğrencilerin ilgisini çekmekten uzak, biçim olarak sorunsuz görünmekle beraber içeriği zayıf, süre kısıtlaması sebebi ile bütünlüğü bozulmak pahasına kısaltılmış ve üzerinde sebebi bilinmeyen, belirtilmemiş olan düzenlemeler yapılmış metinlerle karşılaşmaktadır. Girgin (2011)'in "çok iyi hazırlanmış bir program, yetersiz ve kötü bir uygulama ile verimliliğini kaybeder" (s.12) ifadesi, ders kitaplarının durumunu özetlemektedir.

Türkçe Öğretimi içindeki önemli rolüne rağmen ders kitaplarının içeriğinde kimi sorunlara rastlanmaktadır (Okur, 2010, s. 117). Örneğin Solak ve Yaylı (2009) yaptıkları bir araştırmada Talim Terbiye Kurulu'nca kabul edilen Türkçe ders kitaplarında bir yayınevinin 6. sınıf ders kitabında yer verdiği metne, başka bir yayınevinin 8. sınıf ders kitabında yer vermesindeki çelişkiye değinmiştir (aktaran Okur, 2010, s. 117). Bu durum geçerliliğini sürdürmektedir. Hâlihazırda okutulmakta olan ders kitaplarında, farklı sınıf düzeylerinde sunulan metinler Tablo 2-1'de yer almaktadır:

Tablo 2-1: Farklı Düzeydeki Ders Kitaplarında Yer Alan Metinler

	METNİN ADI	METNİN YER ALDIĞI KİTAPLAR
1.	Türküler Dolusu	Ada/5 – Enderun/8
2.	Dilim Dilim Güzel Dilim	Meb/5- Doku/6
3.	Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması	Meb/6- Gizem/7
4.	Bayram Yeri	Meb/6 Gizem/7
5.	Son Kuşlar	Meb/7- Koza/7- Enderun/8
6.	Sığırcık Kayası	Ada /8- Bisiklet/8 –Gizem/7
7.	Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda	Gizem/7-Enderun/8

“Türküler Dolusu” adlı şiir, 5. sınıf ders kitabında kısaltılarak; 8. sınıf ders kitabında ise özgün hali ile yer almıştır. Bir metni kısaltma yolu ile düzeyini ya da okunabilirlik seviyesini indirmeye çalışmanın doğruluğu tartışılabilir bir konudur.

Metinlerle ilgili bir diğer sorun, kaynaklarının belirtilmemiş olmasıdır. Metnin kaynağının bilinmemesi, bu araştırmanın da bir sınırlılığı olmakla beraber bir dizi sorunu da beraberinde getirmektedir. Okuduğu metnin kaynağın bilmeyen okurun, ilerleyen zamanlarda ona ulaşması mümkün değildir. Aynı zamanda değiştirilmiş bir metin ise onun özgün halini edinmesi de mümkün görünmemektedir. Okuma kültürü edinimi açısından bu, oldukça olumsuz bir durumdur.

1991 yılında Tülin Polat tarafından kaleme alınmış bir çalışmada ders kitaplarında yer alan metinlerin önemli bir bölümünde kaynak belirtilmediği bilgisi sunulmuştur (s. 21). O günden bu güne geçen 23 yıllık sürede bu konuda herhangi bir gelişme sağlanamamış olması oldukça düşündürücüdür. Sistem ya da öğretim programlarındaki değişikliklerin ders kitaplarındaki metin seçimine yansımamış olması da bir başka düşündürücü durumdur.

Yapılan araştırmalar ve uzman görüşleri incelendiğinde ders kitaplarında yer alan metinlerin öğretim programında belirlenen ölçütlerin tümüne uygun olmadığı

sonucuna ulaşılabilir; fakat bu ölçütlerin tümünün ele alınması bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır.

Aynı konuda farklı metin türlerinden bir tema oluşturabilmek için, seçilen metinlerin bir bölümü belirli kısımları kırpılıp değiştirilerek uygun temalar altına yerleştirilmiştir. Bu da kullanılan metinlerin olay örgüsünde, yer ve zaman kavramlarında ve genel bütünlüğünde tahribata yol açmıştır. Bu, keyfi değil birtakım nedenler dolayısıyla ortaya çıkan bir sonuçtur. Ders kitaplarında yer verilmesi zorunlu metin türlerinin bulunması, belli sayıda ve belli konularda metinlerin kullanılacak olması gibi sınırlandırmalar bu tahribatın nedenleri arasında gösterilebilir.

2.6. ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN METİNLER ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Metinler üzerinde yapılan düzeltme ve kısaltmalar için kullanılmış farklı terimler mevcuttur. Duman (2010) 'a göre, metin kısaltma, metnin bazı kısımlarını değiştirme veya amaç kısaltma olmasa da çıkarma, metne yeni birimler ekleme “metne müdahale” şeklinde ifade edilebilir (s. 287).

Durmuş (2013) , üzerinde değişiklikler yapılmış metinler için “değiştirilmiş”, “dönüştürülmüş” ya da “uyarlanmış” terimlerini tercih etmiştir (135-136).

Türkçe ders kitapları bu açıdan incelendiğinde şu sonuçlara varılmıştır:

- 1- İncelenen Türkçe ders kitaplarının büyük kısmında (%58) metinlerde yapılan değişiklikleri belirten bir ifadeye yer verilmemiştir, %17'sinde metinlerin tümünde değilse de bir kısmında “düzenlenmiştir” ya da “kısaltılmıştır” ibarelerinin yer aldığı, % 25'inde ise, metinlerin üzerinde yapılan değişikliklerle ilgili bilgi verilmediği görülmüştür. Bu konuda, ders kitaplarında bir birliğin sağlanamadığı söylenebilir.
- 2- “Kısaltılmıştır” ibaresi yalnızca bütün metinden alınan parçalar için kullanılmış; bir metnin tümünden çıkarılan cümle ya da paragraf düzeyindeki kısaltmalar “düzenlenmiştir” ibaresi altında sunulmuştur.

Ders kitaplarında yer alan metinler üzerinde yapılabilecek değişiklikler Türkçe Öğretimi Programında iki madde halinde şöyle ifade edilmiştir:

“Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin ½ ’si bütün hâlinde alınmalıdır. *Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır.* Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa –metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla *en fazla bir cümle*, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla *en fazla beş sözcük*- çıkarılmalıdır.

Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3’ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne *cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz*” (MEB, 2006, s. 56).

Maddeler incelendiğinde aslında metinler üzerinde yapılabilecek değişikliklerin oldukça sınırlı olduğu açıkça görülmektedir. Şiir türündeki metinlerde kısaltma yapılmaması, metinlere eklemeler yapılmaması esastır. Buna rağmen her iki değişikliğin de yapıldığı, çalışmanın saptamaları ² arasındadır.

Çalışmada Türkçe öğretim programı, uzman görüşleri ve ders kitaplarında yer alan ifadeler dikkate alınarak değişiklik yapılmış metinler için “değiştirilmiş metinler” teriminin kullanılması ve metinlerde yapılan değişikliklerin kısaltma ve düzenleme olmak üzere iki bölümde incelenmesi uygun görülmüştür.

---

² “Bulgular” bölümünde bu saptamalara değinilmiştir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modelinden, evren ve örneklemeden bahsedilmiş, veri toplama yöntemi belirtilerek verilerin toplanmasında tutulan yol açıklanmıştır.

3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi, araştırmanın yöntemidir.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda , araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, ss. 217-218).

3.2.EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmanın evrenini, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.09.2010 tarih ve 112 sayılı kararıyla 2011 – 2012 öğretim yılından itibaren okutulmakta olan ve Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemlerinde (MEBBİS) paylaşımına sunulan on iki Türkçe ders kitabında yer alan tüm okuma metinleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise bu metinlerden şiir, hikaye, roman ve tiyatro türünde olanlar oluşturmaktadır.

Okuma metinlerinin yer aldığı sekiz farklı yayınevine ait ders kitaplarından ikisi 5. sınıf, ikisi 6. sınıf, dördü 7. sınıf ve dördü 8. sınıf düzeylerinde okutulmaktadır.

3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada toplanan veriler, Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarından ve bu kitaplarda yer alan yazınsal metinlerin özgün hallerinin yer aldığı kitaplardan edinilmiştir. Bu bağlamda incelenen kitaplar şunlardır:

Alacalı, O (2013). *5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Ada.

Başar, S. ve Zeybek Köken S. (2012). *5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Bıyıklı, H. ve Öztaş, Y. (2012) *6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Doku.

5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı (2012). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Kaplan, Ş. ve Yıldırım Şen, G. (2012). *7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Gizem.

Kapulu, A. ve Karaca, A. (2012). *7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Koza.

5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı (2012). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Yangın, B. , Celepoğlu, A. ve Türkyılmaz F. (2012) *7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*.Ankara: Pasifik.

Şahin, D. (2012) *8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Bisiklet.

Kurt, M. , Altay J. ve Kara M. (2012) *8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Enderun.

Altan, A. , Arhan, S. , Başar, S. , Öztürker, G., Yılmaz, D. (2012) 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Şahin, D. (2013) 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: Ada Yayınları.

Çalışmada öğretmen kılavuz kitaplarının tercih edilmesinin nedeni, bu kitaplarda okuma metinleriyle ilgili bilgilerin verilmiş olmasıdır. Değiştirilmiş metinlerin tümünde olmasa da birkaçında metin üzerinde yapılan değişikliklerin nedenlerini belirten ifadelere rastlanmıştır. Yanı sıra, öğretmen kılavuz kitapları Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBBİS) tarafından yalnızca öğretmenlerin kullanabildiği şifreli bir sistemle güvenli bir şekilde sunulmaktadır.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden faydalanılmıştır.

İçerik analizinde, çözümlemeye başlanmadan önce ulamlar belirlenir. Bu ulamlar daha önce elde edilen bilgilere, kuramlara ya da deneyimlere bağı olarak şekillenir (Büyüköztürk vd., 2012, s. 241).

Araştırmada ele alınan okuma metinleri üzerinde yapılan değişiklikler ulamlara ayrılmış, incelenen her metin ilgili ulamın başlığı altında yer almıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bulgular bölümünde ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler üzerinde yapılan değişiklikler “Metinler Üzerinde Yapılan Düzenlemeler” ve “Metinler Üzerinde Yapılan Kısaltmalar” adlı iki ana başlık altında incelenmiştir.

İlk başlık, yapılan düzenlemelerin ulamlarını ve her ulamın açıklaması ile seçilmiş metin örneklerini; ikinci başlık ise kısaltılmış metinlerin, metin türlerine göre incelenerek örnek metinlerle açıklamasını kapsamaktadır.

4.1. Metinler Üzerinde Yapılan Düzenlemeler

Yazınsal metinler, yazarın elinden çıktığı anda artık yalnızca onun değildir, aynı zamanda okurun da olur. Okur, metni alımlarken, artalan bilgilerinden, yazarın yaşamından, toplumsal koşullardan ve daha bir dizi unsurdan etkilenir. Yazınsal metinlerin okura ulaştığı halinin yazarın kaleminden çıktığı biçimde kalmış olması önemlidir. Okur, ancak böylelikle metni anlamlandırabilir. Şüphesiz, yazarın metni kaleme alırken tercih ettiği sözcüklerin dahi özel bir nedeni olabilmektedir. “Bir heykelin, konulması gereken yere sığmadığı için kolu kesilemeyeceği gibi” (Selahattin Dilidüzgün, kişisel görüşme, Nisan 2014) sanatın bir dalı olan yazın eserinin üzerinde de, bir duruma uygun hale getirilmek adına türlü değişimler yapılamaz.

Aytaş’a (2001) göre “ders kitaplarında metin seçiminde karşılaşılan durumlardan biri, yazarın eseri üzerinde çeşitli değiştirme ve sadeleştirmeler yapma anlayışıdır. Bu durum eseri üzerinde sadeleştirme ve değiştirme yapılan yazarın eserine ve kendisine yapılan en büyük saygısızlıktır. Ya o esere özgün hali ile yer vermeli veya bu tür metinleri kitaba alınmamalıdır” (ss.162-163). Fakat ders kitapları incelendiğinde metinlerin büyük kısmının özgün olmadığı görülmektedir.

Ders kitaplarında yer alan metinlerin üzerinde yapılan değişiklikler yüzünden “türünün en seçkin örnekleri” (MEB, 2006, s. 6) ile karşılaşması beklenen öğrenciler, bunun yerine, anlamsal yapısı değiştirilmiş, bir temaya uygun olmak için kırılıp değiştirilmiş metinlerle karşılaşabilmektedirler.

“Metinler Üzerinde Yapılan Düzenlemeler” başlığı altında, incelenen yazın metinleri üzerinde yapılan düzenleme işlemleri sınıflandırılmaya çalışılmıştır:

4.1.1. Metnin Başlığını Değiştirme

Bir yapıt için seçilen başlık, okur için ilk uyarıcıdır. Başlık, okurun ilgisini çekebildiği takdirde okurda okuma isteği uyanır. Bu görevi itibari ile başlığın “çağrı işlevi” (Dilidüzgün, 2010, s. 76) taşıdığı söylenebilir.

Metnin başlığının tek işlevi, okuru uyarması değildir. Aynı zamanda başlığın, yapıtla ilgili ipucu verme işlevi de bulunmaktadır. “Bir bakıma başlık, gelecekte söylenecek metinle ilgili bilgilerin tümünü kapsayıcı bir ön söyleme biçimidir” (Günay, 2013, s. 59).

Kullanılan başlık, yazarın istemi ile okurda merak uyandıracak biçimde seçilebilir, metinle ilgili ipucu verebilir ya da aksine, metnin iletisinin dışında bir başka duruma işaret ederek okuru şaşırtabilir. Bu, tamamen *yazarın seçimine* kalmıştır.

Ders kitaplarında yer alan ve Tablo 4-1’de gösterilen metinlerin başlıklarında değişiklikler yapılmıştır. Oldukça şaşırtıcı olan bu değişikliklerin sebebini belirten herhangi açıklamaya ise rastlanmamıştır.

Tablo 4-1: Başlığı Değiştirilen Metinler

	Metnin Başlığı	Metnin Ders Kitabında Yer Alan Başlığı	Metnin Türü	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Ahşap Evin Çocukları	Ahşap Ev	Roman	Ada/5
2.	Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?	Bankamatik Kursu Açan Yok mu?	Köşe Yazısı	Ada/5
3.	Anadolu Yaylası	Anadolumuz	Şiir	Ada/5
4.	Gökyüzünde Beliren Tuhaflik	Gökyüzündeki Tuhaf Delik	Öykü	Ada/5
5.	İkizler İz Peşinde	Çöp Ev	Öykü	Meb/5
6.	Tekerlemeci Dayım	Tekerlemeci Dayı	Öykü	Meb/5
7.	Atatürk Kurtuluş Savaşında	Sana Borçluyuz	Şiir	Gizem/7
8.	Çocuktan Korkan Efeler	Çocuktan Korkan Efe	Öykü	Gizem/7

Veriler incelendiğinde, başlıklardan bazılarının tamamen değiştirildiğini, bazılarının ise sözcüklerinin değiştirildiği ya da farklı eklerle çekimlendiği görülür.

“Ahşap Evin Çocukları” adlı çocuk romanı, ders kitabında kısaltılarak yer almış, değiştirilmiş metinde roman kişileri olan çocuklardan bahsedilmemiştir. Dolayısıyla metnin başlığı da yapılan kısaltmaya uygun olması gerekçesi ile “Ahşap Ev” şeklinde uyarlanmış olabilir.

“Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” adlı metinde, anlatıcı, maaşını alabilmek için bankamatik kullanımını öğrenme deneyiminden bahsetmekte, belli bir yaşın üzerindeki insanlar için bankamatik kullanmanın zor olduğunu işlemektedir. Ders kitabında metin için tercih edilen başlık “Bankamatik Kursu Açan Yok mu?” soru tümcesidir, bu seçimin nedeni belirtilmemiştir.

Genel itibari ile şiirlere seçilen başlıklara dikkat edildiğinde, metin boyunca tekrar edilen kimi sözcüklerin kullandığı başlık olarak seçilmiş olduğu görülür. Tekrar eden mısra, sözcük ya da söz öbekleri, başlık belirlemede etkili olabilmektedir. Orhan Veli Kanık’ın İstanbul’u Dinliyorum şiiri bu belirlemeye örnek olarak gösterilebilir. Benzer biçimde ders kitabında yer alan Anadolu Yaylası adlı metinde de, başlığa adını veren, şiir içinde yinelenen “Anadolu Yaylası” öbeğidir. Şiir birinci ağızdan yazıldığı için “Anadolumuz” başlığı metin için uygun görünmemektedir. Anlatıcı, yayladan yola çıkarak anadolunun türlü durumlarını betimlemiş, bunu yaparken birinci çoğul şahıs kullanmamıştır:

“Bir gökyüzü var

Mavisi deli

Bir yaylası var

Çiçeği allı

Ayşe kız gelin oldu

Entarisi pullu

Davarları

Davarları döllü” (Aksal, 1988, s.91).

“Gökyüzünde Beliren Tuhaf Delik” adlı metin şu cümle ile başlamaktadır: “Bir gün, ansızın, hiç beklenmedik bir anda gökyüzünde bir delik belirdi ve küçük bir serçe bu delikten aşağı düştü” (Aykul. B., 1996, s.3). İlk cümleden itibaren metnin tümünde, gökyüzündeki tuhaflikların sebebinin ansızın beliren “delik” olduğundan bahsedilirken, metnin başlığının “Gökyüzünde Beliren Tuhaflik” olarak değiştirilmiş olmasına bir neden bulunamamıştır.

“İkizler İz Peşinde” adlı metin de kısaltılmış bir metindir. Metnin özgün hali, Pınar ve Çınar adlı ikiz kardeşlerin yaşadığı olaylar çerçevesinde gelişmiştir. Bir akşam bütün aile, akşam yemeklerini yerken haber bülteninde gösterilen çöp ev dikkatlerini çeker. İlkokul çağında olan ikizler, yaşlarının verdiği merak dürtüsüyle çevrelerinde de çöp evler olup olmadığını tartışır ve bir araştırma yaparak sitelerinde oturan insanların evlerini araştırmaya karar verirler. Bu süreçte kendileri de biriktirerek küçük yığınlar haline getirdikleri nesnelere ne işe yaradığını sorgulamaktan kendilerini alamazlar. Örneğin anneleri kaçık çorap, reçel kavanozu gibi bir dizi nesne biriktirmekte, babaları uzun yıllar önce ödediği faturaları dahi atmamakt ve bozulan çakmaklarından bir koleksiyon yapmaktadır. Pınar ise içtiği meşrubatlara ait olan teneke kutulardan vazgeçememektedir.

Bir dedektif titizliği ile işlerini sürdüren kardeşler, çöp evde yaşayabileceklerini tahmin ettikleri evleri ziyaret etmeye başlarlar. Bu dönemin bayrama denk gelmiş olması işlerini kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zaman ziyaret ettikleri komşularını da oldukça memnun eder. Öykünün sonunda bir çöp ev bulamamış olsalar da, sahip oldukları atık nesnelere site tarafından düzenlenen heykel yarışmasını kazanır, böylece biriktirdikleri tuhaf nesnelere de vazgeçmiş olurlar.

Metin gözden geçirildiğinde, “İkizler İz Peşinde” başlığının “Çöp Ev”den daha kapsayıcı olduğu söylenebilir.

“Tekerlemeci Dayım” metninde, metnin anlatıcısı olan ilkokul öğrencisi, tekerleme ödevini yapmak için çok fazla tekerleme bilen dayısını ziyarete gider. Dolayısıyla öyküde yer alan herhangi bir dayı değil, anlatıcının dayısıdır bu yüzden metin başlığının “Tekerlemeci Dayı” olarak değiştirilmesi için herhangi bir neden yoktur.

“Atatürk Kurtuluş Savaşında” oldukça uzun bir şiirdir. Ders kitabına bir bölümü alınmış olan metin, alınan bölüm “sana borçluyuz” ifadesi ile başladığından dolayı bu başlık altında sunulmuştur.

“Çocuktan Korkan Efeler” metninde söz konusu olan bir değil birden fazla efe olduğu için metnin “Çocuktan Korkan Efe” başlığına dönüştürülmesinin, akla yatkın bir açıklaması yoktur.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, metinlerdeki başlık değişimi için kabul edilebilir bir neden bulunmadığı, dahası, böyle bir neden bulunsa bile metin başlığının yazar dışında herhangi bir kişi ya da kurumca değişiminin doğru olmadığı söylenebilir.

4.1.2. Metne Sözcük ve/veya Cümle Bazında Eklemeler Yapma

Ders kitaplarına alınan metinlere ekleme yapılamayacağı 6-8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda belirtilmiştir:

“Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3’ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz” (MEB, 2006, s. 56).

Öğretim programında belirtilmesine rağmen ders kitabındaki metinlere eklemeler yapıldığı görülmüştür. Ekleme yapılan metinler Tablo 4-2’de belirtilmiştir.

Tablo 4-2: Cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılan metinler

	Metnin Başlığı	Metnin Türü	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Balkondaki Muhabbet Kuşu	Öykü	Meb/7
2.	Türkiye	Şiir	Meb/5
3.	Semender Toplantısı	Öykü	Meb/5
4.	Para Cüzdanı	Öykü	Ada/5
5.	Bankamatik Kursu Açan Yok mu?	Öykü	Ada/5
6.	Türkiye	Şiir	Meb/5
7.	Türkiyeme Sesleniş	Şiir	Pasifik/7
8.	İki İyi İnsan	Öykü	Meb/8

Yazınsal metinlerde yer alan iletinin okur tarafından alımlanması gerektiği üzerinde daha önce durulmuştu. Denilebilir ki okur, metnin yüzey yapısını sorgulayarak derin yapısına ulaşır ve bundan keyif alabilirse anlamlı bir okuma

süreci gerçekleştirmiş olur. Oysa metinlere yapılan eklemeler, metnin iletisini açık bir biçimde öğrenciye sunarak, ondan kendi çıkarımlarını yapma fırsatını almış; böylece duyacağı muhtemel hazzın da önüne geçmiştir.

“Balkondaki Muhabbet Kuşu” metnine yapılan eklemeler, öyküdeki eylemlere açıklık getirme amacı taşımaktadır. Sınavlarına çalışmak için balkona çıkan çocuk anlatıcı: “İçeriye göre biraz esintiliydi burası” (MEB, 2012, s.67) diye belirtmiş, annesi dilimleyip getirdiği meyveler için “Sınav öncesi beni hep böyle şımartır. Ama karşılıksız değildir annemin çabası” (MEB, 2012, s.67) tümceleri kurmuştur. Bu ifadeler özgün metinde yer almamaktadır.

“Türkiyeme Sesleniş” şiirinde seçilen Konya, Mersin, İzmir, Erzurum gibi şehirler öne çıkan özellikleriyle birlikte anlatılmıştır. Şiirin özgün hali on bir kıt’adan oluşurken değiştirilmiş hali on iki kıt’adır. Şiire eklenen kıt’a şudur:

“Abantta çiçeğim, Ilgaz’da karım

Anamur’da muzum, Aydın’da narım

Sen nerde ol dersin ben orda varım

Atkına, şalına kurban olayım” (Yangın vd., 2012, s. 172).

Örnek Metin 1: Bankamatik Kursu Açan Yok mu?

Asıl adı “Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” olan metin, Selahattin Duman’ın Sabah Gazetesi’nde yayımlanan, 1994 yılında *Kendimi Tebrik Ederim* adıyla kitaplaşmış olan köşe yazılarının biridir. Metnin türü köşe yazısı olmasına rağmen ders kitabında “öykü” başlığı altında verilmiştir.

Metin, bankamatik makinelerinin yeni yeni kurulduğu dönemde kaleme alınmıştır. Metnin başında anlatıcı, maaş günlerinde çok sıkıntı yaşadığını, maaşını çekmek için gittiği bankada genellikle nakit para kalmadığını söylerler bu yüzden bankamatik kullanmak zorunda kalır.

“Gazetede çalışanlar” bankamatik kullanmanın medeni yaşamın bir parçası olduğunu ve anlatıcının da kullanması gerektiğini söylediklerinde serzenişte bulunur:

“Oysa bu akıl verenlerin tamamının evinde en az yirmi yıldır video denilen alet vardır. Ve çoğu hala bir film kaydını beceremez” (Duman, 1997, s. 54).

Köşe yazıları, güncel olayları konu edinen, bir bilgiyi kanıtlama amacı gütmeyen yazılardır. Bu yazılar, gazete ve dergilerde yayımlanırlar. Bu metin de bir gazetedeki yayımlandığı için anlatıcının iş arkadaşları için “gazetede çalışanlar” ifadesi kullanılmıştır. Değiştirilen metinde bu ifade “çalıştığım gazetede çalışanlar” olarak değiştirilmiştir; metnin devamında da yine “gazete” yerine “çalıştığım yer” ifadesi kullanılmıştır.

Metin şöyle devam etmektedir:

“Bu hallerine bakmaz, beni çağdaş gelişmelere uyum gösterememekle suçlarlar... Hani dedikoduya müsait biri olsam yanmışlardı.

Mazlum Göknel'den başlayıp, Aydın Öztürk'e Zafer Mutlu'dan Sedat Sertoğlu'na kadar , “bütün video kullanma özürlerini” adıyla sanıyla teşhir etmişim” (Duman, 1997, s. 54).

Video makinesi metinde çağdaş, teknolojik bir alet olarak gösterilmiştir; fakat günümüzde bu makineler artık kullanılmamakta, hatta ilkökul çağındaki çocuklar tarafından bilinmemektedir. Bu nedenden dolayı, ders kitaplarında yer alacak köşe yazılarının yakın döneme ait örneklerden seçilmesi önemlidir.

Metinden, anlatıcının mizahi bir tutumla gazeteci Mazlum Göknel gibi isimlerden örnek verdiği bölüm çıkarılmıştır. Metnin devamında da anlatıcının mizahi tutumunu devam ettirerek anlattığı olaylar da değiştirilmiş metinde yer almamaktadır:

“Bütün gazete yönetimdekiler gibi; kart elime teslim edildiğinde önüne arkasına bir iyicene baktım. Dişlerimle yoklama çekip tadını anlamaya çalıştım. Sonra da cüzdanıma yerleştirdim” (Duman, 1997, s. 54).

“Benim gibi eskilerin tamamı kartı cebinde taşıyor. İcap ettiğinde çıkarıp: ‘Efendiler, buna bankamatik kartı derler’ diye eşe dosta gösteriyor ” (Duman, 1997, s. 54).

Anlatıcıya göre bankamatik, yalnız para çekme işine yaramayıp, aynı zamanda birtakım gizli olayların yaşanmasına da ortam hazırlamaktadır:

“Gençlerse sabah akşam makinenin başında... Harıl harıl para çekip işlem yapıyorlar. Para çekip fişini ortada bıraktı. Hemen makinenin başına koşuyorlar. Fişte yazılı hesap numarasına 25 bin liralık havale yapıyorlar. Böylece adamın ‘gizli hesap numarasında’ ne var ne yok deşifre ediyorlar” (Duman, 1997, s. 54).

Bu olay, bir sonraki “yani millet işin oyununu bile bulmuş” tümcesinde yer alan “oyun”a işaret etse de, bahsedilen bölümün değiştirilmiş metinde yer almaması, bu oyunun ne olduğu ilgili anlamsal bir boşluk yaratmaktadır.

Anlatıcı, metnin devamında para çekmek ister fakat gençlere “madara olmamak” için geceyi bekler. Kartını makineye takar, makineden gelen yazılı ve sözlü talimatlara uyararak işlemini gerçekleştirmeye çalışır. Bu sırada yanlış bir tuşa basar ve bankamatik kartını yutar. Duruma öfkelenen anlatıcı, makineye yumruk atar ve “Ver ulan kartı” diyerek tepki gösterir.

Değiştirilmiş metinde madara olmak deyimini yerine “utanmak” fiili kullanılmıştır. Madara olmak, kötü duruma düşmek (TDK, 2005, s.1321) ; utanmak ise “Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak” (TDK, 2005, s.2040) anlamlarına gelmektedir. Bağlam içinde düşünüldüğünde utanmak sözcüğünün madara olmak deyimini tam olarak karşılamadığı söylenebilir.

“Ver ulan kartı!” tümcesi de değiştirilmiş metinde yer almamaktadır.

Metnin son bölümünde, kartını kaptıran anlatıcı geri almak için muhasebeye gider ve kendisi gibi pek çok insanın da aynı durumda olduğunu görür. Metinde bu durumla ilgili bir yorum yapılmamış; değiştirilmiş metinde ise “Bu konuda tek olmadığımı görmek beni çok rahatlattı” (Alacalı, 2013, s. 213) tümcesi eklenmiştir.

Ayrıca metnin sonuna eklenen:

“Sonunda para çekmeyi öğrenebildim. Ancak geçenlerde bizim alıştığımız makineyi alıp yerine bir başka bankaya ait alet koydular. Yeni bankamatik öyle hassas ki para çekme ve para yatırma tuşları alt alta. Elinizi götürdüğünüzde parmağınızın gölgesi önce para yatırma tuşuna temas ediyor. Anında sistem devreye geçtiğinden kartı makineye kaptırıp para çekemiyorsunuz. Ama mücadeleyi bırakmış

değilim, buna da alışacağım” (Alacalı, 2013, s. 217) bölümü de metnin özgün halinde yer almamaktadır.

Genel olarak metin üzerinde yapılan tüm değişiklikler, metnin türünün değiştirmeye, köşe yazısından öyküye geçiş yapmaya yöneliktir. Bu durum, çalışma sorularındaki örneklerden de anlaşılmaktadır:

Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu, adlı metnin türü köşe yazısı olmasına rağmen her iki etkinlikte de “hikâye” olarak belirtilmesi, öğrencilerin metin türü farkındalığı kazanmasının önüne geçecektir.

Metinlere yapılan eklemelerin nedenlerinden biri öğreticilik amacı güdümesidir. Yazınsal metinlerin faydacılık işlevi yoktur; bu işlev aslında, yazınsal metinleri kullanmalık metinlerden ayıran en önemli özelliktir. Elbette, yazınsal metinler, yaşamdan kesitler sunarken bir taraftan okura bir şeyler öğretmektedir; fakat bunu açık bir söylemle belirtmez.

Örnek Metin 2: Para Cüzdanı

“Para Cüzdanı” adlı öyküde, tahminen bir ilkokul öğrencisi olan Murat, okuldan çıkıp eve dönerken yolda bir cüzdan bulur. Kısa bir kararsızlık anından sonra cüzdanı alan Murat, içinde kâğıt banknotlar ve metal paralar olduğunu görür. Cüzdanı aldıktan sonra pişman olsa da evde yemek yerken bir taraftan da cüzdandaki paralarla yapabileceklerini düşünmekten kendini alıkoyamaz. “İstedğim kadar dondurma yerim, çikolata alırım, dönme dolaplarda sallanırım, atış çemberine hedefe kurşun atabilirim ve daha neler neler (Erdi, 2002, s. 308)”

Murat, ders çalışmak için masasına oturduğunda da para cüzdanını düşünmekten vazgeçemez. Bu sırada bir matematik sorusunu çözmeye çalışmaktadır. Bu, para değerleriyle ilgili bir problemdir ve soruda bulunduğu paranın yaklaşık olarak iki katı kadar maaş alan bir kişinin geçimi sorgulanmaktadır.

“Neler satın alabilir diye, Murat bir an düşündü. Babası öğretim yılı başlarken kendisine yeni ayakkabı almıştı. O zaman annesine: ‘Hanım, ne pahalılık, ne pahalılık!.. Biliyor musun, bir çift okul ayakkabısı on beş leva olmuş!’ demişti. Yani bir çift ayakkabı. Başka?.. Hesaplamaya çalıştı. Bir kilogram peynir, ayçiçeği

yağı, tereyağı, yumurta... Fakat geri kalan para bunlara yetmedi. ‘Bu aile ay boyunca hiç mi süt, yoğurt, yumurta yemeyecektir?..’ diye bir düşünce sardı Murat’ı” (Erdi, 2002, s. 308)

Öykü, matematik sorularını çözmeye çalışırken aynı zamanda bulduğu paraların bir ailenin geçimini sağlamasındaki rolünü de sorgulayan Murat’ın, ani bir karar alarak cüzdanı bulduğu yere bırakması ile sonlanır.

Öykü üzerinde yapılan değişiklikler daha çok öğrencilerde istendik davranış oluşturma amacına yöneliktir. Bu amaç doğrultusunda öykünün son iki paragrafına eklemeler yapılmıştır:

“Fakat geri kalan para bunlara yetmedi. ‘Bu aile ay boyunca hiç mi süt, yoğurt, yumurta yemeyecektir?..’ diye bir düşünce sardı Murat’ı (Erdi, 2002, s.308). Tümcyesinden sonra “Aklına para cüzdanı düşmüştü. Bulduğu cüzdandaki para kim bilir hangi ailenin ihtiyacını karşılayacaktı?” (Alacalı, 2013, s. 46) tümceleri eklenmiştir.

Öykünün son tümcesinden sonra ise “Murat, iyi bir iş yapmanın verdiği iç huzuruyla eve doğru yürüdü” (Alacalı, 2013, s. 47) tümcesi eklenmiştir.

Öykü yazarı Bulgaristanlı olduğundan metinde para birimi olarak leva ve statinka kullanılmıştır. Ders kitabında alınırken bu para birimlerinin TL olarak değiştirilmiş olması, mantık hatasına yol açmıştır. Öyküde Murat’ın, bir işçi maaşının yarısı kadar para bulduğu anlamını çıkarmak mümkündür. Üstelik “içi kâğıt parayla doluydu” diye değiştirilmiş olmasına rağmen cüzdanda 75 TL olduğunun belirtilmesi kafa karıştırıcıdır. Para miktarının bu olması ihtimalinde Murat’ın aklından geçenleri gerçekleştirmesi de mümkün görünmemektedir. “Bu parayla panayırda neler yapılmazdı ki!.. Sıralamaya başladı. İstedğim kadar dondurma yerim, çikolata alırım, dönme dolaplarda sallanırım, atış çemberine hedefe kurşun atabilirim ve daha neler neler”(Erdi, 2002, s. 308)

Öykü üzerinde herhangi bir nedene bağlanamayan değişiklikler de yapılmıştır. Örneğin, Murat'ın arkadaşı Basri'nin adı ders kitabında geçmemekte, anne babası Murat'a “evladım” yerine “Muratçığım” diye öğüt vermektedir.

Kimi metinlere yapılan eklemeler, metinlerin bütününe etkilemekte, bu eklemelerle adeta başka bir metin oluşturulmaktadır. Bunun en belirgin örneklerinden biri mısralar eklenen Türkiye adlı şiiirdir:

Örnek Metin 3: Türkiye

Türkiye adlı şiir Adil Turhan tarafından kaleme alınmıştır. Şairin bu şiiri birçok ders kitabında, kahramanlık şiirleri antolojilerinde yer almış, onun en bilinen şiiridir (Turhan, 2010, s.7).

Şiir, memleketin sevilen özelliklerinden bahsedilmesiyle başlamaktadır. Bu özelliklerden biri, onun için çalışan, okuyan, savaşan iyi yürekli insanlarıdır. Kötü olanlar ise bakışlarından bile kendilerini belli ederler:

“Aşık olmuşum taşına, toprağına,
Yerde gezen, gökte uçan kuşuna,
Baharına, yazına, kara kışına
Aşık olmuşum.
Eli kalem tutan, eli kazma, eli kürek tutan,
Yüzü toprak kokan,
Sınırlarında omuz omuza yatan
İnsanlarına...
Benim iyi yürekli kardeşlerim senin dostlarındır.
Kötü söz, bakışlarından bellidir sevgilim;
Benim gözümle bakmazlar sana.
Menekşe tenli, çiğdem kokulu memleketim” (Turhan, 2010, s. 40).

Değiştirilmiş şiirde “aşık olmuşum” birleşik fiili yerine “vurulmuşum” fiili tercih edilmiştir. “Kötü söz, bakışlarından bellidir sevgilim / benim gözümle bakmazlar sana” mısraları ile “menekşe tenli” sıfatı da şiirden çıkarılmıştır.

Yapılan değişiklikler arasında en çarpıtıcı olanı Şiire eklenen mısralardır:

“Ekin biçtim tarlalarında demet demet,
Kaval çaldım, koyun güttüm yaylalarında,
Tuza bandım ekmeğimi,
Kolumu yastık yaptım düzünde bayırında;
Damarlarımda dolaşan memleketim” (Turhan, 2010, s. 40) bölümünden sonra “ Kesemde bereket, gönlümde servetim”;

“Göklerin ne güzel deniz mavisi,
Ormanlar urban olmuş yeşil yeşil;
Uzanır kolların nehirler boyu,
Sıcak kucağında saadetim” (Turhan, 2010, s. 40) mısralarından sonra ise “Benim çiğdem kokulu memleketim” mısrası eklenmiştir.

“Göz nuru, içinde sevdam” mısrası yerine “Gözümde nur, içimde sevgi” ;
“Türküye doğduğum, türküye doyduğum” mısraları yerine “Türkiye, doğduğum,
Türkiye, doyduğum” , “Aşkıım, imanım, hasretim” mısrası yerine ise “Sevgim,
inancım, özlemim” mısrası kullanılmıştır.

Şiirin bütününde Türkiye'nin sahip olduğu güzelliklerden basedilmiştir. Türkü de bu güzelliklerden biridir. Türkü kelimesi yerine Türkiye'nin kullanılmasının gereği yoktur. Aşk ve sevda kelimelerinin yerine “sevgi” kelimesinin tercih edilmesi de dikkat çekicidir.

Örnek Metin 4: İki İyi İnsan

Enver Naci Gökşen tarafından yazılmış olan İki İyi İnsan, ev sahibinin kirayı arttırmak için kötü davranışlarda bulunmasından dolayı bir başka ev arayan bir ailenin başından geçenleri konu edinmektedir.

Aile kıt kanaat geçinmektedir. Bu yüzden kendilerine uygun bir ev bulmaları oldukça zordur. Uzun zaman aradıktan sonra nihayet bir ev bulurlar; fakat ev sahibi

ile kira konusunda anlaşamazlar. Bunun üzerine bir plan yaparlar. Tutmak istedikleri eve tanıdıklarını göndererek evin kirasından daha düşük kira önerileri sunmalarını sağlarlar. Ev için pek çok talibin olduğunu; fakat hepsinin de düşük fiyatlar önerdiğini gören ev sahibi aileyi arayarak evi onlara vermeyi kabul ettiğini söyler. Böylece ailenin yaptığı plan tutmuş olur.

Aile eve yerleşince evin babası ile ev sahibi çok iyi iki dost olurlar. Ev sahibinin de tıpkı kiracı gibi kıt kanaat geçinen, yalnızca emekli maaşı ve ev kirası geliri olduğunu öğrenen kiracı oynadığı oyundan dolayı vicdan azabı duymaya başlar. Oturduğu evle ilgilenip her ay bir yerini yenileyerek bu azabı hafifletmeye çalışır. İki yılın sonunda ev sahibine evden çıkacağını söyler. Ev sahibi çok üzülür; fakat nedenini öğrenince üzüntüsü geçer. Kiracının kızı evlenmektedir ve damadının ailesi olmadığı için hep birlikte onun evinde yaşayacaklardır. Öykünün sonunda kiracı oturduğu evi güzelleştirip değerinin arttırdığı için; ev sahibi de böyle bir kiracı ile tanıştığı için mutludur.

Öykü kısaltılırken aynı zamanda olay örgüsü de değiştirilmiştir. Bu değişiklikler öykünün başlangıcı itibari ile kendini gösterir:

“Ev sahibi kadın yukarıda kıyametler koparmaya başlayınca alttaki kiracıya evden çıkmak düştü. Kadının maksadı kirayı arttırmaktı. ‘Kızımı oturtacağım’ bahanesiyle edepsizliğin temposunu gün geçtikçe arttırdı. Kiracı ‘efendi’ bir adamdı. Kirayı bir miktar arttırması mümkün olsa bile bu kadar söylenti ve üzüntüden sonra bu evde oturamazdı” (Gökşen, 2012, s. 198).

Değiştirilmiş metinde bu durum söz konusu edilirken ev sahibi kadının “akla gelmedik rahatsızlık” yarattığı, kadının olumsuz tutumunun “bardağı taşıması” üzerine ailenin evden taşınmaya karar verdiği yer almaktadır.

Kış mevsiminin henüz etkisinin sürdüğü günleri uzun uzun tasvir eden paragraf metne alınmayarak yerine yazılan “kısacası kış sürüp gidiyordu” tümcesi yeterli görüldükten sonra metne “Gidiyordu ama bizim kiracı da daire dönüşlerinde ev aramaktan vazgeçmiyordu” tümcesi eklenmiştir. Bu tümce “Bu mevsim, ilk göç mevsimidir şehirlerde... Ev değiştirmek mecburiyetinde olan kiracılar yazlı-kışlı

ikamet için ‘nakli- hane’ ederler. Bundan bir iki ay sonra da ikinci göç, sayfiye göçleri başlar. İşte kiracı da bu ilk göç mevsiminde ev arıyordu” (Gökçen, 2012, s. 198) paragrafının yerine kurulmuştur.

“Kiracı: Allah insanı dünyada mekansız, ahirette imansız bırakmasın, sözünün ifade ettiği manayı, hiçbir zaman bu günlerdeki bu kadar geniş ve derin hissetmemiştir. Meskenlerini sırtlarında taşıyan kaplumbağalarla salyansozlara gıpta ettiği de az değildi” (Gökçen, 2012, s.198) tümcelerinin yerine:

“Atalarımız: Tanrı insanı dünyada mekansız, ahirette imansız bırakmasın” demişlerdi. Kiracı bu sözün taşıdığı gerçek anlamı hiçbir zaman şu andaki kadar yaşayarak duymamıştı. ‘Ev sahibinin bir evi, kiracının bin evi var’ sözü evsizlerin uydurduğu kuru bir avunma idi. Gerçekten insanın, başını rahatça sokabileceği, ‘benim’ diyebileceği bir yuvası olmalıydı. Sanki ayağı yere basmıyor, kendini boşlukta yürüyor sanıyordu. Oysa insanın korkmadan basabileceği bir tabanı, başını örten bir tavanı olması, az mutluluk değildi. Bu düşünce ile evlerini sırtlarında taşıyan kaplumbağalarla salyangozlara imrendiği oluyordu” (Altan vd., 2012, s. 267) tümcelerinin yer alması, metni yeniden yazmaktan başka bir şey değildir. Metinlerin ders süresine uygun hale getirilmek ya da okunabilirlik seviyelerini arttırmak amacı ile kısaltılması kabul edilebilir olmakla birlikte metinlere yapılan eklemeleri bir neden bağlamak hayli güçtür.

İstedığı gibi bir ev bulmasına karşın maddi olanakları elvermediğinden evi tutamayan kiracının ruh hali özgün metinde şöyle resmedilmiştir:

“Bu evi bulduğu günden beri geceleri kiracının uykusu kaçtı. Her sabah evin önünden geçerken pencerelerine hasretle bakıyor, perde göremeyince seviniyor, ümitleniyordu. Gençliğinde hiçbir kadın ve aşk meselesinin kendisini bu derece meşgul etmediğini ve yormadığını düşündükçe on lira için direnen ev sahibine için için kızıyor , kiraya verecek ikinci bir eve sahip olan bir insanın bu derece hassas oluşunu bir türlü anlayamıyordu. İçindekilerin çıktığı fiyattan beş para aşağı vermezmiş! Tabii sermayeden zarar eder sonra! ” (Gökçen, 2012, s. 199).

Aynı durum değiştirilmiş metinde oldukça farklı aktarılmıştır:

“Bu evi bulduğu günden beri kiracının uykusu kaçtı. Adam evi kendisine vermekten vazgeçebilir, başka bir açığöz kendisinden önce davranabilirdi. Her sabah işine giderken evin önünden geçiyor, pencerelerine korku ile bakıyor, perde göremeyince rahat bir nefes alıyor, seviniyor, ümitleniyordu. On lira için direnen ev sahibine de için için kızıyor, kiraya verilecek ikinci bir eve sahip olan bu bahtlı insanın, bu derece eli sıkı oluşunu bir türlü anlamıyordu. İçindekilerin çıktığı fiyattan aşağı veremezmiş. Bu ne korkunç bencillik” (Altan vd., 2012, s. 267).

Her şeyden önce metindeki temel sorun ev sahibinin kiracıya evi vermemesidir. Kiracının yerine evi tutmak isteyen bir “açığöz” yoktur, ev sahibi de evi vermek için bir vaatte bulunmamıştır. Durum böyle iken metne eklenen yeni görüşler, devamında anlatılan olayları da değiştirmiştir.

Evi kiralamayı çok isteyen kiracı, uzun zaman düşündükten sonra bir çıkış yolu bulur ve bunu ailesi ile paylaşır. Bu sırada evlerinden çıkmak istedikleri kiracının tasviri ve yaptığı hareketler değiştirilmiş metinde yer almaz:

“Bir gece kiracı dayihane bir fikir buldu. Sabah olur olmaz kızına ve karısına anlattı; kahkahalarla gülüştiler. Yukarıda hantal vücudunun bütün ağırlığını tabanlarına vererek löpür löpür gezinen, tavandan gök gürültüsü gibi gümbürtüler yağdıran ev sahibesi bu kahkahaları kendine sanarak hizmetçisine bir şeyler söyleyip bastı kahkahayı. Hiç altta kalır mı” (Gökçen, 2012, s. 199).

Öykünün düğüm noktası kiracının bütçesini aşan evi kiralayabilmek için oynamış olduğu, zaferle sonuçlanan oyundur:

“O günden itibaren kiracının tutacağı evi gezenler birdenbire çoğalverdiler. Fakat hiçbiri bizim kiracının verdiği fiyattan beş para fazla vermiyordu. Hatta daha az teklif edenler oluyordu.... Üç dört gündür evi gezenlerin hepsi de kiracı tarafından öğretilerek gönnderilmiş kimseler, eş dosttu. Hiçbir şeyden haberi olmayan ev sahibi artık kanaat getirmişti ki bunların içinde durumu ve verdiği kira bakımından en uygunu ilk talip, yani bizim kiracıdır” (Gökçen, 2012, ss. 199- 200).

Değiştirilmiş öyküde ise durum bambaşka aktarılmıştır:

“İşte korktuğu başına gelmişti. Hafta içi evi gezenler birdenbire çoğaldılar. Bereket versin hiçbiri kendisinin verdiği fiyattan daha yukarı çıkmıyordu. Hatta daha az verenler de oluyordu. Üstelik yeni isteklilerin hiçbiri ilki kadar iyi görünmedi ev sahibine. Ev uzun zaman onarım görmemiş; boyanmamıştı. Tek başına oluşu da evin değerini pek arttırmıyordu” (Altan vd., 2012, s. 269).

Paragraf incelendiğinde kiracının oynadığı oyundan bahsedilmediği, aksine, ev kötülenerek kimsenin yüksek bir kira bedeli vermemesi üzerine kiracıya kaldığı vurgulanmıştır. Bu durumda metnin sonunda ev sahibini tanıdıktan ve mali durumunun çok da iyi olmadığını anladıktan sonra onu kandırdığı için vicdan azabı çeken kiracının da bu duygulara kapılmasının mantıklı bir açıklaması yoktur. Özgün metinde “... bu şeffaf ruhlu, tok gözlü adama karşı oynadığı oyundan dolayı da kiracı utanç ve üzüntü duymaya başlamıştı. Adamcağız evini pekala on lira fazlasına verebilirdi. Hele evlerin gittikçe pahalılaştığı son günlerde” (Gökçen, 2012, s. 200) diyerek durumu aktarılan anlatıcı, değiştirilmiş metinde “bu iyi huylu, tok gözlü adama on lira için nasıl dayattığını hatırladıkça kendini suçluyordu” olarak yer almıştır.

Suçluluk duygusundan kurtulmak için evin onarılması gereken yerleri ile ilgilenen, musluklarını değiştiren, boyayan kiracı böylelikle oynadığı oyunu telafi etmeye çalışır. İki yılın sonunda evden çıkmaya karar verir. Değiştirilmiş metinde yer alan şu ifadeler özgün metinde bulunmamaktadır:

“Yersiz bir inat yüzünden iki yıldır adamcağıza hayli zararı dokunduğunu kabul eden kiracı, yirmi dördüncü kirayı verirken ay sonuna kadar çıkacağını haber verdi” (Altan, A. vd., 2012, s. 270).

Özgün metin ile değiştirilmiş metin karşılaştırıldığında her şeyden önce olay örgülerinin birbirinden farklı olduğu görülür. Metinden çıkarılan bölümler yerine yenilerinin yazılması öykünün farklı bir şekle bürünmesine yol açmıştır.

4.1.3. Metinde Kullanılan Sözcükler Yerine Farklı Sözcükler Kullanma

Metinler üzerinde yapılan değişikliklerin bir diğeri kullanılan sözcükler yerine farklı sözcükler kullanmadır. Bu değişiklik iki biçimde yapılmıştır. İlki, sadeleştirme de denilen, günümüzde kullanılmayan sözcükler yerine karşılıklarının seçilmesi, ikincisi ise herhangi sözcüğün aynı anlama gelmeyen herhangi bir sözcükle değiştirmedir.

1-5. sınıflar için hazırlana Türkçe Öğretimi Ders Programında (2009):

“Yabancı dillerden alınmış, dilimize yerleşmemiş sözcükler yerine Türkçeleri tercih edilmelidir” (s.170) maddesi yer almaktadır. Maddede “dile yerleşmemiş olmak” ölçütü bulunur. Dil yaşayan bir organizmadır. Günün ihtiyaçlarına göre şekil değiştirebilir. Metinlerde değiştirilen sözcükler, dile yerleşmemiş olanlar değil, aksine, artık dil dizgesi içinde yer almayan, kullanılmayan ve bu yüzden de anlamları bilinmeyen sözcüklerdir.

Kullanılan sözcüklerin anlamdaşları ile ya da başka sözcüklerle değiştirildiği metinler Tablo 4-3’te gösterilmiştir:

Tablo 4-3: Kullanılan sözcüklerin değiştirildiği metinler

	Metnin Başlığı	Metnin Türü	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Rüzgar’ın Öyküsü	Öykü	Ada/5
2.	Bankamatik Kursu Açan Yok mu	Öykü	Ada/5
3.	Arkadaşım Sarmaşık	Öykü	Meb/5
4.	Türkiye	Şiir	Meb/5
5.	Sahibini Unutmayan Köpek	Öykü	Meb/6
6.	Dilim Dilim Güzel Dilim	Öykü	Doku/6 Meb/5
7.	Güneşin Doğduğu Her Yer	Öykü	Meb/5
8.	Bayram Yeri	Öykü	Meb/6
9.	Miras Keçe	Öykü	Meb/7
10.	İki İyi İnsan	Öykü	Meb/8
11.	Ceviz	Öykü	Ada/8

Örnek Metin 5: Ceviz

“Ceviz” Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından yazılan “Milli Savaş Hikâyeleri” kitabında yer alan öykülerden biridir. Ders kitabında “gezi yazısı” olarak işaret edilen metin aslında gezi yazısı olmaktan uzaktır.

Gezi yazıları, gerçek bir yaşam ve yaşantıdan kaynaklanan yazınsal türlerdendir. Yalın bir anlatımla, bir yazarın yurt içinde ve yurt dışında yaptığı gezilerde gördüklerini, okurları için ilgi çekici bulduğu yönlerini özenli bir anlatımla yansıttığı düzyazı türüdür (Özdemir, 1999, s. 214). Ceviz öyküsü kaynağı da gerçek bir yaşantıdır. Bununla birlikte, metnin yazılış amacı yazarın gezip gördüğü yerlerin ilgi çekici yanlarını aktarmak değildir. Geçmişteki bir olayı anlatmadığından anı türüne de girmez. Metin, Milli Mücadele yıllarında halkın içinde bulunduğu yoksulluğu ve zorlu yaşam koşullarını göz önüne seren bir tarihi öyküdür.

Öykü köy köy gezerek toplumun durumunu anlamayan çalışan bir grubun konaklamak için bir yer ararken karşılarına çıkan evde yaşayan aile ile yaptıkları sohbeti konu edinmektedir. Öyküde kullanılan ve genellikle sıfat türünde olan sözcükler, anlamdaşları ile değiştirilmiştir: “On beş günden beri köyden köye dolaşıyoruz. Bu köylerin her biri, öbüründen daha hüznüldür. Yorgunluk bir taraftan; gönlümüzdeki melâl öbür taraftan adeta, nihayeti yok bir gurbet ve sürgün yolunda gibiyiz. Eski hayatımız, arkamızda bıraktığımız itiyatlar, rabitalar bize bir başka asra ait efsaneler şeklinde görünüyor” (Karaosmanoğlu, 1990, s. 88).

Metinde kullanılan melâl sözcüğü hüznü, itiyat sözcüğü alışkanlık, rabita sözcüğü ise ilişki olarak değiştirilmiştir.

“Vardığımız köyün methalinde bir bulanık su birikintisi var ki, hayvan leşleriyle doludur” (Karaosmanoğlu, 1990, s. 89) tümcesinde yer alan methal sözcüğü yerine “giriş” sözcüğü kullanılmıştır.

“Ensesine kadar uzanan, rengi ve adete kirlili bir yığın yün şekline girmiş saçları vardı ve içinde parça parça bir eski gömleğin etekleri tıkmış renki basmadan bir don giyiyordu; ayakları, başı gibi çıplaktı” (Karaosmanoğlu, 1990, s. 89) tümcesinde “meşkûk” sözcüğü yerine şüpheli sözcüğü tercih edilmiştir.

“Burası yarı karanlıktı ve birtakım kötü kokular ile meşbu idi” (Karaosmanoğlu, 1990, s. 90) tümcesinde meşbu sözcüğü dolu ile değiştirmiştir.

“Anadolu kadınlarının yabancı erkekler önünde daima bu tavrı takındıklarını bildiğimiz için bundan o kadar alınmıyoruz; fakat ihtiyarın ‘burada mı, nasıl?’ sözünden bir istiskal şemmesi sezmemek mümkün değildi” (Karaosmanoğlu, 1990, s. 90) tümcesinde istiskal şemmesi yerine kovma korkusu tamlaması kullanılmıştır.

“Bu felaket ve sefalet ortasında, hayatın bu kadar cevrini görmüş ve iki ayağı birden çukura girmiş bu haileengiz ihtiyarın kalbindeki bu uluvvücenap ve merhamet kabiliyeti nereden geliyordu?” (Karaosmanoğlu, 1990, s. 90) tümcesinde uluvvücenap sözcüğü yerine büyüklük sözcüğü tercih edilmiştir.

Yapılan değişiklikler incelendiğinde, günümüzde kullanılmayan sözcükler yerine anlamdaşlarının kullanıldığı görülür. Bu değişiklikler metinde herhangi bir anlamsal bozukluğa neden olmamıştır. Elbette benzer değişiklikler yapılırken kullanılan sözcüklerin yerine gelenlerin o sözcüğü tam olarak karşılmasına dikkat edilmelidir.

“İki İyi İnsan” öyküsünde “müstakil ev” sözcük grubu yerine kullanılan “tek başına ev” tamlaması kalıplaşmış olan “müstakil ev” i karşılamamaktadır. Kaldı ki günümüzde de çokça kullanılan bir tamlamayı değiştirmeye çalışmak yersizdir.

Metinlerden bazılarında geçen sözcükler ise keyfi bir biçimde başka sözcüklerle değiştirilmiştir. Bu değişiklikleri verilebilecek en belirgin örnek Dilim Dilim Güzel Dilim adlı öyküdür.

Örnek Metin 6: Dilim Dilim Güzel Dilim

Miyase Sertbarut tarafından yazılmış olan öykü, Onur adlı anlatıcı, Türkçe öğretmenin dildeki yozlaşmaları anlattığı derste öğretmenine hak vermez ve bu konuyu çok abarttığını düşünür. Bu yüzden konuyla ilgili araştırma ödevi verdiği gönüllü olarak yanıldığını öğretmenine ispat etmek ister.

İşe yakın çevresinden başlayan Onur, dükkan adlarını not etmeye başlar. Özgün metinde Onur’un gördüğü dükkan adları şunlardır: “Pizza House, Delete İnternet Café, Lord of the Kebaps, Soup Saloon, Music Shop” (Sertbarut, 2013, s.

136). Değiştirilmiş metinde ise aynı dükkanlar şu adları almıştır: Mistik Pizza, Moderno Music Centrum.

Araştırmasını yaptığı sırada arkasından biri seslenir. Ses, sınıf arkadaşı Çağlar'a aittir. Değiştirilmiş metinde ise Onur'un arkadaşının adı Ömer'dir. Araştırma yapmak için girdiği dükkanlardan birinin adı Shoes & Boots Shopping iken değiştirilmiş metinde Galeria Show Tekstil Shopping , Pretty Kuaför ise Prestij Kuaför'dür. Metin üzerinde yapılan bu sözcük değişimlerinin nedenleri bilinmemektedir.

4.1.4. Metinden Sözcük, Tümce ya da Paragraf Düzeyinde Birim Çıkarma

Metinlerde sözcük, tümce ya da paragraf düzeyinde birimler çıkarma değişikliğinin, kısaltma değil düzenleme başlığının altında incelenmesinin nedeni, yapılan bu değişikliğin kısaltma denilebilecek ölçüde geniş çaplı olmasıdır.

Sözcük, tümce ya da paragraf (şiirler için tek kıt'a) düzeyinde birimler çıkarılan metinler Tablo 4-4' te gösterilmiştir:

Tablo 4-4: Sözcük, tümce ya da paragraf düzeyinde birim çıkarılan metinler

	Metnin Başlığı	Metnin Türü	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Güneşin Doğduğu Her Yer	Öykü	Meb/5
2.	Küçük Kar Tanesi	Öykü	Meb/5
2.	Semender Toplantısı	Öykü	Meb/6
3.	Sahibini Unutmayan Köpek	Öykü	Meb/6
4.	Kaşığı	Öykü	Doku/6
5.	Bir Haber	Öykü	Doku/6
6.	Anne Sevgisi	Öykü	Doku/6
7.	Forsa	Öykü	Meb/6
8.	Miras Keçe	Öykü	Meb/7
9.	Bayram Yeri	Öykü	Gizem/7- Meb/6
10.	Sel	Roman	Enderun/8
11.	Oğlumuz	Öykü	Enderun/8
12.	Aşk Mektupları	Öykü	Ada/8 Bisiklet/8
13.	İstanbul'u Dinliyorum	Şiir	Meb/8
14.	Masal Masal İçinde	Şiir	Ada/5
15.	İmza Günü	Öykü	Enderun/8
16.	Sığırcık Kayası	Öykü	Ada/8 Bisiklet/8

“Güneşin Doğduğu Her Yer”, hastalandığı için çalışmayan Davut Bey’in işini üç oğlundan birine bırakmak için arkadaşı ile birlikte uyguladıkları yöntemi anlatan öyküdür. Davut Bey üç oğluna da aynı miktarda para vererek “en güzel ve en ilginç” yatırımı yapana işini bırakacağını söyler. Değiştirilmiş metinde ise yatırım “en güzel ve en çağdaş” olarak geçer.

Üç kardeş bir yıl sonra yaptıklarını anlatmak için gelirler. İki büyük kardeş tarımla ilgili yatırım yapmıştır. Küçük kardeş ise bir mühendislik öğrencisine burs vermiş, mezun olan öğrenci ise güneş enerjisi ile çalışan bir makine üretmek için proje hazırlamıştır. Küçük kardeşin yatırımı daha çok beğenildiği için babası şirketini ona emanet etmeye karar verir.

Metinden çıkarılan ifadeler ise şunlardır:

“Allah bağışlasın senin üç oğlun var” (Bestami Yazgan, kişisel görüşme, Nisan 2014).

“Allah razı olsun senden” (Bestami Yazgan, kişisel görüşme, Nisan 2014).

“Az kalsın unutuyordum. Bir şartım daha var babamın ve Yunus dedenin dualarını da istiyorum” (Bestami Yazgan, kişisel görüşme, Nisan 2014).

“Küçük Kar Tanesi” öyküsünde annesinin sözüne kulak asmayarak yeryüzüne inen küçük bir kar tanesinin, erimeye başlayınca annesini birdaha göremeyeceğini düşünüp mutsuz olduğunu belirten tümcelerden bir kısmı metinden çıkarılmıştır : “Artık her şey için çok geç kalmıştı. Annesini bir daha göremeyecekti. Hissettiği acıyı tarif etmek mümkün değildi” (Şirin Altınyüzük, kişisel görüşme, Mart 2014).

“Bir Haber” başlıklı öyküde Amerika Birleşik Devletleri’nde yayımlanan Time Dergisi’nin başlattığı yarışmada değişik alanlara öncü olarak nitelendirilen insanlar seçilmektedir. Türkiye’de hemen herkes bu insanların arasında Atatürk’ün de olması için yarışmaya oy verir. Metinde yer alan “Hele, birilerince Atatürk seçilmesin diye karşı bir kampanya başlatıldığı haberi yayılınca başlangıçta böyle konuları göstermelik, medyatik sayanlar bile Atatürk için oy kullanmak gereğini duydular. İnsanlarımızın futbol maçlarına duydukları ilgiye benzer, yarışma değil de çekişme izlemeye düşkün yanları harekete geçti” (Baraz, 1998, s. 85) ifadeler

“Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır” (MEB, 2006, s. 59; MEB, 2009, s. 169) maddesinden dolayı çıkarılmış olabilir.

“Masal Masal İçinde” hayvan masallarında sıklıkla kullanılan tilki, karga, kurbağa gibi hayvanların anlatıldığı yedi kıt’alık bir şiidir. Şiirin bir kıt’ası metinden çıkarılmıştır:

“Karaman’ın koyunu,

Sonra çıkar oyunu,

File kızan kurbağa,

İçti gölün suyunu” (Yazgan, 2011, s. 60).

“Karaman’ın koyunu sonra çıkar oyunu” bir atasözüdür. Temeli Karamanoğulları’nın Osmanlı Devleti’ne yaptığı oyunlara dayandırılmakla birlikte, günümüzde daha çok nasıl davranacağı önceden kestirilemeyen insanlar için kullanılmaktadır. Kıt’ada bir küçümseme ya da aşağılama olmadığından çıkarılması için herhangi bir neden yoktur.

“İmza Günü” öyküsünde sevdiği yazara ait bir kitabı imzalatmak için onun imza gününe katılmak isteyen küçük okur ile ilgili şu tümceleri metinden çıkarılmıştır:

“Annesini yitirmiş, üvey anne elinde kalmış bir çocuğu anlatan kitabı vardı ki, oldukça acıklıydı. Okurken ağlamıştı. Annesini yitirebileceği endişesine bile kapılmıştı” (Güler, 1999, s. 61).

Bir bayram günü ninesinin isteğini kırmayarak onu Bayram Yeri’ne götüren torununun değişen yaşam koşullarına koşut olarak yok olmuş alışkanlıkları şaşkınlıkla izleyen ninesini anlattığı “Bayram Yeri” adlı öyküde yer alan şu konuşmalar metinden çıkarılmıştır:

“ Bu ne, dedi. Tost nine, dedim. Ağzına aldı: ‘içine makine yağı mı konmuş?’ dedi. ‘Bilmem ki nine’ dedim. ‘At eti mi it eti mi?’ ‘Onu da bilmem nine’ dedim. ‘Vah vah vah... Şimdikiler bunu mu yiyorlar?’ ‘Öyle nine’ dedim” (İzgu, 2000, s.9).

Bunun dışında öyküde sigara adlarının geçtiği konuşma da metinden çıkarılmıştır:

“ ... ya şu adamın elindekiler? Onlar sigara nine, Kent, Palmal, Malburo” (İzgi, 2000, s.10).

Öyküde geçen “kocakarı” sözcüğü yerine “nine” sözcüğü tercih edilmiştir:

“Hey hey kocakarı önüne baksana, dedi” (İzgi, 2000, s. 10).

Çıkarılan birimlerin her bir metin için farklı bir sonuç doğurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin, Semender Toplantısı adlı metnin tümünde mizahi bir söylem vardır, okuru metne bağlayan da budur.

Öğrenciler mizah sanatını takdir etmeyi ne kadar iyi öğrenirlerse, genel anlamda diğer yazın türlerindeki temel nitelikleri de takdir etmeyi o kadar iyi öğrenirler (Demirkan ve Beyreli, 2006, s. 492).

Mizah metninde kullanılan her sözcüğün bir yeri vardır. Araç olarak kullandığı sözcüklerle oynamasını bilen mizah yazarı (Demirkan ve Beyreli, 2006, s. 492) genellikle olayları abartarak ele alır.

Semender Toplantısı adlı öyküde kişiler arası yanlış anlaşılmalara ve güldürücü biçimde resmedilmiş jest ve mimik hareketleri okurun metne olan ilgisinin artmasını sağlamanın yanı sıra metnin estetik dokusunu da olumlu yönde etkilemiştir. Bununla birlikte metnin dokusunun çıkarılan sözcük ve tümcelerden dolayı bozulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Mizahi söylemler metinden çıkarıldığında kalan düz anlatımlı ve yavan bir metindir:

Örnek Metin 7: Semender Toplantısı

Semender Toplantısı, Aytül Akal'ın Benim Babam Sihirbaz adlı kitabında yer alan öykülerinden biridir. Öykünün en göze çarpan özelliği çocuk bakış açısıyla yazılmış olmasıdır. Buna olanak tanıyan temel unsur, öykü anlatıcısının küçük bir kız çocuğu olması ve olayların onun ağzından anlatılmasıdır.

Öykünün konusu oldukça basittir. Anlatıcının babası, bayisi olduğu şirketin bir tatil yöresinde düzenlediği toplantıya katılacaktır. Toplantıya eşiyile birlikte gitmek istemektedir:

“Babam, bayisi olduğu sigorta şirketinin bahar toplantısına annemi de götürmek istediğinde çok sevindim... Her gün işe gittikleri için çok az görüşebiliyorduk. Şimdi kimbilir kaç günü birlikte geçirecektik”

Nedense ikisi bir köşeye çekilip konuşmaya başladılar. Annem durmadan benim bulunduğum yöne göz atıp bir şeyler söylüyor, babamsa kaşlarını oynatıp duruyordu. Konunun beni de ilgilendirdiğini anlayıp sevinçle yanlarına gittim.

Ne zaman gidiyoruz? Yanıma oyuncaklarımı da alabilir miyim? ” (Akal, 2009, s. 47).

Küçük kız, “ebebeynleriyle vakit geçireceğini düşündüğü için” çok sevinçlidir. Değiştirilmiş metinde ise bu durum daha farklı anlatılmıştır:

“Babam, şirketin bahar toplantısına annemi de götürmek istedi. Annem, durmadan benim bulunduğum yöne göz atıp bir şeyler söylüyor, babamsa kaşlarını oynatıp duruyordu. Konunun beni de ilgilendirdiğini anlayıp sevinçle yanlarına gittim.

– Beni de mi alacaksınız?” (Başar ve Zeybek Köken, 2012, s.23)

Özgün metinde küçük kız, ailesinin onsuz bir yere gidebileceği ihtimalini düşünmemektedir. Çocukça bir yaklaşımla giderken yanına oyuncaklarını da almak istemektedir. Değiştirilmiş metinde ise aksine bir durum söz konusudur. Küçük kız, ailesinin kendisini de toplantıya dâhil etmek istediğini düşünür. Benmerkezci düşünme yapısına sahip olan çocuğun, ailesinin kendisini bırakarak seyahate çıkacağını düşünebilmesi zordur. Bu durumda değiştirilmiş metindeki çocuk, özgün metindeki çocuğun olsa olsa ablası olabilir, denilebilir.

Çift, küçük kızlarını anneannesine bırakmak istediğinde de benzer bir bakış açısı ile karşılaşırız:

“Seni anneannene bırakacağız da... Yalnız başına... Üç gün... İdare edebilir misiniz diye endişeleniyoruz.

‘Siz işe gidince ben zaten her gün anneannemle kalıyorum ya’ dedim düşkırıklığı içinde.

‘Evet ama akşam iş dönüşü uğrayıp seni alıyoruz. Bu kez üç tam günden söz ediyoruz.’

Annem parmaklarıyla göstere göstere üçe kadar sayıp bana sürenin ne kadar uzun olduğunu anlatmaya çalıştı. Oysa ben istesem üçer üçer ona kadar sayıp geri dönerdim ama bu kez ses etmedim” (Akal, 2009, 48).

Metnin bu bölümünde şu çıkarımları yapmak mümkündür:

- 1- Anne-baba işe gittiğinde çocuğu anneanneye bırakmaktadır. Çocuk için herhangi bir okul süreci söz konusu değildir. Bu durumda çocuk okul öncesi çağdadır.
- 2- Annenin, çocuğu anlasın diye parmakları ile göstere göstere üçe kadar sayması, ilk maddedeki durumu desteklemektedir.
- 3- Çocuğun üçer üçer yalnızca ona kadar sayabilmesi; fakat bunu gözünde büyütmesi, yine çocuk bakış açısına bir örnek teşkil etmektedir.

Değiştirilmiş metinde ise aynı durum şöyle aktarılmaktadır:

“‘Seni anneannende bırakacağız da... Yalnız başına... Üç gün... İdare edebilir misiniz diye endişeleniyoruz’

‘Ne var bunda? Siz işe gidince ben zaten her zaman anneannemle kalıyorum’ dedim.

‘Evet ama akşam iş dönüşü uğrayıp seni alıyoruz. Bu kez üç tam günden söz ediyoruz.’

Annem, parmaklarıyla göstere göstere üçe kadar sayıp bana sürenin ne kadar uzun olduğunu anlatmaya çalıştı. Oysa ben istesem üçer üçer yüze kadar sayıp geri dönerdim ama bunu bildiğimi onlara fark ettirirsem, sabah akşam önüme matematik problemi yığarlar diye ses etmedim” (Başar ve Zeybek Köken, 2012, s.23)

Metnin aynı bölümü, değiştirilmiş metinde incelendiğinde akla gelen soru şudur: Okula dahi başlamamış olan bir çocuk, üçer üçer yüze kadar nasıl sayabilir ve

ailesi onun önüne matematik sorularını nasıl yığabilir? Göze çarpan bir diğer nokta, değiştirilmiş metindeki küçük çocuğun olgunluğudur. Ailesi endişelendiğinde “ne var bunda” diyebilecek kadar olgundur küçük kız.

Öykünün devamında, anne anneaneyi arayarak üç günlük bir seminer için şehir dışına çıkacaklarını, bu sürede küçük kıza bakıp bakamayacağını sorar. Anneanne, seminer sözcüğünü “semender” olarak anlayınca, küçük kız ile babası arasında, hem öyküye adını veren hem de mizah unsurlarını canlı tutan bir konuşma geçer:

“Babama sordum: ‘Semender ne?’ ‘Semender... Semender...’ Babam hemen ansiklopediye uzandı. ‘kertenkeleye benzeyen bir çeşit sürüngen... Akvaryumda da yaşayabilen...’ ‘Aaa biz de alalım!’ diye bağırdım. ‘Akvaryuma koyarız’” (Akal, 2009, s. 49).

Metnin belirgin özelliklerinden biri olan mizahi tutum, değiştirilmiş metinde hissedilmez. Bunun sebebi metinde yer alan mizahi unsurların neredeyse hepsinin çıkarılmıştır olmasıdır. Örneğin, küçük kız semender istediğinde babası ona sert sert bakar, bir yanda da “yine kaşını oynatmaya başlar”. Metnin başlangıcında da vurgulanan kaş göz ile duyguları ifade etme, metnin bütününde kullanılmıştır:

“Annemin göz devirmesi ise kalıcı hastalık haline gelmiş olabilirdi, çünkü telefonda konuşurken de sürekli göz deviriyordu” (Akal, 2009, s. 49).

“Ben ansiklopedideki resimlere bakarak hangi semenderi alacağıma karar vermeyi çalışıyordum ki, annem telefonu kapayıp gürültülü bir, ‘ohhhhh!’ çekti. Babam konuşmadı, kaş oynatarak ilette anneme sorusunu. Bu konuda artık çok ustalaşmış olmalıydı, çünkü annem hemen ne sorduğunu anladı, yanıtını verdi:

‘Evet, gidiyoruz...’ (Akal, 2009, s.50).

Baba, kızının anneannenin evinde mi yoksa kendi evlerinde mi kalacağını sorduğunda, anne, anneannenin torunu ile birlikte diğer kızının yanına, İzmir’e gitmeye karar verdiğini söyler. Değiştirilmiş metinde babanın sorusuna da yer verilmediğinden anlam açısından bir sorun oluşmuştur:

“Ben ansiklopedideki resimlere bakarak akvaryuma hangi semenderi alacağıma karar vermeye çalışıyordum ki annem telefonu kapayıp, “Ohhh, tamam!” dedi.

– Her ikisinde de kalmayacaklar; İzmir’e gidiyorlar!”

Metnin devamında anne, anneanneyi valizine koyması gereken nesnelere hatırlatmak için arar:

“Anne, gerekli her şeyi aldın mı yanına? İlaçlarını unutmadın değil mi? Göz damlaları? Tansiyon hapların? Kulak cihazını almayı unutma, bak lafları hep yanlış anlıyorsun” (Akal, 2009, s. 51).

Anneannenin, lafları hep yanlış anladığı için kulak cihazını alması gerektiğinin belirtildiği tümce metinden çıkarılmıştır. Oysa metnin başlığı bile bu yanlış anlaşılmanın bir sonucudur.

Anne, anneanneye valizini karıştırmaması için bir kurdele bağlamasını tembihledikten sonra telefonu kapatır, valizler arabaya yerleştirilir ve anneanne evinden alınıp yola çıkılır. Otogara giderken anne ile babanın çatışmasının anlatıldığı bölüm değiştirilmiş metinde yer almamaktadır:

“Babam trafik müdürlüğünün özellikle ona karşı olduğunu, bu yüzden her trafik lambasına yaklaştığında ışıkları kırmızıya çevirdiğini iddia etti. Annem ise babamın büyük olasılıkla ehliyetinin süresinin dolduğunu, yeniden sınava girmesi gerekeceğini söyledi. Anneannemle ben ise gizli gizli bakışıp gülüştük” (Akal, 2009, s. 51-52).

Öykünün devamında anne, otobüse binerken anneanneyle konuşur. Anneanane, dinleme esnasında yalnızca başını sallamaktadır. Bunu gözlemleyen çocuk anlatıcı da annesinin söylediği her şeye başını sallar ve *böylelikle* otobüse bir an önce binebilirler.

Metinden çıkarılmış olan bu kısımda, yine çocuk bakışının bir örneği görülebilir. Sosyal çevresini gözlemleyerek yeni öğrenmeler gerçekleştiren Çocuk, aynı zamanda anneannesini de rol model olarak almıştır.

Otobüsten inen anneanne torunu teyzenin eşi karşılar. Bu sırada anneanne bir valizi işaret ederek:

“Şuradaki ekose valiz. Kırmızı kurdeleli...” (Akal, 2009, s.52) der. Bu konuşma değiştirilmiş metinde şu şekliyle yer almıştır:

“Sanırım şuradaki kırmızı kurdeleli valiz benim olacak...” (Başar ve Zeybek Köken, 2012, s.25)

Anneanne, valizinin hangisi olduğundan oldukça emindir. Zaten başka bir valizle karışmaması için ona bir kurdele de takmıştır. Bu yüzden tümceye belirsizlik ifadeleri eklemenin gereği yoktur.

Teyzenin evine vardıklarında, anneannenin getirdiği armağanları dağıtması için valizi açarlar. Bu esnada herkes merakla valizin başına toplanmıştır. Valizin en üstünde bir kravat ve erkek ceketi vardır. Anneanne valizin kendisine ait olmadığı söyler.

“Lacivert kadife kumaşlı, fermuarlı, tekerlekli... Üstelik kırmızı kurdeleli... Anneannemin valiziydi işte... Teyzem işi şakaya vurmaya çalıştı:

‘Ne o anne? Bizden gizli evlendin mi yoksa? Eh, olmayacak şey değil. Babam öleli kaç yıl oldu.’

Anneannem ağzının içinde , “tövbe tövbe” der gibi bir şeyler gevelerken, teyzem kravatı ve ceketi kaldırınca, alttan dantelli bir gecelik çıktı.

Kuzenimle ben, armağan hayalinin suya düştüğünü falan unutup kendimizi tutamadık, yerlerde yuvarlanarak kahkahalarla gülmeye başladık.

Anneannem yalnızca, ‘vallaha benim değil, billaha benim değil’ deyip duruyordu”(Akal, 2009,s. 53).

Değiştirilmiş metinde aynı olayın aktarımı şu şekilde yer almaktadır:

“Ben bile valizin anneannemin valizi olduğunu görebiliyordum: Lacivert kareli kumaşlı, fermuarlı, tekerlekli... Üstelik kırmızı kurdeleli!..Teyzem işi şakaya vurmaya çalıştı:

Kuzenimle ben armağan hayalinin suya düştüğünü falan unutup kahkahalarla gülmeye başladık” (Başar ve Zeybek Köken, 2012, s.27).

Değiştirilmiş metinde teyzenin işi nasıl şakaya vurduğu, valizden erkek kıyafetinin ve dantelli gecelik çıkmasının neden komik olduğu gibi sorulara yanıt bulmak olanaksızdır. Göze çarpan bir başka durum, teyzenin işi şakaya vurduğunu gösteren bir açıklama yapmak için iki nokta üst üste konulmuş olmasına rağmen devamının getirilmemiş olmasıdır.

Öykü, anne ile anneannenin valizlerinin karışığının anlaşılması ile son bulur. Sorun, her ikisinin de birlikte almış oldukları bir örnek valizlerine birer kırmızı kurdele bağlamış olmalarıdır. Anlatıcı bundan şöyle bir çıkarım yapar:

“Karar verdim, semenderimin boynuna mavi kurdele bağlayacağım...” (Akal, 2009, s. 56).

Örnek Metin 8: Rüzgâr'ın Öyküsü

Mustafa Eremektar tarafından yazılmış olan Rüzgâr'ın Öyküsü adlı öyküde, bütün yıl tarlası ile ilgilenen çiftçi, ürün alabilmek için rüzgârdan yağmur bulutu getirmesini rica eder. Rüzgâr, çiftçinin ricasını kırmaz ve yağmur bulutu bulmak için yola çıkar. Karşılaştığı ilk yağmur bulutları zayıf ve küçüktür. Oysa ona “besili, şişman, içi yağmur olabilecek su buharıyla dolu (Eremektar, 1994)” bulutlar aramaktadır. Ders kitabındaki metinde “besili” ve “şişman” sıfatlarının yer almadığı görülür.

Rüzgâr, aradığı özelliklere sahip bulutları nereden bulacağını bilemediği için Güneş Başkan'dan yardım istemeye gider. Oldukça yoğun olan Güneş Başkan, çiftçi dayının sorununu bildiğini; fakat tarlaya yakın deniz olmadığı, derelerin ise yeterince su buharı üretmediğini söyler. Rüzgâr'a denize gitmesini, ondan su buharı istemesini ve tarlaya yaklaşınca Soğuk Hava Katları'na da buharları soğutarak yağmur haline dönüşmesini sağlamalarını söyler. Rüzgâr, emredersiniz, dedikten sonra tam çıkacakken Güneş ekler:

“Az kalsın unutuluyordum. Geçen sefer bulutları çok soğutmuşlar, dolu yağmış. Hem de kocaman kocaman, ceviz iriliğinde dolular. Bu buz parçaları yollarda, kırlarda, açıkta kalıp bir yere sığamayan insanların başlarına düşünce kafaları yarılmış zavallıların. Evlerin camları, damların kiremitleri kırılmış, milyarca

liralık zarar olmuş. Yağmur diyorum, kar yağıdırıyorlar. Kar diyorum, dolu yağıdırıyorlar. Anlatamadım istediğimi bir türlü. Bu sefer dikkat edin, bir yanlışlık yapmayın. Kışın bitkileri örtüp ısıtmak için Çiftçi Dayı'ya biraz kar gerekli olacak ama şimdi yağmur istiyor. Aman şaşırmayın, haydi koş! Rüzgâr gibi git!”

Güneş'in söylediği bu sözler ders kitabında yer almadığı için, sonrasında gelen “Rüzgâr, Güneşi *yeniden* selamladı” tümcesinde yer alan “yeniden” vurgusunun işaret ettiği yer belirsizleşmiştir.

Rüzgâr, Güneş'in dediklerini yapmak üzere denize gider, deniz ile karanın tartışmasına şahit olur:

“Deniz, gene kara ile kavga ediyordu. Zaten eskiden beri geçinemezlerdi (Eremektar, 1994).”

Tümcedeki “gene” zarfı yerine “yine” tercih edilmiştir. Oysa bu iki sözcük, birbirinin özdeşidir, dolayısıyla böyle bir değişikliğe gerek yoktur.

“Zaten eskiden beri geçinemezlerdi” tümcesi, geçmişe gönderme yapmakta, sonrasında gelen neden cümlelerinin sonucunu belirtmektedir, bu yüzden metinden çıkarılması, anlamsal bir boşluğa yol açmaktadır.

Deniz ve karanın tartışmalarının nedeni, ikisinin de diğerinden daha büyük olduğunu düşünmeleridir. Deniz, tüm coğrafya kitaplarında yazdığı gibi denizlerin karalardan üç kat daha büyük olduğunu söylerken kara, denizlerin altının da karalardan oluştuğunu, dolayısıyla karaların yeryüzünde daha fazla yer kaplandığını söylemektedir. Tartışmanın sonunda kara iddiasına işaret ederek denize: “Yalan mı?” diye sorar. Bu soru metinden çıkarılmıştır. Metin şöyle devam etmektedir:

“Evet, ikisinin de söylediği doğrudu. Zaten bu yüzden anlayamıyorlardı” (Eremektar, 1994).

“Yalan mı” soru tümcesinin metinden çıkarılması, cevabı olan “Evet, ikisinin de söylediği doğrudu” tümcesini anlamsız kılmaktadır.

Metnin bütünü düşünülduğünde, yazarın yağmur, dolu, fırtına gibi doğa olaylarının nedenlerini öyküleştirerek çocuk okurda merak ve ilgi oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Metnin devamında yer alan “dövmek” ve “kafasına atmak” eylemleri şiddet belirtmemekte, aksine, bu doğa olaylarını hayal gücüne geliştirecek biçimde sunmaktadır:

“Bu tartışmalarda Rüzgâr da her zaman denizden yana olur, hızla eserek dalgaları irileştirir, karayı, ‘Güm! Güm!’ dövmeye başlardı. Kara, denizden daha ağırbaşlı daha durgundu ama bazen canına ‘ Tak!’ eder, dalgaların vurarak oyduğu kara parçalarının üst kısımlarını kaldırıp denizin kafasına atardı (Eremektar, 1994).” Rüzgâr, denizle karanın kavgasına dâhil olduğu için tarlaya geç kalır, bulutlar sağa sola dağılır ve birbirlerine çarpmaya başlarlar. Bu da gereğinden fazla yağmurun yağmasına ve sel oluşmasına neden olur. Üstelik ağaçlara yıldırım da düşmüştür. Olanlara üzülen Rüzgâr tarlaya doğru yeniden yola çıkarken kendi keline söylenir: “İşte kavganın, dikkatsizliğin sonu böyle olur! Denizle karanın kavgasına karışacağıma, bulutlarımı alıp yoluma gitseydim bunlar olmazdı (Eremektar, 1994).” Bu bölüm de metinde yer almamaktadır.

Öykünün sonunda Rüzgâr bulutlarla birlikte Çiftçi Dayı’nın tarlasına ulaşır, yağmur yağar, tohumlar doya doya su içer ve uykuya dalarlar. Rüzgâr, Çiftçi Dayı ile vedalaşırken şu sözleri söyler:

“Hoşça kal Çiftçi Dayı. Tohumlar uyuyadursunlar. Kışa, onlar için kardan yapılmış bembeyaz, tertemiz, güzel bir yorgan getireceğim” (Eremektar, 1994). Rüzgar’ın ve öykünün son tümceleri olan bu sözler, metinden çıkarılmış olan “Kışın bitkileri örtüp ısıtmak için Çiftçi Dayı’ya biraz kar gerekli olacak ama şimdi yağmur istiyor” (Eremektar, 1994) tümcesine gönderme yapmış olsa da, tümce metinde yer almadığından, anlamsal bir bağ kurabilmek mümkün değildir.

Metinlerden söz birimlerinin çıkarılmasının nedenlerinden biri öğrencilerde karamsarlık, şiddet ya da korkutucu his uyandırabilecek ifadelerin yer almasıdır.

Sanat eserinde yer alan şiddet ya da korku ifadelerinin açık biçimde sunulup sunulamayacağı, geçmişten günümüze tartışılmalı bir konudur.

Platon, eserlerde yer alan uygunsuz parçaların eserle karşılaşan insanlara ahlak yönünden zarar verdiğini savunur; zaten sanat eserleri, akıldan çok duyguya seslendiğinden, kişide kötü olanı taklit etme isteği uyandırır. Bu yüzden Platon, böylesi eserlerin bir tür “sansüre” uğraması gerektiğini savunur (Moran, 2006, ss.25-27).

Aristoteles ise yazarın hayatı, insanları, onların tutkularını anlattığının altını çizer. Ama bu, gerçek hayatı olduğu gibi anlatmak değildir (Moran, 2006, ss. 28-29). Yazınsal eser *kurmacasaldır*. Bu yüzden, eserde geçen şiddet ya da korku gibi hisler uyandıran parçaların çıkarılması, okurdan uzak tutulması, yazınsal eserin varoluşu ile taban tabana zıttır. Yazınsal eser, gerçeği olduğu gibi anlatan değil, hayattan beslenerek yeni ve olmayan bir durum oluşturan eserdir.

İsmail Tunali’ ya göre, insan, var olduğundan beri “güzel”de ya da pratikte “sanat”ta ahlâksal bir nitelik ve temel bulmak istemiş ve bugün de istemektedir. Ama bu, güzel’in bu ahlâksallığı, sanatı dar ve hoşgörüsüz bir moralizme bağlamak anlamına da gelmemelidir. O zaman sanat bir ahlâk sözcülüğü durumuna indirgenmiş olur. Güzellik, bizi gündelik yaşamın acı ve katlıklarından, kuşku ve beklendilerinden, korku ve umutsuzluklarından kurtarır, ruhumuza huzur ve rahatlık verir. Bu ruhsal huzur ve rahatlık, tüm ahlâkın daima varmayı amaçladığı bir ektir (2007, s.133).

Bununla birlikte hem 1-5. Sınıf Türkçe Öğretim Programı (2009) hem de 6-8. Sınıf Türkçe Öğretim Programı (2006)’nda belirtilen:

“Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel ve psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. içeren öğeler yer almamalıdır” (s. 169; s. 56) ifadesi, bu değişikliklerin çıkış noktası olarak gösterilebilir.

Bu nedene bağlanarak ders kitaplarında bulunan kimi metinlerdeki belli bölümlerin çıkarıldığı görülmektedir. Bu metinler, türleri ve buldukları ders kitapları Tablo 4-5 ‘te gösterilmiştir:

Tablo 4-5: Şiddet veya karamsarlık duygusu uyandırabilecek ifadelerin çıkarıldığı metinler

	Metnin Başlığı	Metnin Türü	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Rüzgar'ın Öyküsü	Öykü	Ada/5
2.	Çocukluğumdaki Bayramlar	Anı	Ada/5
3.	Sahibini Unutmayan Köpek	Öykü	Meb/6
4.	Kaşığı	Öykü	Doku/6
5.	Miraz Keçe	Öykü	Meb/7
6.	Osmanlı Dürüstlüğü	Öykü	Meb/7
7.	Sel	Öykü	Enderun/8
8.	Oğlumuz	Öykü	Enderun/8
9.	Aşk Mektupları	Öykü	Ada/8 Bisiklet/8
10.	İstanbul'u Dinliyorum	Şiir	Meb/8
11.	Sığırcık Kayası	Öykü	Ada/8 Bisiklet/8

“Rüzgar'ın Öyküsü” adlı metinde, Kara ile Deniz, hangisinin daha büyük oldukları konusunda tartışırken, Deniz'in söylediği “Hıh cahil! Biraz coğrafya okusana. Bak orada, denizler karalardan üç kez daha büyüktür yazılı (Eremektar, 1994)” bölümünde yer alan “Hıh cahil!” söylemi, küçümseme belirttiği için metinden çıkarılmıştır.

“Sel” adlı metinde Parlak adlı küçük kız, dere kenarında bulaşık yıkarken dereyi aniden sel basar. Sudan kaçamayan kız, boğulma tehlikesi geçirir. Boğulma tehlikesinin anlatıldığı bölüm, metinde yer almaz:

“Vücuduna, suyun içinde beraber yuvarlandığı taşlar çarpıyor; yüzünü, çıplak kollarını, bacaklarını çalılar tırmalıyordu. Yüzü, bazan sudan çıkıyor, o zaman soluk alıyor ve bağıırıyordu” (Uçuk, 1937, s. 163).

Metinlerden, hem insanlara hem de hayvanlara uygulanan şiddet bölümlerinin de çıkarıldığı görülmüştür:

“Sahibini Unutmayan Köpek” öyküsünün konusu, küçük bir kasabada yaşayan genç bir çiftin bahçelerinde buldukları köpek yavrusunu sahiplenmeleridir. Tayinleri bir başka ile çıkan çift, köpeği bir komşularına emanet ederler. Zaman sonra aynı ile ziyarete geldiklerinde yaşlı bir sokak köpeğinin kendilerini tanıyarak yanlarına gelmesiyle yaşadıkları şaşkınlık, bu yaşlı sokak köpeğinin, giderken bıraktıkları köpek olduğunun anlaşılması ile anlam kazanır.

Öykünün başında marul ekmek için bahçeye giden anlatıcının bir ses duyması ile olaylar başlar:

“Hafif, iniltiye benzeyen bir ses duydum. Nereden geliyordu? Şöyle bir bakındım, bir şey göremedim. Küçük bir hayvan yavrusunun sesine benziyordu. Dikkat ettim, toprağın altından geliyordu ses. Sağa sola bakınırken kabartılmış toprakta bir kabartının hafifçe kıpırdadığını gördüm. Orayı eştim. Ortaya bir köpek yavrusu çıktı. O kadar küçüktü ki, daha gözleri bile açılmamıştı. Rengi siyahtı. Başının üzerinde, sağrısının iki yanında iri, beyaz benekler vardı. Sızlanıyor, kıpırdanıyor, çok ince bir sesle ağlıyordu.

Bu yavrucağı buraya kim gömmüştü? Çocukların işiydi herhalde. Birkaç gün önce de bir kedi yavrusunu sokak çeşmesinin yalağında boğarlarken ellerinden almıştım. Bu işi de onlar yapmıştı olmalıydı” (Sarıyüce, 2000, s.49).

Aynı olay ders kitabında yer alırken köpeğin gömülü bulunduğu ve bu durumla ilgili yapılan yorumlar metinden çıkarılmıştır:

“Hafif, iniltiye benzeyen bir ses duydum. Nereden geliyordu? Şöyle bir bakındım, bir şey göremedim. Küçük bir hayvan yavrusunun sesine benziyordu. Dikkat ettim, çalılarının arasından geliyordu ses. Bakınırken çalılarının kıpırdandığını gördüm. Ortaya bir köpek yavrusu çıktı. O kadar küçüktü ki daha gözleri bile açılmamıştı. Rengi siyahtı. Başının üzerinde, sağrısının iki yanında iri, beyaz benekler vardı. Sızlanıyor, kıpırdanıyor, çok ince bir sesle ağlıyordu...”

Sığırcık Kayası öyküsünde köyün zalim ağası Hasan, sığırcık kuşlarının seslerinden rahatsız olunca emrindeki insanları kuşların hepsini avlamalarını söyler. Köy ahalisi kuşların yok edilmesini istememektedir. Toplanıp Hasan’ın yanına giderler; fakat o, ağanın kendisi olduğunu, kararlarını sorgulatmayacağını söyleyerek köylüleri tersler. Yakın zaman sığırcıklarının sesi çıkmaz olur. Geride yavrularını bırakarak başka bir köye göç ederler. Gökçükleri köy kurak ve fakir bir köydür. Bu köyedekiler sığırcıkları çok sever, onlara içmeleri için dere kenarlarında sulaklar yaparlar. Ekin zamanı geldiğinde Hasan’ın köyünü çekirge sürüsü basar ve tüm

ekinler ziyan olur. Sığırcıklara sahip çıkan diğer köy ise çok iyi durumdadır. Çünkü sığırcıklar çekirge gibi böceklerle beslenmektedirler.

Öyküden, Hasan Ağa'nın sığırcıkların avlanmasını istediği bölüm ve onlara zarar verildiğini belirten diğer bölüm çıkarılmıştır:

“Bu günden itibaren silahlanacaksınız. Silahlanıp dağı temizleyeceksiniz. Anlıyor musunuz? Sığırcık Kayası'nda tek sığırcık sesi duymayacağım” (Kıyafet, t.y., s. 109).

“Baş kahya Osman: Başüstüne ağam, En geç üç gün içinde alasığırcıkların kökünü kazınmış bil, dedi. Osman zalim bir avcıydı. Av gördü mü, dişi, erkek, yavru, kuzu dinlemezdi. Önüne çıkan her canlıyı vurmaya can atardı” (Kıyafet, t.y., s. 110).

Metinden çıkarılan bir diğer bölümler ise Hasan'ın köylüleri aşağıladığı konuşmalardır:

“Şimdi ağzınızı değil kulaklarınız açın. Açın ki beni iyi işitesiniz. Bird aha o yarım aklınızla bana akıl vermeye kalkmayasınız. Sığırcık mendeburunu bana mı öğretiyorsunuz? Bir kez, öküz gibi suya kanmaz. Dağda sürümün yalaklarına pisler. Tarlada çiftin önü sıra tohumu toplar” (Kıyafet, t.y., 110).

Bu konuşmaya verilen cevabın çıkarılması ise, bildircinlerin ekolojik denge içindeki yerini belirtmektedir. Bölüm çıkarıldığı için çekirge ile bildircin arasındaki ilişki kurulamamaktadır:

“O tohumu değil börtü böceği toplar” (Kıyafet, t.y., 110).

Sığırcık Kayası adlı metin hem 7 hem de 8. sınıf ders kitabında yer almaktadır. Belirtilen değişiklikler 8. sınıf düzeyindeki metninde yapılmıştır. 7. sınıf ders kitabında ise metin özgün hali ile yer almaktadır. Bu da bir çelişkiye yol açmaktadır.

Osmanlı Dürüstlüğü, Fransız bir tüccarın kumaş almak üzere İstanbul'a geldiğinde başından geçen olayları anlatmaktadır. Metnin giriş bölümünde ismi Ferdinand olan tüccarla ilgili bilgiler verilmiştir: “Açık denizlerin aylar süren yolculuklarında hayatın bütün renklerini tanımış, yüzünün yeniden şekillendiğini, çocukluktan henüz çıkmaya başladığı dönemlerde, gemi ambarlarında cirit atan kedi büyüklüğündeki farelerle haşır neşir olmayı, yıldızsız gecelerde ıslık çalarak uğuldayan fırtınanın ürkütücü çağrısını, günler boyunca etsiz patates ve pirinç lapasıyla beslenmeyi benimsemişti. Yıldan yıla vücudu gelişip pazuları kuvvetlenirken, akli olgunlaşım yetileri gelişirken, sıırım gibi bir delikanlı olup ortaya çıkmıştır” (Aydüz, 2010, ss. 105-106) paragrafı çıkarılmıştır. Bunun nedeni muhtemelen “kedi büyüklüğünde fare”, “ürkütücü çağrı”, “etsiz patates ve pirinç lapası” söz gruplarının içinde barındırdığı karamsar havadır.

Metinden benzer bir nedenle çıkarılan diğer paragraf ise şudur:

“Yıllarca tayfaların ikiyüzlülüklerini, korsanların canavarlıklarını, kaptanların çalıp çırpmalarını görmüş, her defasında kendine defalarca yemin etmişti. Kaypak insanlar gibi hile ve hurdaya tenezzül etmeyecekti. Belki de özünde bu iyi niyetten dolayı hiç düşünmediği bir anda kendisini büyük bir servetin içerisinde buluverdi” (Aydüz, 2010, s. 106).

Miras Keçe öyküsünde akrabalarından kalan antika halının değerini bilmeyerek hor kullanan, sonra da eskiciye satan bir ailenin aynı halıyı müzede gördüğünde yaşadığı şaşkınlık anlatılmaktadır. Müze görevlisinin söylediği: “Müzeye geleli bir hafta oluyor. Ama bin senelik... Yazık ki maldan anlamayan kişiler eline düşmüş. İnsanlar değişik eşekler kullanmış. Şu örmeye bakın... Şu sarı renge, şu toz pembesine... Hayvan olsa bunları görür insane be...” (Koray, 1983, s. 131) sözlerinde yer alan “eşek” ve “hayvan” sözcüklerinin yer aldığı tümceler aşağılama ifadeleri taşıdığından dolayı metinden çıkarılmıştır. Bu ifadeler yerine konuşmanın sonuna “Sanattan anlamayan bile bunları görürdü” (MEB, 2012, s. 166) tümcesi eklenmiştir.

“Çocukluğumdaki Bayramlar” metninde evdeki insanlar tarafından sevilmeyen bir kimse için kullanılan ifadeler, metinden çıkarılmıştır:

“Topal Mehmet gelirdi. Bir bacağı takmaydı. Avluda ‘tak, tak, tak’larını duyunca onun geldiğini anlardık. Uzaktan akrabamızdı ama babam pek sevmezdi onu. ‘Kaç kere tersledim kerhaneciyi. Yüzsüz herif!’ derdi” (Tamer, 1997, s.16).

Örnek Metin 9: Kaşığı

Ömer Seyfettin tarafından kaleme alınmış olan Kaşığı bir çocuk anlatıcının ağzından aktarılır. Sinirli ve baskın bir baba ile benzerleri Ömer Seyfettin’in öykülerinde yer yer görülen ilgisiz ya da varla yok arası bir annenin çocuğu olan anlatıcının bir de Hasan adında bir kardeşi vardır.

Anneleri yılın belli bir zamanını bir başka şehirde- İstanbul’da- geçirdiğinden, çocukların daha çok evin yardımcısı Pervin ve yaşadıkları çiftlikteki seyis Dadaruh’la vakit geçirdikleri görülür. Çocukları zamanlarının bir kısmını çok sevdiği atlarla geçirirler. Dadaruh’un atları yemlemesini, bakımlarını yapmasını en çok da tımar yapmasını ilgiyle seyrederek:

“At ahır işlerinden yalnız tımarı beceremiyordum. Boyum karnına bile varmıyordu. Oysa en keyifli, en eğlenceli şey buydu. Sanki kaşığının düzenli tıkırtısı Tosun’un hoşuna gidiyor, kulaklarını kısıyor, kuyruğunu kocaman bir püskül gibi sallıyordu. Tam tımar biteceğine yakın huysuzlanır, o zaman Dadaruh, “Höyt!” diye sağrısına *bir tokat indirir*, sonar öteki atları tımara başlardı (Seyfettin, 1993, s. 56).”

Dadaruh’un at huysuzlandığı için sağrına attığı tokat, ders kitabında yer almamaktadır. Bu, muhtemelen, okurda hayvanlara karşı şiddet duygusu uyandırabileceği düşüncesiyle çıkarılmış olmakla birlikte; daha önce çok kez yinelenmiş olduğu gibi hayatın yalnızca bir yansıması olabilen yazının benzer davranışlar oluşturma gibi bir amacı yoktur ilkesi ile örtüşmemektedir.

Atlarla ilgilenmeyi çok seven çocuk anlatıcı, aynı zamanda ahır işlerini de yapmayı istemektedir; fakat yaşı dolayısıyla her işi yapabilecek el becerisine ve fiziksel kuvvete sahip değildir. Özellikle en zevkli iş olan atları tımar etmeyi çok istemekte; fakat yapamamaktadır:

— Tımarı ben yapacağım, derdim.

— Yapamazsın.

— Niçin?

— Daha küçüksün de ondan.

— Yapacağım.

— Büyü de öyle.

— Ne vakit?

— Boyun at kadar olduğu vakit.

Çocuk anlatıcı, ahırda yalnız kaldığı günlerden birinde, muhtemelen yapamadığı için gözünde daha da büyüttüğü, atları tımarlama işini yapmak ister; fakat kaşağıyı bulamaz. Kaşağıyı ararken gözüne bir sandık ilişir, bu, annesinin İstanbul'dan yolladığı hediyelerin de olduğu sandıktır ve içinde yeni bir kaşağı vardır. Oldukça sevinir ve atları tımar etmeye çalışır.

Kaşağı yeni olduğu için uçları sivridir, bu durum atları rahatsız eder. Uçlarını biraz aşındırmasına rağmen aynı rahatsızlık devam edince, bir işi becerememenin verdiği huzursuzluk ve öfke hissi ile kaşağıyı bir taşla ezip yakındaki çeşmenin yalağına atar.

Zaman sonra yalağın içinde ezilmiş kaşağıyı gören babasının önce atlarla ilgilenen seyis Dadaruh'u, sonra da kendisini sorgulaması üzerine kaşağıyı kardeşi Hasan'ın kırdığını söyler. Çünkü babasından çok korkmaktadır. Bunu duyan babası çok sinirlenir, Hasan'ı yanına çağırır ve onu da sorgular. Hasan'ın suçu kabullenmemesi sonucunda onu yalancılıkla suçlar ve ona *bir tokat atar*.

Bu tokata ve sonrasında tokat olayının hatırlandığı bölüme de ders kitabındaki metinde yer verilmemiştir. Bir çocuğun dayakla terbiye edilmesinin olumlu sonuçlar doğurmayacağı kabuledilebilir bir savunudur.

Hasan'ın ahıra girmesi artık yasaktır. Bu sırada İstanbul'dan dönen annesi de Hasan'a kötü davranır ve yalancılıkla suçlar:

“Annem geldikten sonra Hasan’ı o da bağışlamadı. Fırsat düştükçe: “O yalancı” derdi. Hasan *yediği tokat* aklına geldikçe ağlamaya başlar, güç susardı (Seyfettin, 1993, s. 61).”

Bu bölüm ders kitabında şu hali ile yer almıştır:

“Annem geldikten sonra da affetmedi. Fırsat düştükçe: “O yalancı, derdi”.

Tümcelerden, Hasan’ı kimin affettiğini anlamak mümkün değildir. Bağlamdan dolayı, baba, eşi geldikten sonra da Hasan’ı affetmemiş gibi görünse de aslında affetmeyen annedir. Bu yüzden öyküde tümceye özgün hali ile yer verilmesi gerekmektedir.

Yine de anne, başka ihtimalleri de düşünür:

“*Aptal* Dadaruh atlara ezdirmiş olmasın” (Seyfettin, 1993, s. 62).

Küçümseme bildiren (TDK, 2005, s. 109) “*aptal*” sözcüğü de ders kitabındaki metinde yer almamaktadır.

Öykünün sonuna doğru Hasan hastalanmış, kuşpalazı olmuştur. Çiftlikteki köylü kadınlar tekir kuşlar getirip *kafalarını keserek* Hasan’ın boynuna bağlarlar. Kardeşinin öleceğini öğrenen anlatıcı vicdan azabı ile bir gece yarısı babasına kaşağıyı kırdığını anlatmak ister; fakat Pervin, vakit geç olduğu için sabah söylemesinin daha doğru olacağını belirtir. Sabaha dek uyumayan anlatıcı babasının yanına gittiğinde kardeşinin ölmüş olduğunu öğrenir.

Öykü üzerinde yapılan son değişiklik, kuşların kafalarının kesildiğinin belirtilmemesi, bu yolla hayvanlara yapılan şiddetin sansürlenmiş olmasıdır.

Metinlerde yer alan hakaret içerikli söcükler değiştirilmiş metinlerde yer almamaktadır:

Aşk Mektupları adlı öyküde, oğlu Rasim’in derslerine daha fazla ilgi göstere, özellikle yazım ve imla konusunda daha özenli davranmasını isteyen Ahmet Bey, oğluna, Bedia adlı genç bir kızın ağzından aşk mektuplarını yazmaya başlar.

Bir genç kızın kendisine aşık olduğunu zanneden Rasim, ona kendisini beğendirebilmek için güzel mektuplar kaleme alır, onun kendisini izlediğini düşünerek temiz ve düzgün giyinmeye başlar. Böylelikle babasının oynadığı oyun amacına ulaşmış olur. Olanlardan habersiz olan anne ise tesadüfen çocuğuna gelen mektupları görünce hırçınlaşarak eşine gider:

“Ah Bey, başımıza gelenleri sorma. Oğlumuz Bedia isminde bir şıllık musallat olmuş. Bugün Rasim’in oasını düzeltirken mektuplarını buldum. Evladımız elden gidiyor. Bir çare bul.. Fakat Allah aşkına meraklanma. Sen kanlı adamsın!”

Ahmet Beyde hiçbir meraklanma alameti görünmüyor, bilakis, kıs kıs gülüyordu. Sesini alçaltarak:

‘Korkma hanım, dedi, oğlana aşk mektupları yazan o şıllık benim!’”
(Güntekin, 1959, s. 7).

Öyküde yer alan “şıllık” sözcüğü yerine “kız” sözcüğü kullanılmıştır.

İstanbul’u Dinliyorum şiirinden, yoldan geçen bir kıza laf atma davranışını içeren kıt’a çıkarılmıştır:

“İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı;

Bir yosma geçiyor kaldırımdan;

Küfürler, şarkılar, türküler, laf atmalar.

Bir şey düşüyor elinden yere;

Bir gül olmalı;

İstanbul’u dinliyorum , gözlerim kapalı (Kanık, 2008, s. 116).

4.1.5. Tümcelerinin Yerlerini Değiştirme

Çok sık rastlanmamakla birlikte bazı metinlerde tümcelerinin yerlerinin değiştirildiği, bazılarında ise – düzyazılarda- devrik tümcelerinin kurallı tümceye çevrildiği görülür. Bu, muhtemelen şiirin düzyazıdan farkına değinilirken sıklıkla

kullanılan “devrik cümlelere rastlanır” kalıplaşmış kuralını benimsetmek için seçilmiş bir yoldur.

“Çiğdem Der ki” adlı öyküde geçen tümceler ile yerine tercih edilen cümleler, bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

“Horozibiğinin uğursuzluk getirdiğini nereden duymuşsa söylenip duruyordu avluda” (Sertbarut, 2013, s. 27) tümcesi yerine “Nereden duymuşsa horozibiği çiçeğinin uğursuzluk getirdiğini, söylenip duruyordu”, “Bu kasabada kimin bahçesinde varsa bu çiçekten, evlerinde ne rahatlık var ne huzur var” (Serbarut, 2013, s. 29) tümcesi yerine “Bu kasabadan kimin bahçesinde bu çiçekten varsa evlerinde ne rahat var ne de huzur” (Altan vd, 2012, s. 193) tümceleri kullanılmıştır.

“Bilgi Çağı” adlı şiirde ise iki kıt’anın sırası değiştirilmiştir. Şiirin özgün hali şöyledir:

Dört bir yana yayıldı
İletişim kuşağı.
Göklerdeki uydular
Yakın eder uzağı.

Dünyamızı kapladı
Artık internet ağı,
Ekrandan hepimizi
Selamlar bilgi çağı.

Dünyanın her yerine
Bir anda gidiyoruz,
Bilim adamlarına
Teşekkür ediyoruz.

Bilgi güneşi yurdun
Hür ufkunda durmalı,
Işığı önce bizim
Alnımıza vurmalı.

Gerçek rehber olarak
Bilgiyi seçmeliyiz,
Uygarlık yarışında
Herkesi geçmeliyiz” (Bestami Yazgan, kişisel görüşme, Haziran 2014).

Şiirin üçüncü kıt’ası son kıt’a olarak değiştirilmiştir.

4.1.6. Kişi İsimlerini Değiştirme

Yazılan metinlerde oluşturulan kişiler için seçilen adlar bazen görüldüğünden daha fazla anlam ifade edebilir. Saatleri Ayarlama Enstitüsü’nde Halit Ayarç, Tutunamayanlarda Turgut Özben gibi eseri tamamlayan adlar bu duruma örnektir. Hatta bazen kitap adları unutulduğu halde kişi adları akılda kalabilir.

Elbette kişiler için seçilen adlar yazarların tasarrufundadır. İncelenen metinlerden yalnızca ikisinde kişi isminin değiştirildiği görülmüştür. Bunlarda ilki Miyase Sertbarut tarafından kaleme alınmış olan Dilim Dilim Güzel Dilim adlı öyküde, anlatıcının arkadaşı olan Çağlar’ın, Ömer olarak değiştirilmesidir.

“Bu düşüceler içinde dalgın dalgın yürürken arkamdan birinin seslendiğini duydum.

‘Hey Onur, bekle beni!’

Arkadaşım Çağlar bu, bizim sınıftan değil, diğer şubeden” (Sertbarut, 2013, s. 138).

“Bu düşüceler içinde dalgın dalgın yürürken arkamdan birinin seslendiğini duydum.

‘Hey Onur, bekle beni!’

Arkadaşım Ömer bu” (Başar ve Zeybek Köken, 2012, 62).

Öykü, birbirinden farklı komisyonlarca hazırlanmış farklı düzeyde iki Türkçe Ders Kitabı’nda yer almaktadır; buna rağmen metinde yapılan değişikliklerin aynı olması oldukça düşündürücüdür.

İkinci örnek Bestami Yazgan'ın yazmış olduğu “Güneşin Doğduğu Her Yer” öyküsünde yapılmıştır. Özgün metinde Rıza adlı kişi, değiştirilmiş metinde Ahmet'tir, Yusuf adlı kişi ise Davut'tur:

“Yatsı namazından sonra İmam Rıza'dan Fabrikatör Yusuf Bey'in kalp krizi geçirdiğini duyan Yunus Dede çok üzüldü” (Bestami Yazgan, kişisel görüşme, Nisan 2014).

“Akşamüzeri *Ahmet Bey*'den telefon geldi. Fabrikatör *Davut Bey*'in kalp krizi geçirdiğini duyan Yunus Dede çok üzüldü” (Başar ve Zeybek Köken, 2012, 199).

Yapılan ad değişikliklerin nedeni ise bilinmemektedir.

4.2. Metinler Üzerinde Yapılan Kısaltmalar

Metinler üzerinde yapılan kısaltmaların temel amacı metinlerin okunabilirlik seviyesini arttırmaktır. Bunun yanı sıra, bütün olarak verilemeyecek roman ve tiyatro oyunu gibi metin türlerinin tanıtılması için de metinleri kısaltma yoluna gidilmektedir.

Ders kitapları incelendiğinde yalnızca roman ve tiyatro oyunlarının değil, öykü ve şiir gibi diğer yazınsal türlerin de kısaltıldığı görülmüştür. Oysa, hem Türk hem de Dünya Edebiyatı'nda derslerde işlenebilecek uzunlukta yazınsal metinler mevcuttur.

Çalışmada kısaltılmış metinler, metin türlerine göre başlıklandırılarak incelenmiştir. Bu şekilde incelenmelerindeki amaç, ele alınan metin türleri içinde hangisi ya da hangilerinin kısaltma işleminde anlam ve yapı bütünlüğünün bozulmadığını ya da en az derecede bozulduğunu saptayabilmektir.

4.2.1. Kısaltılmış Şiirler

Özdemir (2007) “Yazınsal türler içinde şiirlerin ayrı bir yeri, ayrı bir özelliği vardır. Bu özellik onun yapısından, dilsel dokusundan gelir” (s. 195) diyerek şiirlerin

kendine özgü bir dil dokusu olduğunun altını çizmiştir. Şiirler, diğer metin türlerinden farklı olarak yalnızca duygu türünü olduklarından dolayı okurdan farklı bir yaklaşım beklerler. Şiirlerin sembolik bir dili, düz anlamlılıktan uzak bir yapısı vardır.

Sınırlarını yazarın daha doğru bir söyleyişle konu şiir olduğundan şairin belirlediği bir alanda var olmuş bu özel türde kullanılan her sözcüğün ayrı bir önemi vardır. Türkçe Öğretim Programı (2006)'nda da şiirler için ayrı bir madde olması, diğer metin türlerinden farklı olarak ele alınması gerektiğinin bir göstergesi sayılabilir:

“Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir” (MEB, s. 56).

Bunun yanı sıra 6-8. sınıf Türkçe Öğretim Programı (2006)'nda şiir türündeki metinler üzerinde kısaltma yapılamayacağı da açıkça belirtilmiştir:

“Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır” (MEB, s. 56).

Bununla birlikte ders kitaplarında yer alan şiirlerden bir kısmının kısaltılmış olduğu saptanmıştır. Bu şiirler tabloda belirtilmiştir:

Tablo 4-6: Kısaltılmış Şiirler

	Metnin Başlığı	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Aile Fotoğrafi	Ada/5
2.	Türkiye	Ada/5
3.	Türkiye Destanı	Ada/5
4.	Anadolumuz	Ada/5
5.	Türküler Dolusu	Ada/5
6.	Öğretmenim	Meb/5
7.	Sana Borçluuyuz	Gizem/7
8.	İstanbul'u Dinliyorum	Meb/8
9.	Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda	Enderun/8

Cahit Külebi tarafından kaleme alınmış olan “Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda”, on üç bölüm ve elli dokuz kıt'adan oluşan oldukça uzun bir şiirdir. Şiir, Türkiye'nin

şehirlerinin tanıtımı ile başlar. Bu güzel şehirlerin işgali ile devam eder ve Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasına kadar olan süreci etkileyici bir dil ile anlatır.

“Sana Borçluyuz” başlığı ile ders kitabına alınan metin, şiirin on ikinci bölümünü oluşturan yedi kıt'adan oluşmaktadır.

“Sana borçluyuz ta derinden
Çünkü yurdumuzu sen kurtardın
Hasta, yorgun düşmüştük
Yaralarımızı iyice sardın

Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın
Sanatkardın, denizler kadar engin,
Kimsenin görmediğini görürdü,
Sevgiyle bakan gözlerin

Dedin ki: Bu millet, bu büyük millet
Yüzyıllar boyunca geri kalmış
Bu yurt bu güzel yurt, bizim yurdumuz

Şiirde bahsedilen “yaralardan” ya da “hasta, yorgun düşme” nin nedenlerinden şiirin önceki beölümlerinde söz edilmiştir:

“Gökyüzünde kara kara bulutlar
Başımıza nereden geldiniz?
Biz konukları severiz ama
Düşmanları sevmeyiz

Mavi değil artık denizlerimiz
Tarlalar sürülmez oldu
Sütü kesildi davarların
Öksüz kaldı bebelerimiz” (Külebi, 2006, s.214)

Değiştirilmiş şiirin kalan kısmında Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı fadakarlıklar ve onun ileri görüşlülüğünü vurgulanmıştır:

“Dedin ki: Bir güzel savaşmalı
Kurmak için yeniden
Bilgiyle, inançla, coşkuyla,
Övün, çalış, güven!
Sana borçluyuz ta derinden
Işığısın bu yurdun
Dilimizi, ulusallığımızı öğrettin bize
Çünkü Cumhuriyetimizi sen kurdun.

Hürriyeti sen yaydın içimize
Halkçıyız dedin halk içinden
İnaçta hür yetiştirdin bizi
Sana borçluyuz ta derinden”

şiirin özgün halinin ders kitabına alınması mümkün görünmektedir. Kısaltılmış hali, aslında, metnin bütününü temsil edebilecek bir bölümdür. Çünkü hem savaş sürecinden, hem sonuçlarından hem de Mustafa Kemal Atatürk'ün bu süreçteki öneminden bahsedilmiştir. şiiri okuyacak öğrencilerin gerek tarih derslerinden gerekse kendi yaşam deneyimlerinden dolayı metni anlamlandırması zor değildir. Bu yüzden, şiirin öncesi ve sonrası olmadan da bahsedilen olaylar bilinebilir.

şiir “Sana Borçluyuz” başlığı ile 7. sınıf, “Atatürk Kurtuluş Savaşında” başlığı ile 8. sınıf ders kitabında yer almıştır.

Türkiye Destanı, yirmi kıt'alık bir şiirdir. şiirde ilk olarak Türkiye'nin bahçelerinden, bağlarından, oralardaki orak seslerinden, pınarlarından, türkülerinden, kısacası kendine özgü özelliklerinden bahsedilir. Sonrasında “şehirlerin birer birer gezilsin” (Özer, 1996, 39) denilmiş ve farklı coğrafi bölgelerden seçilen, Giresun, Zonguldak, Ankara, İstanbul, Kütahya gibi şehirler öne çıkan yönleriyle anlatılmıştır:

“Fatih İstanbul’um, nur nur Sinan’ım
Göksu ey adalar size kurbanım
Boğaziçim sende geçsin her anım” (Özer, 1996, 40).

Kısaltılmış şiir ise özgün metnin ilk on kıt’asından oluşmuştur. Şiirin kısaltılarak alınması, anlam açısından bir boşluk oluşturmamıştır. Yalnızca özgün şiir biterken metnin bittiğinin belirten bir son varken:

“Kılıçların savaş için bilenmiş
Büyük insane vatan için ölenmiş
Yurdum senden başka cennet yalanmış

En büyük sevgilim aşkım Türkiyem
İlahi madebim köşküm Türkiyem” (Özer, 1996, s.40) kısaltılmış metin aniden kesilmiş bir film gibi sonlandırılmıştır:

“Giresun’un fındık fındık dalları
Zonguldak’ın kömür kokar yolları
Raman sarhoş gazlı eser yelleri

Petrol damarlarından aksın Türkiyem
Gözler kömür kömür baksın Türkiyem”

Selma Erdem tarafından kaleme alınmış olan “Öğretmenim” adlı şiir yirmi kıt’adan oluşmaktadır. Ders kitabına on beş kıt’ası alınan şiir üzerinde küçük değişiklikler de yapılmıştır. Şiirden çıkarılan kıt’alar şunlardır:

“Bomboş bir sayfaydım, temiz her yerim
Ailemin sana emanetiydim
Emanete hiyanet asla etmedin
Öğrettiklerin yeti insane olmama

Ben Özge, Zeynep, Enes, Büşra, Sezin
Ben seninle öğretmenim ailemi sevdim

En büyük nakkaştın göz nuru sende
En büyük mimardan her hüner sende
Sen bir öğretmen sevgi dilinde
Dostluk ve kardeşlik öğrettin bana

Ben Çiğdem, Çetin, Aslı, Onur
Ben seninle öğretmenim sanatı sevdim

Senden öğrendim sevgiyi kardeşliği
Sığmazsın sayfalara anlatsam da ben seni
Uzun lafa gerek yok sensing ben yapan beni
Hakkını helal et helal et bana” (Selma Erdem, kişisel görüşme, Nisan 2014).

Şiirde yapılan kısaltma, anlam ya da yapı bozukluğuna neden olmamıştır. Şiirin son kısmına bir mısra eklenmiştir: “Ben seninle öğretmenim her şeyi sevdim”. Yapılan diğer değişiklik ise “Ben seninle öğretmenim bayrağı sevdim” mısrası yerine “Ben seninle öğretmenim yaşamı sevdim” mısrasının kullanılmış olmasıdır.

Örnek Metin 10: Aile Fotoğrafı

Bahaettin Karakoç tarafından yazılmış olan Aile Fotoğrafı, keder ve sevinç, umut ve umutsuzluk, geçmişe dönüklük ve içinde bulunulan zamana hürmet gibi içinde bir dizi karmaşık duyguyu barındıran bir metindir. Şiirin başlangıcında fotoğrafın çekildiği yer tanıtılmış, fotoğrafçı hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında fotoğrafta yer alan aile büyüklerine göz gezdirilmiş, sırasıyla nine, dede, baba ve anne fotoğraftaki duruşlarıyla ilintilendirilerek yorumda bulunulmuş; yine aynı bireyler birer mısra ile tanıtılmıştır. Bireyler tanıtılırken daha çok kişisel özelliklerine değinilmiştir. Şiirin sonlarına doğru hüznün duygusu ağır basmaya başlamış, annenin anlatıldığı mısradaki bu duygu doruğa ulaşmıştır:

*“Anam, yaşlanı yaşlanı
Meyve vermez bir kaysı ağacına dönmüş
Yel sert esse gevrek dalları kırılacak*

Hala hayatla cebelleşir insanüstü
Gurbete gönderdiği evlatlardan haber bekler
Gündüzü hayal, gecesi düş
Kaç yıldır kaderine küstü” (Karakoç, 1993, s. 37).

Aşağıdaki kıt’ada kardeşlerin “üzüm salkımı”na benzetilmesi, artık dağıldıklarının göstergesi sayılabilir. Şiirde, anlatıcıya da değinilerek çocukluk ile yaşlılık arasındaki duygu değişimi okura hissettirilmiştir. Cesur çocuktan dünyayı tanıyan bilge yaşlıya dönüşmenin hissedildiği mısra ile şiirin sonucuna hazırlık yapılmıştır.

“Şunlar kardeşlerimdir üzüm salkımı gibi
Ve şu çocuk da ben...
Ya Hazret-i Hamza olmak istiyordum, ya da Battal Gazi
Bu toplu resim çekilirken
Sanırsınız ki Ülker yıldızı doğmuş” (Karakoç, 1993: 37).

Türkçe Ders Kitabında Aile Fotoğrafı şiiri sekiz bölümden oluşmaktadır. Şiirin başlangıcında fotoğrafta yer alan ev tanıtılmakta, fotoğrafı çeken fotoğrafçı ile ilgili bilgi verilmektedir. Ardından nine ve anne hakkında bilgiler sıralanmış, babaya değinilmiş, tekrar nine hakkında bilgi verilmiş ve son olarak kardeşler anlatılmıştır. Son bölümde ise artık dağılmış olan bu portre yerine, yakın zamandaki durumu anlatan bir betimleme yapılmıştır.

Şiire, kısaltılmış hali ile bakıldığında umutlu ve hayata olumlu bakan yaşlı bir bireyin geçmişi hatırlaması, mutlu anılarıyla aile bireylerini yâd etmesi gibi bir durum söz konusudur. Şiirin özgün halinde ise aksine; geçmişe özlem duyan ve “benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk” yaşayan bir birey çizilmiştir.

“Doğduğumuz o ev yerinde yok artık
Ne nine hayatta, ne dede, ne baba
Hepsi bu resimde kaldı” mısraları aslında, metnin tümünü yansıtabilecek niteliktedir.

Örnek Metin 11: Türküler Dolusu

Kirazın derisinin altında kiraz,
Narın içinde nar,
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var.
Canıma ciğerime dek işlemiş
Canıma ciğerime
Sapına kadar
Elma dalından uzağa düşmez
Ne yana gitsem nafile
Memleketin hali gözümde gitmez
Bin bir yerimden bağlanmışım
Bundan ötesine aklım ermez
Yerliyim yerli olmasına
İlmik ilmik damar damar
Yerliyim
Bir dilim Trabzon peyniri
Bir avuç tiftik
Bir çimdik çavdar
Bir tutam Şile bezi gibi
Dişimden tırnağıma kadar
Ressamım
Yurdumun taşından toprağından sürüp gelir nakışlarım
Taşıma toprağıma toz konduranın
Alnını karışlarım
Şairim şair olmasına
Canım kurban şiirin gerçeğine hasına
İçersine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum
Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter
Eğri büğrü, kör topal kabulüm

Bedri Rahmi Eyüboğlu tarafından kaleme alınmış olan “Türküler Dolusu” şiiri böyle başlamaktadır. En genel söylemle şiirlerin kaynağının Anadolu türküleri olduğu, insanların memleketlerinin izlerini taşıdığı gibi şiirlerin de türkülerden

beslendiğini, onlardan bağımsız olmadığı iletilisine sahiptir. Sanat, yaratıcısının içinde yetiştiği ve olgunlaştığı ortamdan beslenir. Bir meyvenin ağaçtan beslenmesi ve kabuğunun altında yer alan özün, o ağacın özelliklerini taşıması misali, sanatçı da kendi benliğini bulduğu, yemeğini yiyip suyunu içtiği ülkesinin özelliklerini taşır, eserlerinde bunları gözler önüne serer.

Ders kitabında şiirin iki ayrı bölümüne yer verilmiştir. İlk kısımda:

Şairim

Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası

Ayak seslerinden tanırım

Ne zaman bir köy türküsü duysam

Şairliğimden utanırım.

Şairim

Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum

Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim

Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm

Şiirin ilk bölümlerinin kırılmış olmasından dolayı öğrencinin zihninde şu sorular dolaşacaktır. Şair neden şairliğinden utanıyor? Köy türküsü şiirden üstün müdür? Neden üstündür? Şiirle türkünün karşılaştırması neden yapılıyor? Türkülerin varlığı şiiri gereksiz kılıyorsa şiir yazmak ve okumak gereksiz bir eylem midir? Oysa şiirin ilk bölümünde bu soruların doğru yorumlanabilmesi için gerekli veriler mevcuttur. Şiir şöyle devam eder:

Hey hey yine de hey hey

Salınsın türküler bir uçtan bir uca

Evelallah hepsinde varım

Onlar kadar sahici

Onlar kadar gerçek

İnsancasına, erkekçesine

Bana bir bardak su dercesine

Bir türkü söylemeden gidersem yanarım.

Şiir, kimi yeri coşkuyla, kimi yeri hüznle okunan, duygu yoğunluğu yüksek bir türdür. Şiirin bu coşkulu bölümünün kitapta yer almaması fakat bu coşkuyu devam ettiren bölümün öğrenciye sunulmuş olması kafa karıştırıcıdır. Çünkü iki bölüm arasında öğrencinin dolduramayacağı bir boşluk vardır.

Ders kitabına alınan bölüm, şöyle devam etmektedir:

Ah bu türküler
Türkülerimiz
Ana sütü gibi candan
Ana sütü gibi temiz
Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.
Ah bu türküler köy türküleri
Dilimizin tuzu biberi
Memleket ahvalini onlardan sor
Kitaplarda değil türkülerde ara Yemen'i
Öleni kalanı gidip gelmeyi
Ben türkülerden aldım haberi
Ah bu türküler köy türküleri

Ders kitabında şiir burada sonlanmaktadır. Kitaptaki hali ile metinden şu iletileri çıkarmak mümkün görünmektedir:

1. Şairler iyi ve gerçek şiirden anlar; buna karşın türküleri şiirin üstünde görürler.
2. Türkülerde memleketin durumunu anlatan gerçekçi bir tutum vardır ve esas olan budur. Bu durumda türkü dinlemek şiir yazmak ya da okumaktan daha üst bir davranıştır.

Şiirde oluşan bu iletilerin sebeplerine de yer verilmemiştir. Şiirin özgün hali ile sonlanması ise şu şekildedir:

Mis gibi insan kokar mis gibi toprak

Hilesiz hurdasız çırıl çıplak
Dişisi dişi erkeği erkek
Kaşı kaş gözü göz yarası yara
Bıçağı bıçak
Ah bu türküler köy türküleri
Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi
Kiminin reyhasından geçilmez
Kimi zehir zemberek gibi
Ah bu türküler köy türküleri
Olgun bir karpuz gibi yarılır içim
Kan damlar ucundan mürekkep değil
İşte söz, işte ses, işte biçim.
Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar
İliklerine kadar işlemiş sızı
Artık iflah olmaz kavak ağacı
Bu türkünün yüreğinde sancı var
Ah bu türküler köy türküleri
Ne düzeni belli ne yazanı
Altlarında imza yok ama
İçlerinde yürek var
Cennet misali sevişen
Cehennemler gibi dövüşen
Bir çocuk gibi gülüp
Mağaralar gibi inleyen
Nasıl unutulur nasıl
Ömründe bir defa Kazım'ın türküsünü dinleyen.

Bu bölümde daha çok türkülerin özellikleri üzerinde durulmuş, onların anonim olmalarından, hem acıyı, hem sevinci etkili bir biçimde sunabilmelerinden söz edilmiştir. Son mısradan ise, metinlerarasılık yöntemi ile okuyucu bir türküye yönlendirilmiştir. Bu son kısmın da ders kitabında yer almaması öğrenciler için büyük bir kayıptır. Sıklıkla türler arasında geçiş yapmaktan, öğrencilere iki metin türünü vererek karşılaştırma yapmanın onların üst düzey bilişsel becerilerini

geliştirdiği vurgulandığı halde, buna imkan taşıyan bir metinde kısaltılma yapılması düşündürücüdür.

Türküler Dolusu adlı şiir 5. sınıf, 7. sınıf ve birbirinden farklı iki 8. sınıf düzeyinde ders kitabında yer almaktadır. Örnek metin 5. sınıf düzeyindeki kitapta yer alan değiştirilmiş metin üzerine yapılan incelemeyi kapsamaktadır. Şiirin 7. sınıf düzeyindeki kitapta bulunan halinde son iki bölümü alınmamış, eksik bir biçimde sonlandırılmıştır. 8. Sınıf düzeyindeki kitaplardan birinde metin özgün hali ile sunulmuş; diğerinde ise yine kısaltılarak verilmiştir. Denilebilir ki aynı şiir dört farklı biçimde sunulmuştur. Talim terbiye kurulunca kabul edilen ders kitaplarının kullanım süresinin beş yıl olduğu düşünülürse, bir öğrencinin aynı şiirle birden fazla ders kitabında karşılaşma olasılığının olduğu söylenebilir. Karşılaşılacak metinlerin ismi aynı olmasına rağmen yapılarının birbirinden farklı olması dikkat çekicidir.

Örnek Metin 12: Anadolumuz

Metin üzerinde yapılan ilk değişiklik başlığının değiştirilmiş olmasıdır. Metnin özgün başlığı “Anadolu Yaylası”dır. Anadolu yaylası öbeği, şiirde birden fazla yinelenmiş; fakat bir iyelik belirtilmemiştir dolayısıyla şiirin başlığının “Anadolumuz” olarak değiştirilmesinin herhangi bir sebebi yoktur.

Anadolu Yaylası, en genel hali ile Anadolu’yu tanıtan; insanlarından, dağlarından, ovalarından, hayvanlarından bahseden bir güzellemedir. Şiir serbest ölçü ile yazılmış altı bölümden oluşmaktadır; ders kitabına bu beş bölümden dördü değiştirilerek alınmıştır.

“Anadolu yaylasından geçtim

Bozkır havası aldım

Şaşkına döndüm” (Aksal, 1988, s. 90) mısralarıyla başlayan şiir, Anadolu’yu “gönlüne sevda düşen” bir gezgin gözüyle okura sunar. Bu bölümler değiştirilmiş metinde yer almamaktadır:

“Bir açıldım açılabilime

Sevda düştü gönlüme

Gördüm
Dağlar gördüm
Gürgen ağaçları
Kayın ağaçları
Atmacalar gördüm
Şahinler serçeler kargalar
Tavşanlar tilkiler kurtlar
Şehirler gördüm küçücük
Kasabalar gördüm
Köyler
Evler
İnsanlar gördüm dertli
Toprak derdinde
Sel derdinde
Sıtma derdinde
Ev bark derdinde
Çoluk derdinde çocuk derdinde
Tohum derdinde
On dokuz yaşında rençber
Koşma söyledi duydum
On dördünde bir kız
Güldü duydum
Anası ağladı duydum
Babası söyledi duydum
Karşı sırtlarda bir köpek
Uludu duydum
Gece yarısından sonra
Dağlar gerindi
Duydum (Aksal, 1988, s. 90).

Bu mısralar yerine kullanılan: “Dağlar gördüm başları dumanlı / Çam ağaçları / Kayın ağaçları / Kavak ağaçları / Atmacalar gördüm / Şahinler, serçeler, kargalar / Tavşanlar, tilkiler, kurtlar / Şehirler gördüm küçücük / Kasabalar gördüm” mısralarında geçen “başı dumanlı” söz grubu özgün metinde yer almamaktadır. Göze

çarpan bir başka değişiklik ise şiirde yer alan ağaç adlarının değiştirilmesi ve olmayan ağaç türlerinin şiire eklenmiş olmasıdır. Gürgen ağacının çam ağacı olarak değiştirilmesinin ya da kavak ağacının şiire eklenmesinin metne katkısını anlamak oldukça güçtür.

Şiirin yazıldığı dönemde (1944), kırsal nüfusun kentsel nüfusa oranla daha fazla olması, insanların geçim kaynağının çiftçilik ve hayvancılık olması sebepleri ile metinde daha çok köy, rençber, tohum, toprak gibi içeriğe uygun sözcükler kullanılmıştır. Şiirin değiştirilmiş halinde insan öğesine hiç rastlanmaz, oysa özgün metinde sıklıkla anadolu insanından bahsedilir ve kişilik özellikleri hissettirilir; “kendi halinde, işinde gücünde, tek derdi toprağı, geçimi olan” insanlar olarak çizilir. Metnin ders kitabında yer alan bölümümlerinde ise bu mısralar yer almamaktadır:

“Ayşe kız gelin oldu

Entarisi pullu” (Aksal, 1988, s.91).

“Evim dedi

Evini bıraktı

Kızım dedi

Kızını bıraktı

Kırsrağım dedi

Yurdum halini söyledi

Taş üstüne dedi

Taş konsun

Ocaklarda aş olsun dedi.

Baca tütsün

Fidan boy atsın

Ölü kabrinde rahat yatsın dedi” (Aksal, 1988, ss.91-92).

Şiir kısaltılırken birtakım mısraların kendisinden önce gelen mısralarla birleştirildiğı veya mısra sonlarına eklemeler yapıldığı da görülmektedir. Metnin sonunda yapılan değişiklik bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

“Bir gökyüzü var

Mavisi deli
Bir yaylası var
Çiçeği allı
Ayşe kız gelin oldu
Entarisi pullu
Davarları
Davarları döllu

İnler var taşlar arasında
Dereler dağlar arasında
Ağıllar çitler arasında
Bir gün yağmur yağdı
Sonra güneş açtı
Kaşla göz arasında
Bir türkü ortasında
Yurdum halini açtı
Buğdayım dedi
Buğdayını bıraktı
Yulafım dedi
Yulafını bıraktı
Evim dedi
Evini bıraktı
Kızım dedi
Kızını bıraktı
Kırsrağım dedi
Yurdum halini söyledi
Taş üstüne dedi
Taş konsun
Ocaklarda aş olsun dedi.
Baca tütsün
Fidan boy atsın
Ölü kabrinde rahat yatsın dedi

Bereketli yağmurlar yağdı

Bir baktım
Dolu yağdı
Bir baktım
Çekirge yağdı
Ne yağsa üstüne
Toprak o bildiğimiz topraktı
Güzel
Yararlı
Anadolu yaylasından geçtim
Bozkır havası aldım
Şaşkına döndüm” (Aksal, 1988, ss. 92-93) bölümlerinden seçilen mısralarla yeni bir bölüm oluşturulmuştur:

“Bir gökyüzü var
Mavisi belli,
Bir yaylası var,
Çiçeği allı,
Anadolu’dan geçtim,
Bozkır havası aldım,
Şaşkına döndüm”

4.2.2. Kısaltılmış Romanlar

Akatlı (2002) şiir, deneme, kısa öykü gibi türlerin özenle seçilmiş örneklerle ders kitaplarında yer alabileceğini; fakat roman ve tiyatro türlerinin yalnızca bütünsellikleri içinde anlam iletebileceğini belirtmiştir (s. 77). Ders kitaplarında yer alan kısaltılmış romanlar incelendiğinde Akatlı’ya hak vermemek mümkün değildir.

İlk olarak kitaplarda yer verilen metinlerden hiçbiri roman türünü temsil edecek özellikler taşımamaktadır. Romanın tümünü bilmeyen okur için herhangi bir yerinden seçilmiş bir bölümün anlam ifade etmesi mümkün değildir.

Romanların ders kitaplarına alınmasında farklı yollar geliştirilmiştir. Bu yollardan ilki, bölümlerden oluşan ve her bir bölümün adı olan romanlarda bu

bölümün alınıp öykü gibi sunulmasıdır. Tablo 4-7 'te gösterilen “Ahşap Ev”, “Sel” ve “Gün Batıyordu” metinleri bu yolla oluşturulmuştur.

Diğer yol, romanın seçilen bölüme kadar olan kısmını özetleyerek kalan sonu hakkında bilgi vermeden metni sonlandırmaktır. “Çalığışu” için tutulan yol budur.

Bir başka yol, metne başlamadan önce romanla ilgili kısa bir bilgi verilmesidir. “Martı” ve “Robinson Cruose” metinlerinde uygulanmıştır:

“Çocuk edebiyatı klasiklerinden biri olan Robinson Crusoe (Robinson Kruzo) hem romanın hem de roman kahramanının adıdır. Fırtınalı bir deniz yolculuğunda Robinson'un gemisi batar. Gemidekilerden sadece Robinson hayatta kalır. Robinson ıssız bir adaya çıkar. Bu adada hayatta kalma mücadelesi verir. Aşağıya romandan Robinson Crusoe'nun adadaki ilk günlerini anlatan bir bölüm alınmıştır” (Altan vd, 2012, s.99).

Son olarak herhangi bir bilgi verilmeden ya da bir özetleme yapılmadan bir bölümü metin olarak sunulmuş roman örneği vardır: Beyaz Diş.

Yalnızca sekiz metin için dört farklı yol tutulmuş olması bile, roman türünün ders kitaplarında yer almak için ne kadar “zor” olduklarının göstergesi sayılabilir. Bu yüzden romanlardan bir bölüm almak yerine “derinlemesine ele alınıp iyice hazmedilecek üç eser, eğitim açısından daha işlevsel ve yararlı olacaktır” (Akatlı, 2002, s. 77).

Tablo 4-7: Kısaltılmış romanlar

	Metnin Başlığı	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Ahşap Ev	Ada/5
2.	Momo	Meb/6
3.	Gün Batıyordu	Pasifik/7
4.	Robinson Cruose	Meb/8
5.	Çalığışu	Ada/8- Bisiklet/8
6.	Martı	Meb/8
7.	Beyaz Diş	Enderun/8
8.	Sel	Enderun/8

Örnek Metin 13: Ahşap Ev

Ahşap Evin Çocukları, Gülsüm Cengiz tarafından kaleme alınmış ve ilk baskısı 2003 yılında yapılmıştır bir çocuk romanıdır. Romanın konusu, İstanbul Kuzguncuk'ta çıkmaz bir sokakta yer alan üç katlı eski ve ahşap bir yapının içinde yaşayan çocukların başlarından geçen günlük, karşılaşılması muhtemel olaylar ve birbirleriyle olan ilişkileridir. Kitap, öğrencilerin kendilerinden bir şeyler bulabileceği, hemen her çocuğun yaşayabileceği olaylarla örülü olduğundan, anlaşılır ve duru bir dille yazılmış olduğundan onların ilgisini çekebilecek niteliktedir. Çünkü yazarın da belirttiği gibi “Çoğu evler, sokaklar, kentler birbirine benzemez; ama dünyanın neresine giderseniz gidin, çocuklar birbirine benzer. Gülüşleri, ağlayışları, dostlukları, arkadaşlıkları, kavgaları; ufacık şeylerden birbirlerine küsmeleri, gözyaşları içinde gülümseyerek çabucak barışmaları... Neşeli kahkahaları, şakaları, oyundan aldıkları zevk, benzer birbirine”(s. 9) Dolayısıyla, öğrencilerin kendilerini anlatı kişilerinin yerine koyabildikleri eserlerden keyif alabilecek olmaları olasıdır.

Eser, başlığından itibaren içinde çocuklar olduğunu açıkça göz önüne serer. On üç bölümden oluşan kitaptaki bölümlerden her biri birbiriyle ilintilidir. İlk bölümde mekân, zaman, kişiler ve olay örgüsü hakkında ipuçları vermiştir:

“Size, ahşap evin çocuklarının öykülerini anlatmadan önce, biraz yaşadıkları ortamdaki söz etmek istiyorum. İstanbul'un, şans eseri, özgünlüğü ve yeşilliğini yitirmemiş bir semtinde yaşıyor onlar. İstanbul Boğazı'nın kıyısında, Kuzguncuktaki bir çıkmaz sokakta... Bu sokakta yaşayan çocukların birçoğu, aileleriyle birlikte başka kentlerden, kasabalardan gelip buraya yerleşmişlerdir. Kendileri ve aileleri bu sokakta doğmuş olanlar da vardır: sokağın en eskileri Kadri, Nuri, Rita, Viktorya ve İzak gibi...” (Cengiz, 2012, ss.10-12)

Giriş bölümünden sonraki bölümlerde ise aşı korkusu, ilkokula başlama heyecanı, meyve ağacından düşme gibi, pek çok çocuğun başından geçebilecek olaylar işlenmiştir. Hemen her bölümde olaylar romandaki bir başka çocuğun başından geçiyorsa da çocukların birbirleriyle olan ilişkileri de olay örgüsünde yer ettiğinden, kitap bölümlerini birbirinden bağımsız okuyup anlamak mümkün değildir. Ders kitabında yer alan bölüm, kitabın giriş bölümüdür:

“Kentler birbirine benzemez, sokaklar da... Hele evler...Her birinin ayrı ayrı yapılış biçimleri, renkleri, yaşamları vardır. Çünkü evler, içindeki insanlarla yaşarlar.

Size, çıkmaz sokaktaki bir ahşap evden ve orada yaşayanlardan söz etmek istiyorum. İstanbul'un, şans eseri özgünlüğünü ve yeşilliğini yitirmemiş bir semtinde yaşıyor onlar, İstanbul Boğazı'nın kıyısında, Kuzguncuktaki bir çıkmaz sokakta.

Çıkmaz sokağın ne olduğunu biliyorsunuz tabii. Bu sokağın da öteki çıkmaz sokaklar gibi yalnız tek bir girişi var. Bir tek giriş dediysem bu, arabalar için. Sokağın öbür ucunda, insanların yararlanabileceği yüksek merdivenli bir girişi daha var.

Bu sokağı, öteki sokaklardan ayıran en güzel yanı, ağaçların ve yeşilliğin bol olmasıdır. Sokağın bitiminde büyük bir mısır tarlası vardır. Ancak sokaktaki yeşilliğin ve ağaçların bu kadarlık olduğunu sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Sokağa çıkan yoluğun sağ tarafında büyük bir bostan vardır. Bostanda sebze ve meyve yetiştirilir. Bostanın çıkmaz sokağa bakan tarafında dut, incir ve erik ağaçlarının dalları dışarıya kadar taşar.

Bostan, meyve ağaçlarının ve sebzelerin yanı sıra öteki canlıların da yaşam alanıdır. İlyazda, hava biraz ısınır ısınmaz, kaplumbağalar ve kirpiler, duvarı aşır yola kadar inerler. Toprakta kıpır kıpır eden karıncalar, çiçekten çiçeğe uçan arılar ve böğürtlenlerin arasında kanat çırpan kelebekler de, bostandaki doğal yaşama katılırlar.

Yaz gecelerinde, bostanın kıyısındaki ağaçların arasında, minik ışılılar yanıp söner. Bunlar, lambalarını yakıp sürüler halinde uçuşan ateş böceklerinden başka bir şey değildir.

Çevrede yaşayanlar, yaz sabahları, bostandaki ağaçlarda yuva yapan bülbüllerin sesiyle uyanırlar. Ancak, güneş perdeleri aralayır yatak odalarına sızdığıında, duyulan yalnız kuş seslerin değildir. Sokağın çocukları uyanmış ve cıvıl cıvıl sesleriyle yaşama karışmışlardır. Bu sokakta yaşayan çocukların birçoğu,

aileleriyle birlikte başka kentlerden, kasabalardan gelip buraya yerleşmişlerdir. Kendileri ve aileleri bu sokakta doğmuş olanlar da vardır: sokağın en eskileri Kadri, Nuri, Rita, İzak gibi...

Çıkmaz sokağın bitiminde üç katlı ahşap bir ev vardır. Ahşap evin bodrum katı ve birinci katı taştan, ikinci ve üçüncü katı da tahtadan yapılmıştır. Evin dışındaki tahtalar kararmış, pencere kenarları eskimiştir. O sokağa birer ikişer yapılan beton evlerin arasında, kentin eski günlerini simgeleyen bir anıt gibidir. İkinci ve üçüncü atlardaki, sokağa bakan cumbasıyla, önündeki küçük bahçesiyle, bahçeden eve çıkan mermer merdivenleriyle, evin önündeki sahanlığıyla ahşap ev, kentin geçmiş yaşamından günümüze izler taşımaktadır.

Dar pencerelerinin kiminde çiçekli basma perdeler vardır. Kiminde beyaz dantelli patiska perdeler, kiminde de günün modası perdeler. Ahşap evin her katında, ayrı bir aile yaşamaktadır çünkü.

En üst katta bir banka memuru oturur. Eşi Tülin Hanım, ikiz bebekleri Can ve Canan'a baktığı için neredeyse hiç evden çıkmaz, ahşap evin en sessiz kiracısıdır o.

İkinci katta, Karadenizli bir denizci ailesi yaşar. Baba, bir uzun yol gemisinde çımacıdır, bu yüzden bazen aylarca görünmez. Gemisi İstanbul'a gelince, birkaç gün dinlenir, sonra yeniden bir sefere çıkar. Sekiz yaşındaki Asiye ve beş yaşındaki Neşe'yle, bir ev kadını olan anneleri ilgilenir hep.

Evin giriş katındaki aile biraz daha kalabalıktır. Akdeniz bölgesindeki bir kentten gelen ailenin babası, küçük bir işletmede çalışmaktadır. İşinin ağırlığından mı yoksa kişiliğinden mi bilinmez, çok sert ve sinirli bir adamdır.

Dokuz yaşındaki Okan, yedi yaşındaki Zeliha ve beş yaşındaki Zeynep kardeşlerin üçü de, babalarından çok korkarlar. Bir ev kadını olan annelerinin en yakın arkadaşı üst katta oturan komşusudur. Bu iki ailenin çocukları da, birbirlerinin en iyi arkadaşlarıdır.

Ahşap evin her katında yaşayan ailelerin hepsinin ayrı bir yaşam öyküsü vardır. Tıpkı, ahşap evin çocuklarının da ayrı ayrı öyküleri olduğu gibi...”

Metin üzerinde yapılan ilk değişiklik metnin başlığıdır. Ahşap evde yaşayan çocukların başından geçen olayları anlattığı için içinde “çocuk” sözcüğünü barınırın başlığın, Ahşap Ev şeklini almasıyla, değiştirilmiş metinde geçen çocuk sözcükleri de kırpılmıştır:

“Size, ahşap evin çocuklarının öykülerini anlatmadan önce, biraz yaşadıkları ortamdan söz etmek istiyorum”

“Çoğu evler, sokaklar, kentler birbirine benzemez; ama dünyanın neresine giderseniz gidin, çocuklar birbirine benzer. Gülüşleri, ağlayışları, dostlukları, arkadaşlıkları, kavgaları; ufacık şeylerden birbirlerine küsmeleri, gözyaşları içinde gülümseyerek çabucak barışmaları... Neşeli kahkahaları, şakaları, oyundan aldıkları zevk, benzer birbirine...” gibi tümcelere metinde yer verilmemiştir. Oysa daha önce de bahsedildiği gibi, öğrenciler, içinde kendi yaşamlarından bir şeyler bulabilecekleri, ihtiyaçlarına karşılık verebilecek yazınsal metinlere gereksinim duymakta, böyle metinlerde, kendilerinin anlatı kişilerinin yerlerine koyarak metni içselleştirebilmektedirler. Yazar da, tümcelerini, bu düşünceye paralel bir biçimde sürdürmektedir: “O yüzden, ahşap evde yaşayan çocuklar size tanıdık gelecek. Belki bir arkadaşınıza benzeteceksiniz onları, belki de kendi yaşadığınız bir olayı anımsayacaksınız onların öyküsünü okurken...”

Bununla birlikte, metnin son tümcesinde çocuklardan bahsedilmesinin, bir çelişkiye neden olduğu söylenebilir:

“Ahşap evin her katında yaşayan ailelerin hepsinin ayrı bir yaşam öyküsü vardır. Tıpkı, ahşap evin çocuklarının da ayrı ayrı öyküleri olduğu gibi...”

Bu giriş bölümünde, dikkat çekici yanlardan biri, yazarın özellikle birbirinden farklı kişiler çizmiş olmasıdır. Ülkenin farklı bölgelerinden bir araya gelmiş, farklı kültürlere sahip bireylerin, birbirlerine saygı duyarak, uyum içinde yaşadıkları, romanın diğer bölümlerinde de sıklıkla vurgulanmıştır.

Roman kişilerinin tek farkı kültürleri değildir. Sosyo - ekonomik durumları da değişiklik göstermektedir. Bu, metinde yer yer açıkça belirtilmekle birlikte, giriş bölümünde yalnızca perde örnekleri ile vurgulanmaya çalışılmıştır:

“Dar pencerelerinin kiminde çiçekli basma perdeler vardır. Kiminde beyaz dantelli patiska perdeler, kiminde de günün modası perdeler. Ahşap evin her katında, ayrı bir aile yaşamaktadır çünkü”

Roman türünü diğer anlatı türlerinden ayıran en önemli özelliğin uzunluğu olduğu söylenebilir. Çoğunlukla romanlar, zaman, mekân, kişi kadrosu gibi öğelerin tamamını yapılarıdır. Romanları kısaltarak ders kitabında yer almasını sağlama fikri, bir türü yansıtma açısından bir sorun gibi görünmese de, ders kitapları incelendiğinde, romanın birbiri ile tutarlı ve ilişkili bölümlerinden birinin alındığı, önu ve arkası bilinmeyen ve okur tarafından tahmin edilmesi olanaksız olayların metin olarak yer aldığı saptanmıştır. Kişinin anlamadığı bir metni sevmesi mümkün değildir, bu yüzden bir romanın herhangi bir bölümünü, üzerinde türlü değişimler yaparak bir tema altında sunmanın, ne roman türünü tanıtmak ne de öğrencinin estetik haz duymasını sağlamak açısından bir faydası yoktur. Bu bağlamda, roman türünün, ders kitapları için uygun uzunlukta olmadığını söylemek, yanlış olmayacaktır.

Örnek Metin 14: Sel

Cahit Uçuk tarafından kaleme alınmış olan Türk İkizleri, 1937 yılında kitap olarak basılmış, 1956 yılında ise Londra’da Jonathan Cape Müessesesi tarafından yayımlanarak meşhur “İkizler” serisine girmiştir.

Genel bir bakışla, Türk İkizlerinin olağan bir konusunun olduğu söylenebilir. Romanın konusunu, yaşadığı yerde “Fatma Bibi” olarak anılan, çalışkan bir Anadolu kadını ile ikiz çocukları Durak ve Parlak’ın hayatlarından ve yaşadıkları köyde geçen gündelik olaylar şeklinde özetlemek mümkündür.

Metnin olay örgüsü, ailenin, kışlarını geçirdikleri kasabadan hayvanlarıyla beraber yazlarını geçirecekleri yayla köyüne göçmeleri ile başlamaktadır. Başlangıç olayından roman sonuna dek, ikiz kardeşler annelerine, tarlada, evde, hayvan bakımında, akla gelebilecek her alanda yardım ederler. Bunun sebebi, çocukların da anneleri gibi çalışkan olmalarının yanı sıra babalarını kaybetmiş olmalarıdır.

Onbaşı Hasan olarak bilinen babaları, Kurtuluş Savaşı'nda başarılar göstermiş, savaştan döndükten sonra amcasının oğlundan kalan mirası alabilmek için “uzaklara” gitmiş, dönüş yolunda bindiği vapur battığı için kendisinde haber alınamamıştır. Öldüğü sanılmakla birlikte, ailesi, özellikle de kızı Parlak bir gün döneceğine inanmaktadır.

Yayla evine yerleştikten bir hafta sonra bir gece aile büyük bir gürültü ile uyanır. Köpekleri havlıyor, tavukları bağışıyordur. Hayvanlarının yanlarına gittiklerinde tavuklarından birinin eksik olduğunu görürler. Tavuğun, bir insan tarafından mı çalındığını yoksa bir hayvan tarafından mı yendiğini anlayamazlar. Bu olay üzerine ikizler, kümesin içine bir tuzak kurarlar. Tuzak, derin bir çukur ile üzerini kapatan çalı çırpıdan ibarettir; fakat gece karanlığında bunun hırsızları yakalamak için yeterli olacağını düşünürler. Düşündükleri gibi olur ve ertesi gece kümesten gelen gürültü için gittiklerinde çukurun içinden bir insan sesinin geldiğini fark ederler.

Ses, tepkilerini çoğunlukla “abuğ” olarak verdiği için bu lakap ile anılan Hasan adlı, ufak tefek bir adama aittir.

“Adım, Abuğ Hasan. Her sözümde bir abuğ derim de, adımları Abuğ Hasan koydular. Tandırlı Köyü'ndenim (Uçuk, 1937, s. 67).

Abuğ Hasan, askerden döndükten sonra annesinin öldüğünü öğrendiği için yaşadığı köyden ayrılarak köy köy dolaşan kimsesiz bir adamdır. Kümese hırsızlık yapmak için değil dinlenmek için girmiş ve “fak” a düşmüştür.

Romanın geçtiği mekân bir köy olduğu için, yerel ağza uygun dil kullanımları seçilmiştir:

Aile bireyleri, hem babaları ile aynı ismi taşıdığı hem de savaşta aynı birlikte olduklarını öğrendikleri için Abuğ Hasan'ı evlerine alırlar, böylelikle olay örgüsünde büyük önem taşıyan Abuğ Hasan, kişi kadrosuna dâhil edilmiş olur.

Metnin olay akışı, bir gün Parlak'ın Abuğ Hasan'ın gizlice bir mektup okuduğunu fark etmesi ile değişir. Mektup, kaymakamlıktan gelmektedir ve Hasan Onbaşı adlı kişinin ailesini aradığından bahsetmektedir; fakat romanın son bölümüne kadar mektupta yazanlar hakkında okura bilgi verilmez, bu kilit olay, Parlak ile Abuğ Hasan arasında bir sır olarak kalır.

Mektubun gelişinden sonraki günler de harman zamanından ve imece usulü yapılan işlerden söz edilir. Yapılan tüm işlerde belirli iş bölümleri vardır; bu aslında kırsal yaşamın gereğidir. İnsanın birbirine muhtaç ve destek olduğu kırsal alanlarda yardımlaşma fazladır ve bu durum metin boyunca sıklıkla hissettirilir. Çocuklar oynamak için bir bent inşa etmeye karar verdiklerinde de durum değişmez:

“Durak anlatıyordu: ‘Bugün ben, gün doğmadan önce kalktım. Kavaklığa giderek çocukları bekledim. Hepsi birer birer geldiler. Dereye bent yapacağımızı tasarladık. Kavak dalı kestik. Kimimiz eski hasır, kimimiz ip getirdik. Derenin en derin yerinde kazıkları sıra sıra çaktık. İpleri perçinledik. Aralarını eski hasırlarla, kavak dallarıyla sağladık. Bendi kurduk’” (s. 142).

Dereye kurdukları bent ile oluşturdukları minik gölde çok eğlenen çocukların mutlulukları çok uzun sürmez. Kısa süre sonra dereyi sel basar. Bu afet sırasında dere kenarında bulaşık yıkamakta olan Parlak, coşkun suyun etkisine kapılır, kendisini kaybeder. Kendine geldiğinde başta annesi olmak üzere köy ahalisinin verdiği güçle bir ağaca tırmanarak beklemeye başlar. Zorlu bir sürecin ardından yine tüm köyün yardımlarıyla, köyden genç bir adam tarafından kurtarılır. Parlak kurulunca tüm köy sevince boğulur.

Sel olayının hemen sonrasında Parlak, Abuğ Hasan'dan babasından bir telgraf geldiğini öğrenir ve böylelikle yaşadığı korkutucu tecrübenin yükünü üzerinden atmış olur.

Yaz sona erdiğinde aile, tekrar göç hazırlığına başlar. Bu kez yayla evinden kışlarını geçirdikleri evlerine dönmek üzere toplanırlar:

“Ağaçlardaki kış armutları, kış elmaları, sarı ayvalar toplanmış, yeşil boyalı tahta sandıklara, samanların içine istif edilmişti. Kışlık eriştelerini kesip, dam başında kurutmuş, temiz gaz tenekelerine yerleştirmişlerdi. Yataklarının yünlerini; cicimlerini, kilimlerini yıkayarak temizlemişlerdi.

Buğday kaynatıp sermişler, değirmen taşında çekerek, bulgurlarını yapmışlardı. Kışa korkusuz gireceklerdi. Eriştesi, bulguru, yağı, kesmecesi, sucuğu, pastuğu, kışlık yaş yemişi olan köylüler; bütün kış ocak başında, halı dokuyup, çorap örüp, yemiş yiyip, masal söyleyerek vakit geçirirlerdi” (s. 185).

Aile “kış damlarına” döndükten sonra babasından Parlak’a bir mektup gelir. Abuğ Hasan ile Parlak, Hasan Onbaşı’nın yaşadığını ve döneceğini sır olarak saklamaya devam ederler, Parlak annesine bir rüya gördüğünü, babasının döneceğini hissettiğini anlatarak, onu mutlu sona hazırlar. Nihayet, Hasan Onbaşı evine döner, vapuru battıktan sonra başından geçen talihsiz olayları ailesine kısaca anlatır. Bütün aile gece uyumadan sohbet ederler ve kitap sonlanır.

Kitabın dikkat çeken özelliklerinden biri, duru bir anlatımla kaleme alınmış olmakla birlikte, yerel dil kullanımlarına da yer verilmiş olmasıdır. Bu, konuşma dilinin yazı diline olduğu gibi aktarımı şeklinde sunulmamış; fakat kırsal alanda kullanılan sözcükler de değiştirilmemiştir.

Bir yandan gündelik yaşam devam ederken diğer bir taraftan babanın yokluğu hissedilir. Bu yüzden okur için metnin sonu tahmin edilebilir bir hal alır.

Türk İkizleri, gerek zaman ve mekân olguları, gerek kişi kadrosu çizimi ve olay örgüsü bakımından roman türünün özelliklerini barındıran bir yapıya sahiptir. Kitap, birbirinin devamı olan on iki bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin her birine birer ad verilmişse de bu adlar yalnızca o bölümün içeriğini yansıtmaktadırlar. Bölümlerin tek başlarına herhangi bir anlam ifade ettiğini söylemek güçtür. Buna

karşın, ders kitabında bu bölümlerden biri alınmış, öncesi ve sonrası hakkında herhangi bir fikri olmayan okur için anlaşılabilir bir biçimde sunulmuştur.

Ders kitabında “Sel” başlığı altında, öykü türünün bir örneği olarak yer alan metnin, roman türünün özelliklerini taşımadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Metinle ilgili art alan bilgisi olmayan okurun, metin anlamlandırması mümkün olmadığından, öykü türünün özelliklerini de taşımadığından , metni bu hali ile herhangi bir tür başlığı altında incelemek mümkün değildir:

Parlak, evlerinin biraz ilerisindeki dere kıyısında çömelmiş, yanına yığıdığı kap kaçağı, ince dere kumu ile ovup parlatıyorken, tatlı sesiyle şarkı söylüyordu.

Ovduğu parçaları kumsala çıkarıyor, dipleri isli kazan kadar büyük tencereler, yapışkan, renkleri kararmış üsküreler, taşlar suyun içinde duruyordu.

Küçük kız, sağ elindeki keseye benzeyen yün örgü bulaşık bezini kuma batırarak, yarısı su içince gömülü duran tencereleri, üsküreleri, taşları, birer birer elden geçirerek ovuyordu.

Havada boğucu bir sıcaklık vardı. Kuşlar susmuşlar, yapraklar kımıldamıyor, derenin sağında solunda yayılmaya çıkan davarlar, ağaç gölgelerinde yatıyorlardı.

Parlak, yakıcı güneşin başına geçmemesi için, saçlarına sardığı yazmanın altında iri dut yapraklarından bir deste koymuştu, böylelikle güneşin sıcaklığını kesmişti.

Parlak çalışmayı çok severdi. Çalıştıktan sonra oyun oynamak daha keyifli oluyordu. Anasına yardım etmek, onun yükünü hafifletmek Parlak için tatlı bir şeydi. Güneşin sıcaklığı, ortalığın derin sessizliğine değin, küçük elleriyle, kocaman bakır tencereleri ovmaktan yorulmuyor, bir yandan da şarkı söylüyordu.

Birden sustu. Derinlerden gelen bir ses duymuştu. Elindeki tencereyi bırakarak, ortalığı dinledi. Uzaklarda gök gürlüyordu. Başını sol omzundan tarafa

çevirerek, Karadere köyünün sırtında yükselen yüksek dağa baktı. Başı göğe varan dağın tepelerini yağmur bulutları sarmıştı.

Parlak, içini çekti:

- Bari sel gelmese...

Zarbanan dağının tepesi ne zaman bulutlanırsa, kendi köylerindeki dereye sel gelir, dere kıyısındaki alçak evleri su basar, damların içinde ne bulursa sürüp götürürdü.

Parlak, elini çabuklaştırdı. Yüreğine tatsız bir uyuşukluk çökmüştü. Sel gelirse, her sabah, her akşamüstü çimdikleri bendin bozulacağı aklına geldi. Oysa ki bent ne güzeldi.

Parlak'ın elleri ne kadar çabuk işliyorsa, başının içindeki düşünceler de o kadar koşarak değişiyor, birinden öbürüne atlıyordu.

Küçük kızın elleri yavaşlamıştı. Yüzü gülümsüyordu. Çünkü yaşları büyüyünce ecesiyle İstanbul'a okumaya gidecekleri aklına gelmişti. İstanbul'a gitmek, okumak, bunlar güzel şeylerdi, fakat anasını köyde yalnız bırakmak güç olacaktı. Güldü. Abuğ dayı vardı. Onun can yoldaşlığını yapardı, sonra kim bilir, belki de...

Harmanda, Abuğ dayının göğsünde sakladığı mektup, ertesi gece onun odasında konuşmaları, sonra Abuğ dayı ile muhtara gitmeleri ve muhtarın İstanbul'a yazdığı mektup...

Küçük kızın gözleri, yüzü, dudakları, yüreği gülüyordu.

Fakat bu gülüş uzun sürmedi. Köyün içinden gelen bağırmalar, yerin dibinden çıkıyor gibi duyulan homurtularla, daldığı tatlı düşüncelerden ayrıldı.

Bağırmalar gitgide yaklaşıyordu:

- Sel geliyor! Sel varıyor ha! Savulun! Sel geliyor! Sel varıyor ha!

Bu, dere yatağından kıyılara taşarak, rastladığı her şeyi; çalıları, taşları, kökleyip söktüğü küçük fidanları, kara köpüklü sularına katıp, homurdana homurdana gelen selin önünde, korkusuzca koşarak selin vardığını köylülere yayan çocukların bağırmasıydı.

Parlak, sağa sola bakındı. Derenin içinde ve kıyısında duran bakırlarını kurtarmaya yardım edecek kimse yoktu.

- Sel varıyor! Sel geliyor ha! Sel varıyor! Sel geliyor ha! Savulun!

Küçük kız, bu bağırmanın, selin homurtularıyla beraber yaklaştığını duyuyordu.

Bütün çabalamasıyla bakırlarını kurtarmaya koyuldu. Derenin ortasına yakın bir yerde duran son kabı almak için bir kere daha suya daldı Büyük tencerenin iki kulpundan yakalayarak sürüklemeye başladı. Kıyıya birkaç adım kalmıştı. Birdenbire ayaklarına bir şeyle vurulmuş gibi sendeledi. Olduğu yerde yuvarlandı. Islanarak ağırlaşan elbiseleri, onun sudan çıkmasını istemiyor gibi, çekiyordu. Olanca kuvvetiyle bağırıyordu. Selin başı görünmüştü. Küçük kız, bir kere daha bağırıyordu. Fakat sesini, selin canavar ağız gibi açılan suları örttü.

Parlak, ağız ile gözlerini yumdu. Kulakları korkunç bir gürültünün içinde sağır olmuş gibi idi. Başından bütün düşünceler uzaklaşmış, yalnız, tek bir düşünce kalmıştı. O da, suların kucağında yuvarlanırken, ellerine kendini kurtaracak bir şeyin dokunması ve bütün gücüyle ona sarılmasıydı.

Bir aralık kulaklarına, selin uğultusundan başka sesler doldu. Ona bağırıyorlardı. Bu sesler derinden, uzaklardan geliyordu. Bir uykuda gibi idi. Onu uyandırmak için sarsıyorlardı sanki.

- Parlak... Ağaca sarıl! Ağaca yapış!

- Yavrum, kızım!

Bu, anasının sesine benziyordu. Ayılır, uykudan uyanır gibi oldu. Vücudunun bir yere takıldığını anladı.

- Ağaca sarıl Parlak!

Bağırıyorlardı. Kıpırdamıyordu. Vücudunu eziyor, yumrukluyorlardı sanki...

- Ah yavrum! Parlak'ım benim! Sarıl ağaca! Ah bir tutunabilse kurtulacak!

Bu ses, anasının sesi, onun dağılan, yok olan kuvvetlerini toplayıverdi. Belinin dayandığı yana zorlukla kolunu uzattı. Ağacı yakalamıştı. Öbür kolu ile sarılabilse kurtulacaktı.

- Kavi tutun Parlak! Gayret Parlak!

Parlak, son gücünü toplayarak, öbür kolunu da uzattı. Can korkusu ona büyük bir adam kuvveti vermişti. Kendini çekti. Başı sudan çıkmıştı. Kuvvetli bir soluk alarak gözlerini açtı.

Selin yayılarak uzaklaştırdığı kıyılara köylüler birikmişti. Parlak'ın ağaca sarıldığını görünce, bağırıldılar:

- Parlak, tırman! Gayret Parlak! Gayret!

Parlak bütün kuvveti ile çabalayarak kolları ve bacaklarıyla ağaca sarıldı. Sudan kurtularak tırmandı.

Metin bu hali ile okunduğunda akılda birtakım soru işaretleri belirlemektedir. Her şeyden önce metinde geçen olayın öncesinden bahsedilmemesi, Parlak'ın zihninden geçen düşünceleri anlamlandırmasını zorlaştıracaktır.

“Sel gelirse, her sabah, her akşamüstü çimdikleri bendin bozulacağı aklına geldi. Oysa ki bent ne güzeldi” Tümcelerinde bahsedilen bent, Parlak ve

arkadaşlarının derenin üzerinde küçük bir göl olması amacıyla yaptıkları üstünkörü yapıdır. Olayın geçtiği zaman dilimi, yaz mevsimi olduğundan dolayı çocuklar bu gölcükte güzel vakit geçirmektedirler. Parlak, selin bendi yıkacağını ayımsadığı için üzülmemektedir. Buna rağmen, bir paragraf sonra gelen “Bendin suları sabah çimdikleri vakit serin, akşamları ılık oluyordu. Denizde, o geniş ovalarda gibi uçsuz bucaksız sularda yüzmek ne kadar keyifliydi” tümcelerine metinde yer verilseydi, sonrasında gelen İstanbul hayalinin, yüzmek ve deniz sözcüklerinden dolayı zihne düştüğü anlaşılabilir.

Benzer bir şekilde “Yüzü gülümsüyordu. Çünkü yaşları büyüyünce ebesiyle İstanbul’a okumaya gidecekleri aklına gelmişti. İstanbul’a gitmek, okumak, bunlar güzel şeylerdi, fakat anasını köyde yalnız bırakmak güç olacaktı. Güldü. Abuğ dayı vardı. Onun can yoldaşlığını yapardı, sonra kim bilir, belki de...” tümcelerinde geçen düşünceleri de okurun tahmin edebilmesi olanaksızdır. Parlak okumak için ebesi ile değil ecesi yani erkek kardeşi Durak ile birlikte İstanbul’a gitmek istemektedir; bu, önceki bölümlerden bahsi geçmiş bir konudur. Kaldı ki kitapta çocukların bir ebesi de yoktur. Bunlara ek olarak, romanın bu bölümünden önce olan olaylar bilinmeden gerek Abuğ Dayı’nın gerekse onun çocuğun annesi ile olan münasebetinin bilinmesine imkan yoktur. Bu bağlamdan çıkarılabilecek yorum, muhtemelen, Abuğ Dayı adlı kimse ile Parlak adlı kız çocuğunun annesinin belki de ilerde birlikte bir hayat kurabilecekleridir. Oysa ki durum oldukça farklıdır.

“Harmanda, Abuğ dayının göğsünde sakladığı mektup, ertesi gece onun odasında konuşmaları, sonra Abuğ dayı ile muhtara gitmeleri ve muhtarın İstanbul’a yazdığı mektup...” tüm bunlar, metnin tümünü okumayan okur için bir anlam ifade etmeyecektir.

Metnin sonunda Parlak kurtulmuş gibi görünse de aslında, ders kitabında yer almayan kısımda bölüm devam etmekte, tırmandığı ağaç dalında mahsur kalan Parlak’ın nasıl ve kim tarafından kurtarıldığı anlatılmaktadır.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, romanın bir bölümünden alınan bu metnin, roman ya da öykü türünü temsil edemeyeceğini, her iki türün de “arasında” bir yerde kaldığını, okurda yorum yapacak, tahminde bulunacak bir

artbilgi vermediği için anlamlandırılmasının mümkün olmadığı açıkça görülmektedir.

4.2.3. Kısaltılmış Öyküler

İncelenen öykülerden hemen hepsi üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler, düzenlenmiş öykülerde daha fazla hissedilmiş, kısaltılmış öykülerin birçoğunda yapılan kısaltmalar hissedilmemiştir. Kısaltılmış öyküler Tablo 4-8’de gösterilmiştir:

Tablo 4-8: Kısaltılmış Öyküler

	Metnin Başlığı	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	Ada/5
2.	Çöp Ev	Meb/5
3.	Ayda Küçük Bir Serçe	Meb/5
4.	Uçurtma	Meb/5
5.	Tekerlemeci Dayı	Meb/5
6.	Kınalı Keklik	Meb/6
7.	Son Kuşlar	Meb/7- Koza/7
8.	Osmanlı Dürüstlüğü	Meb/7
9.	Haritada Bir Nokta	Pasifik/7
10.	Çiğdem Der ki	Meb/8
11.	Bir Varmış Bir Yokmuş Televizyon Bozukmuş	Meb/8
12.	Sığırcık Kayası	Gizem/ 7-Ada/8- Bisiklet/8
13.	Bir Haber	Doku/6
14.	Gülnaz ve Ödünç Sevinç	Gizem/7
15.	İstanbul Liseli Küçük Hasan	Gizem/7
16.	İki İyi İnsan	Meb/8

“Ay’da Küçük Bir Serçe” Çiğdem Suna tarafından kaleme alınmış bir manzum öyküdür. Öyküde en büyük tutkusu Ay’a uçmak olan küçük serçenin, çevresindekilerin kendisine inanmamasına rağmen azmi sayesinde hayallerini gerçekleştirmesi anlatılmıştır.

Öykü kısaltılırken serçenin Ay’a ulaşana kadar geçirdiği süreler kırpılmıştır:

“Ama bütün gün uçtuğu için artık yorulmuştu

Ertesi günü bekleyecekti

Küçük serçe ertesi gün hiç uçmadı yormadı kanatlarını” (Suna, 2007, s. 21).

Kırpılan diğer bölümler ise, diğer serçelerin küçük sereyeye yardım ettiği bölümlerdir:

“Uçtu küçük serçe

Tüm küçük serçeler eşlik ettiler ona

Denizin başladığı noktaya kadar

‘Gelemeyiz artık, biz seni burada bekleyeceğiz

Ama sen de zaten birazdan yorulur geri dönersin aramıza

Gideriz hep birlikte evimize

Küçük serçe çoktan uçup gitmişti, duymamıştı bile arkadaşlarının seslerini”

(Suna, 2007, s. 21).

“Tam denizin başladığı yere,

Küçük serçenin küçük dostlarının yanına

Yıldız uzaklaşırken gökyüzüne, sevgiyle el sallayarak

Serçe yaşadıklarını heyecanla anlatmaya başlamıştı bile” (Suna, 2007, s. 23).

Kısaltmalar manzum öyküde hissedilmemiş, herhangi bir anlam bozukluğuna yol açmamıştır.

“İstanbul Liseli Küçük Hasan” yksnde Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul Lisesi’nde okuyan öğrencilerin gönüllü olarak katıldıkları savaşta şehit olmalarını anlatmaktadır. Öykünün başkişisi, yaşı çok küçük olduğu için savaşa alınmayan Hasan, bir yıl sonra yazdığı dilekçede ülkesinin savunmayı çok istediğini belirttiği için onu da orduya alırlar. Metnin zn, Hasan’ın yazdığı dilekçede görmek mmkdr:

“Ben İstanbul Lisesi ğrencilerinde Küçük Hasan. Yaşım tutmadığı için beni arkadaşlarımlarından ayırmış, gönüllü olarak kabul etmemiştiniz. şimdi ise yaşım gönüllü olmama engel değildir. Bu kez de beni gönüllü olarak almazsanız tek başıma Çanakkale’ye gitmeye kararlı olduğumuzu bildiririm” (Bilgin, 2005, s.56).

Öykünün sonunda Hasan şehit olur. Metin üzerinde yapılan kısaltma işlemi anlamsal olarak bir boşluğua neden olmamıştır.

“Gülnaz ve dn Kitap” adlı öyküde, Gülnaz adlı küçük kzn halk kütüphanesini kullanmaya başlaması, kütüphaneden aldığı ilk kitabın –Geveze Kitap-ağzından anlatılmaktadır.

Oldukça yoksul bir hayat süren Gülnaz için kütüphanenin zenginliklerinden faydalanmak bulunmaz bir nimet olmuştur. Çok iyi bir okuyucu olan küçük kz öykünün sonunda kütüphaneden bir yıl içinde en fazla ödünç kitap alan ye olduğu için bir kitap almaya hak kazanır. Aldığı kitap, onu kütüphaneyle taıştıran Geveze Kitap’tan başkası değildir.

Öyküde yapılan kısaltmaların olay sıralamasına ya da metnin bütünlüğüne bir zarar vermemiştir. Yalnızca metnin son paragrafının metinden çıkarılması, okurun, metne yazılan sonu öğrenmesine engel olmuştur:

“Yeni bir hedefi var şimdi. Fadik ile bana avukat olmak istediğini söylüyor. Haksızlıkları ortadan kaldırıp dünyayı değiştirecekmiş bu kez. Öyle düzgün ve etkileyici konuşuyor ki, avukatlık gerçekten tam ona gore bir meslek. Biz onu niversite sınavında hukuk sınavını kazanacağına ve bu isteğini de gerçekleştireceğine yürekten inanıyoruz” (şenkon, 2010, s. 83).

“Uçurtma” adlı öyküde, ödüllü bir yarışaya katılmak isteyen Selçuk’un tek başına uçurtma yapması gerekmektedir. Gerekli malzemeleri edinen Selçuk uzun uğraşlar sonucu uurtmasını yapar. Her şey yolunda giderken yarışmaya dakikalar kala denemek için uurtmasını uçurmaya başlar. Uurtmayı gören kargalar onu parçalarlar. Yarışmaya katılamayan Selçuk büyük bir dş kırıklığı yaşar.

Metin kısaltılırken daha çok Selçuk’un malzemeleri alırken esnaflarla kurduğu dialoglardan kırpmalar yapılmıştır. Bu kısaltmalar, metnin bütününe zarar verecek ölçüde değildir.

Örnek Metin 15: Haritada Bir Nokta

Haritada Bir Nokta, Sait Faik Abasıyanık tarafından kaleme alınmış bir öyküdür. Öyküde kimlik bilgileri, yaşadığı yer, yaşayış biçimi gibi bilgileri net olarak verilmeyen, yalnızca satır aralarından çıkarım yapılabilecek kadar tanıtılan başkişinin “kaçış” fikri işlenmiştir.

Kalabalık, hoyrat, insanların birbirlerinden uzak olduğu, sevgi, saygı, dostluk, fedakârlık gibi, yardımlaşma gibi manevi değerlerin önemsenmediği, okura büyük bir şehir izlenimi veren bir yerde yaşamakta olan başkişi harita gördüğü anlarda istemsiz bir biçimde “ada” aramaktadır. Orada içinde bulunduğu yaşamın aksine; dostluklara önem veren, insanların birbirini sevdiği, önemseydiği, yardımlaşarak yaşadığı bir yer, yuva bulma hissi taşır. Orada olmak istemesinin önemli bir nedeni de doğa ile iç içe bir yaşam isteğidir. Denize açılmak, balık avlamak hatta bir balıkçı olmak, hava şartlarına uygun yaşamak- giyinmek, hayvanlarla dost olmak gibi görünürde basit fakat ulaşımda zor olan istekleri onu adalara çekmektedir.

“Tabiat, çoğunca dosttur. Düşman gibi gözükteği zaman bile insanoğluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkânları veren, yüz vermez bir babadır; fırtınasında kayıgını batırdığı zaman yüzmesini, rüzgârında kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlamı, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor, canavarıyla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyordur” (Abasıyanık, 2001, s. 179).

Doğayı canlılara özgü çizgilerle tanımlar. O, insanları sınavan, onları yönlendirilen ve güçlendiren bir dosttur. Bu yüzden onunla iç içe yaşayan insanlar daha güçlü, daha iradeli ve daha “sağlam” olurlar.

Adadaki yaşamın, yaşanmış pişmanlıkları, hataları da temizleyeceği, insanı yeni doğmuş bir bebek gibi sarıp sarmalayacağı düşüncesi de başkişiyi oraya çekmektedir. Adadaki yeni hayatında onu, kendisinden çok farklı, onun düştüğü hatalara düşmemiş, pişman olmamış, namuslu insanların beklediğinden emin, onlarla kuracağı iletişimi bile düşünmüştür:

“Şimdi namuslu insanların arasında başım önüme eğilmiş, gülmeden, eğlenmeden, müsamaha dolu, kötülüğü göz kırpışından anlayınca cesareten canavar kesilecek bir insan haliyle sessiz, sakın, ağzına vur lokmasını al bir halde balığa çıkacak, iyiliklere hasret duya duya, ömrümün sonunu, burada kesik bir son nefesle bahtiyar bitirecektim” (Abasıyanık, 2001, s. 180).

Öyküde gerçek yaşam, rüya ve düş gücü iç içe geçmiştir. Bahsedilen durumların gerçek mi, düş mü olduğu ya da bir rüyada mı görüldüğü belli değildir. Başkişinin ada ile ilgili beklentileri ve adaya ulaşması ile arasında bulunan bölümde bu belirsizlik daha da hissedilir durumdadır.

“Bir gece ansızın bir motor katranlı bir iskeleye yanaşır, ışıkları kan portakalı kırmızılığında yanan haritadaki nokta adaya çıkıveririm. Hemen üç günlük sakalı pırıl pırıl, beyaz, orta yaşlı bir adam, yakaları kalkık, gocuklu bir paltoya gömülmüş yüzüyle gülerek yanıma yaklaşır.

-Geldin mi, kardeş, der.

-Geldim ağam, derim.

- Artık gitmeyeceksin ya?

-Aah, derim, bir daha mı?... Bir daha mı” (Abasıyanık, 2001, s. 179).

Adaya gerçekten varılmış mıdır? Karşılaşılan ve konuşulan adam kimdir belli değildir. Bu belirsizlikler metne duyulan merakı da perçinlemektedir. Büyük bir istek ve heyecanla gitmek istediği adaya bir gün gerçekten varır:

“İşte çocukluğumun ve ilk gençliğimin haritalarındaki adalar beni, sonunda özlediğim gibi bir adaya tesadüfen bırakıverdiler. Yaşım orta yaşı bulmuştu ama, nihayet asıl yuvama dönmüştüm” (Abasıyanık, 2001, s. 180).

Artık hayallerini gerçekleştirmeye hazır olan anlatıcı, o zamana kadar yaptığı her şeyden vazgeçtiği, kalan ömrünü sık sık düşlerini kurduğu gibi doğa ile iç içe,

temiz insanların arasında ve onlarla yardımlaşarak geçirmek istemektedir. Yazı da yazmayacaktır. Çünkü yazmak da ardında bıraktığı hayatın bir parçasıdır:

“Niyetim, yazı yazmak bile değildi. Balığa çıkacaktım. On kuruşa kahve, yirmi kuruşluk köylü sigarası içecektim. Kaybettiğim her şeyi; insanlığı, cesareti, sıhhati, iyiliği, dostluğu, alın terini, sessizliği yeniden bulacak; belki yeniden bir adam olmasam bile bir temiz hayatın içinde hayran, meyus ve mahcup ölümü bekleyecektim. Aklıma ara sıra esen yazmak arzusunu, arzusunu değil kötü huyunu, bu tek kötü huyu muvaffakiyetler, şöhretler düşünmeden, “düşünürsem Allah canımı alsın!” düşüncesiyle yeniden bulabilirsem, kalemsiz kâğıtsız dağlara fırlayacak, balığa çıkacaktım. Yazmayacaktım” (Abasıyanık, 2001, s. 180).

Bir sabah anlatıcı, denizden gelmiş, kayıklarını temizleyen balıkçıları hoşnutlukla izlerken, içlerinden birinin adalı olmadığını, bununla birlikte kayıkta olanca gücü ile çalıştığını fark eder. Dışardan gelip yardım edenlerin reis ne verirse ona razı olduklarını bilen anlatıcı, adamın balıkları hak ettiğini düşünmektedir. Bununla birlikte işler bittiğinde reis adama balık vermez. Diğer balıkçılar da bu duruma şahit oldukları halde adamın hakkını korumazlar. Adam, hiç itiraz etmeden, kırgın bir tavırla oradan uzaklaşır.

Anlatıcı gördüğü manzara karşısında ne düşüneceğini şaşırır. Uzun zamandan beri büyük bir özlemle beklediği yaşam, işte tüm çıplaklığı ile karşısındadır. Nereye giderse gitsin, insan, her yerde aynıdır. Öykü şu tümcelerle sonlanır:

“Söz vermiştim kendime, yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da, bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakın ölümü bekleyecektim; hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koşum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Adanın تنها yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım” (Abasıyanık, 2001, s.181).

Metinde anlatıcının bekledikleri ile karşılaştıkları arasındaki büyük fark onu kızgınlıkla karışık büyük bir düş kırıklığına uğratmıştır:

Tablo 4-9: Haritada Bir Nokta

Beklenenler	Karşılaşılanlar
Ada insanında sağlam dostluk, sevgi.	Hoyrat ve bencil insanlar
Doğadan beslenen, doğa ile iç içe bir yaşam	Adalet duygusundan yoksunluk
Hayvanlarla iletişim	Kimsenin bir diğeri için canını sıkmadığı, hakkını arayanın yanında olmadığı bir ortam.
Basit fakat yoğun bir yaşam İmece usulü yardımlaşma- fedakârlık	Etik olmayan davranışların sergilendiği olaylar.
Maddiyata değer vermeyen insan	Maddiyatı, maneviyatın üstünde tutan insanlar
Geçmişin izlerini taşımayan, temiz bir yaşam imkânı	

Dünyanın neresi olursa olsun, insan faktörünün etkili olduğu her yerde, hırs gibi adaletsizlik gibi kavramlar da olacaktır. Bunun yaşanan yerle bir ilgisi yoktur. Mekan ögesinin değil insane ögesinin değişmesi yaşamı güzel kılacaktır.

Öyküde kullanılan her sözcük, kurulan her tümce bir bütünlüğün parçasıdır. Okurun tek bir okuma ile anlamlandırılmayacağı, üzerine konuşulması, tartışılması gereken bir metindir.

Metin kısaltılırken neredeyse yarısı metin dışında bırakılmıştır. Giriş bölümünde anlatıcının adalara olan merakına kısaca değinildikten sonra, tabiat aşkı, doğa ve insane faktörü arasında kurduğu ilişki, neden bir adada yaşamak istediği gibi, metnin konusu ve iletisini belirten hemen her şeyi barındıran bölümler metinden çıkarılmıştır:

“Tabiat, çoğunca dosttur. Düşman gibi gözüktüğü zaman bile insanoğluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkânları veren, yüz vermez bir babadır; fırtınasında

kayığını batırdığı zaman yüzmesini, rüzgârında kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlamı, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor, canavarıyla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyordur. Orada, dört tarafı su ile çevrili yerde insanların büyük, sağlam dostluklar, sağlam adaleler, namuslu günler ve gecelerle birbirlerine sokulmalarını, yardımlaşmalarını buyuran rüzgârlar, fırtınalar, deniz canavarları; kayaları günlerce, haftalarca döven dalgalara ancak tabiatın buyurduğu şekilde yaşanabileceğini, sıkı ve sağlam adalelerin çelimsizlere yardım için, keskin aklın daha kör, daha mülayim, daha gürültüsüz ve yavaş akla, hatta akılsıza arkadaşlık için verildiğini, çorbanın çorbasızlara taksim edilmek için mis gibi koktuğunu öğreten, belki de öğretmeden daha iyi, öyle mübarek anadan doğulduğunu hayal ettiren bir düşünce ile haritalardaki maviliğin ortasında, kocaman kıtaların kenarındaki büyük denizlerin bir tarafına kondurulmuş adalara bakar, kurar dururdum.

Yatak odama da bir tane asmışım; geceleyin yatmadan evvel okuduğum kitaba inanmazsam, sıkılır da gözümü kitaptan kaldırırsam haritaya ilişsin diye. Haritayı görünce bir nokta ada, ada görünce de hemen fırtınaları, rüzgârları, uğultuları, köpekbalıklarını, sonra birdenbire adanın namuslu insanlarını hatırlayıveririm. Haritada herhangi kargacık burgacık şekil almış adalara, karasevdalıya kurşun döken bir ihtiyar kocakarının akli veya sezileriyle dalar, bir şeyler bulup çıkarırım a, daha çok şekilsiz, ancak bir nokta gibi gözüken adalar merakımı çeker” (Abasıyanık, 2001, s. 179).

Anlatcının bir düşün içindeymiş gibi belirsizlikle anlattığı, babasının ölümü ile birlikte adaya yerleşmesine de kısaltılmış metinde yer verilmemiştir:

“Bir gece ansızın bir motor katranlı bir iskeleye yanaşır, ışıkları kan portakalı kırmızılığında yanan haritadaki nokta adaya çıkıveririm. Hemen üç günlük sakalı pırıl pırıl, beyaz, orta yaşlı bir adam, yakaları kalkık, gocuklu bir paltoya gömülmüş yüzüyle gülerek yanıma yaklaşır.

-Geldin mi, kardeş? der.

-Geldim ağam, derim.

- Artık gitmeyeceksin ya?

-Aah, derim, bir daha mı?... Bir daha mı?...

-Adamızdan iyisi yoktur.

-Yokmuş ağabey, derim.

-Babam sizlere ömür...

Gözümüz bulanmış, tahta havalesinden hiç gözükmeyen bahçeli bir eve gireriz. Bir asma çardağın altından geçeriz.

-Ben bir elimi yüzümü yıkayayım hele... der, eve girmeden sağ kolda bir çeşme vardır, hatırlayıverir, yönelirim.

Heyecandan, üzüntüden, utançtan, titreye titreye, yüzüme suyu çarpa çarpa yıkanırım. İki üç kişi boynuma sarılır. Komşular seslenir. Ürkütülmüş tavuklar bağırır, anam ağlar, ağam ekmek keser, bacım bardağı doldurur, ben duvardaki ağları seyre dalarım.

-Hava bugün lodos muydu ağabey, derim.

- Başlarken lodos başladı. İkinciye doğru batıya çevirdi. Şimdi batı karayelden esiyor ama çevirecek, karayele çevirecek.

-Sonu kar mıdır ağabey, karayelin?

-Geldiğin yerlere kar, amma bize pek yağmaz... Sen nasılsın bakalım? Rengin iyi maşallah!

-Çok şükür ağabey!.. Köy nasıl!

-Bildiğin gibi gardaş! Hep öyle... Çocuklar iskambile dadandı, başka bir kusurcuları yok.

-Parasına mı oynarlar k?

-Yok be anam! Para nerede ki, parasına oynasınlar, çaparasına oynarlar, olta iğneciğine oynarlar. Hele bir oynaya görsünler parasına da...

Hani Frenkklerin “l'enfant prodigue” dedikleri bir oğlan vardır. Ben o çocukmuşum; israftan, delilikten, serserilikten dönmüşüm gibi olurum yatağımın içinde. Işığı söndermemle uykumun başlangıcı arasına güneşli bir sabah, kayıklar, bütün bir balıkçı köyü halkı dolar. Kalkık uçları çiçekle balık resimli çifte kayıklar, bir anda uzaklaşır.

Bugün deniz, yüz veren bir anne gibidir. Bu kadar naz etmemeli, bu kadar yüz vermemeli, bu kadar ışıklı, bu kadar sakin, bu kadar lastik çizme gibi pırl pırl olmamalı deniz. Bunun yarını var. Dalga kırık cam parçaları gibi keskin ve soğuk vurduğu zaman olacak, o canavar su, baştan girip çıkacak.

İşte çocukluğumun ve ilk gençliğimin haritalarındaki adalar beni, sonunda özlediğim gibi bir adaya tesadüfen bırakıverdiler. Yaşım orta yaşı bulmuştu ama, nihayet asıl yuvama dönmüştüm. Sanki on dört yalında sarışın bir oğlanken basıp gitmiştim. Bir motor beni alıp büyük şehirlere götürmüştü. Yaşamıştım. Cebim para görmüştü. Kadın görmüştüm. Şehvet tatmıştım. Kumar görmüştüm. Hırsızlık, mahpushane görmüştüm. Kerhane görmüştüm. Yankesicilerle, hırsızlarla arkadaşlık etmiştim. Sulanmışlar, sulanmıştım. Aç yatmıştım. Para çalmıştım. Irza geçmiştim. Sevmiş sevilmemiştim. İşte bitkin, işte yorgun, işte hepsini yitirmiş, gittiğim motorla yine geri dönmüştüm.

Şimdi namuslu insanların arasında başım önüme eğilmiş, gülmeden, eğlenmeden, müsamaha dolu, kötülüğü göz kırpışından anlayınca cesareten canavar kesilecek bir insan haliyle sessiz, sakin, ağzına vur lokmasını al bir halde balığa çıkacak, iyiliklere hasret duya duya, ömrümün sonunu, burada kesik bir son nefesle bahtiyar bitirecektim” (Abasıyanık, 2001, ss. 180-181).

Okurun metni alımlayabilmesi için, öncelikle anlatıcının adadan beklentisi ile karşılaştıkları arasındaki farkı görebilmesi gerekmektedir. Oysa anlatıcının adadan beklentisi ile ilgili hemen hiçbir bölüme yer verilmemiştir:

“İnsanlara ağır ağır sokulmaya çalışıyordum. Babadan kalma ev, anamın sayesinde gürül gürül işliyordu. Bense, orada kafamı kuma sokmuş deve kuşu gibi oldum önce. Artık bütün günümü ve gecemi burada geçirecektim. Etrafımı çeviren insanların hepsini kendimden çok iyi, çok namuslu, hani demin söylediğim evine dönen *müsrif çocuk* ruhuyla seyrediyordum. Niyetim, yazı yazmak bile değildi. Balığa çıkacaktım. On kuruşa kahve, yirmi kuruşluk köylü sigarası içecektim. Kaybettiğim her şeyi; insanlığı, cesareti, sıhhati, iyiliği, dostluğu, alın terini, sessizliği yeniden bulacak; belki yeniden bir adam olmasam bile bir temiz hayatın içinde hayran, meyus ve mahcup ölümü bekleyecektim. Aklıma ara sıra esen yazmak arzusunu, arzusunu değil kötü huyunu, bu tek kötü huyu muvaffakiyetler, şöhretler düşünmeden, “düşünürsem Allah canımı alsın!” düşüncesiyle yeniden bulabilirsem, kalemsiz kâğıtsız dağlara fırlayacak, balığa çıkacaktım. Yazmayacaktım. Biliyordum ki, insanlar beni pek sevmeyeceklerdi. Bir adam ki onlar gibi değildir. Balığa çıkacak olsam, “Koca evi barkı var. Ne bok yemeye balığa çıkar? Deli midir nedir? Pay da almaz” diyeceklerdi. “Baba fırını has çıkarana enayi, çalışmıyor, bereket ki anası var, yoksa satar savar, sürünür” diyeceklerdi. Hiç bir zaman yeniden damla damla, dakikaları duya duya, sıkıla patlaya; rüzgarı, balığı, denizi, ağı, seve seve, ölümü beklediğimi bilemeyeceklerdi.

Ne zararı vardı? Ben onları hayalimde adanın insanları ile ölçe ölçe, en büyük kusurlarını müsamahasızlıklarında bularak mahcup sevecek; bir sigara, bir ada çayı, bir kağıt oyunu ile rüzgarlı günü bitirdikten sonra yatağıma yeni doğmuşçasına günahsız, hatıraları kova kova; iyileri, kahramanları, namusluları, hak yemezleri, alın teri ile sert tabiatten kavga ve dostlukla ekmeğini çıkararak, birbirlerine fedakarlıklar ederek yaşayanları seyirden duyduğum hazla derin ve rüyasız bir uykuya dalacaktım. Sabahleyin yine rüzgarla, yağmurla uyanacaktım. Camları buğulu bir kahvenin içinde nasırlı, yüzleri güneş ve rüzgarla çizgili insanların arasında, bugünü de bir günah, daha doğrusu bir kötülük işlemeden bitirecektim.

Onların arasına seyirci sıfatıyla sessizce karışarak oldukça mesut yaşadım. Şehre bile inmiyordum. Her şey tahayyül ettiğim gibiydi. Yalnız pay meselelerinde çirkin hadiseler geçtiğini işitiyor, onu da duymamazlığa geliyordum” (Abasıyanık, 2001, 181).

Çıkarılan bu kısımda “yalnızca pay meselelerinde çirkin hadiselerin geçtiğini” duyan anlatıcı, bu duruma şahit olduğu için düş kırıklığına uğramıştır; fakat metin kısaltılırken oldukça fazla bölüm kırıldığından okurun bunu anlayabilmesi mümkün görünmemektedir.

Haritada Bir Nokta metninin kısaltılmış hali, özgün halini yansıtmamakta ve onun yerini tutmamaktadır. Özellikle ilk okumada anlaşılacak, sorgulanarak, metne sorular sorularak derin yapısına ulaşılabilecek metinlerde kısaltma yapılmaması gerekmektedir. Böylesi metinlerde seçilen her bir sözcüğün önemi olabilmektedir.

Örnek Metin 16: Emine Teyze'nin Çilek Reçeli

Emine Teyze'nin Çilek Reçeli, Miyase Sertbarut tarafından kaleme alınmıştır. Metin, yazarın Saat Canavarı adlı kitabında yer alan on beş öyküsünden biridir.

Öykü, çocuk anlatıcının, başkişi olan Emine Teyze hakkında bilgi vermesi ile başlar:

“Emine Teyze, apartmanın bitişiğindeki evde oturur. Orası eskiden apartmanın kömürlüğü olarak kullanılmış. Herkes yakıt olarak doğal gaz kullanmaya başlayınca orayı temizlemişler. Kırık dökük yerleri onardıktan sonra da kiraya vermişler. Kira parasıyla apartmanın giderlerini karşılamayı kararlaştırmışlar. İlk kiracı da Emine Teyze oldu.

Biz onu çok seviyorduk. Köyden taşınmışlardı. İki kızı bir oğlu vardı. Kocası yıllar önce ölmüş. Oğlu iş bulamadığı için evde oturuyordu. Kızlar ise hemen iş buldular. Biri dikiş atölyesinde, diğeri de konserve fabrikasına girmişti.”(Sertbarut, 2006, s. 57)

Emine Teyze, anlatıcının komşusudur ve bir sorunu vardır: oğlu işsizdir. Aslında, metinde olaylar bu sorun etrafında gelişir. Anlatıcının babası, Emine Teyze'nin oğluna iş bulur ve ardından olay örgüsü değişir:

“Babam, Emine Teyzenin işsiz oğluna kendi çalıştığı yerde çaycılık işi bulduğunda kadıncağız bizi yere göğe sığdıramaz oldu. Herkese ne kadar iyi insanlar olduğumuzu anlata anlata bitiremiyordu. Bizim aileyi dünyanın en iyiliksever ailesi ilan etmişti neredeyse” (Sertbarut, 2006, s. 59).

Emine Teyze'nin yapılan bu iyiliği herkese anlatmasından dolayı, çevredeki diğer işsiz insanlar da Mehmet Bey'i gördüklerinde aynı umutla, , oğulları ya da kızları için iş istemeye başlarlar. Mehmet Bey, iş bulma konusu fazlasıyla ciddiye almaktadır:

“Annem, olayları ciddiye almıyordu, ama babam onun gibi değildi. İşsizlik sorunundan kendisi sorumluymuş gibi kara kara düşünürdü.”

“İş arama olayının bana göre en güzel yanı sigarayı bırakması oldu. Böylece sigara için ayırdığı para ile eve ikinci bir gazete almaya başladı. Bu gazetede işle ilgili ilanlar daha çoktu. Her akşam, babam gözlüğünü takar, gazeteyi incelerdi. Masada mahallemizdeki işsizlerin yazılı olduğu bir liste vardı. Babam arada bir ‘Hah, buldum işte!’ diyerek listedeki adların karşısına gazetede ki ilanın telefon numarasını yazardı” (Sertbarut, 2006, ss. 59-60).

Bir akşam Emine Teyze elinde küçük bir kavanozla gelir. Kavanozda kendi yaptığı çilek reçeli vardır ve oldukça lezzetlidir. Reçeli tadan Mehmet Bey'in aklına parlak bir fikir gelir:

“Babam:

- Başka reçeller de yapabilir misin peki, diye sorunca Emine Teyze bu da bir şey mi anlamında elini salladı.

- Sen ne diyorsun Mehmet Bey oğlum, elli çeşit reçel yaparım ben. Patlıcan reçelinden tut, muz reçeline kadar. Elime ne geçerse onun reçelini yapabilirim” (Sertbarut, 2006, s.61).

Mehmet Bey, Emine Teyze'nin reçel yapımındaki yeteneğinden emin olunca, ertesi akşam iş aradığı tüm insanları evinde toplar. Başta Emine Teyze olmak üzere işsizlik listesinde yer alan tüm insanlar toplantıya katıldığında, onlara hep beraber bir iş kurabileceklerinden, böylece işsizlik sorununu çözebileceklerinden söz ettikten sonra fikrini açıklar:

“Emine Hanım'ın reçel yapım yöntemiyle bir reçel yapımevi kuracağız. Buradaki herkes işin içinde olacak. Bir dayanışma oluşturacağız. Gerekli ürünleri, araç ve gereçleri satın alacağız. Herkes kendi bütçesine göre para koyacak ve ortaklaşa yürüteceğiz bu işi. Kazancımızı da bölüşeceğiz” (Sertbarut, 2006, ss.62-63).

Bu fikir, toplantıya katılanlar tarafından çok beğenilir ve kısa sürede hayata geçirilmesi için yeni toplantılar yapılır.

Mehmet Bey her iki işi aynı zamanda yürütemediği için işinden ayrılır ve ortak oy kararı ile Emin Teyze Reçelleri adlı reçel yapım evinin müdürü olur, öykü sonlanır.

Öykünün ana iletisi, işbirlikçi yöntemle yapılan işlerin başarıya ulaşabileceği, yardımlaşma ve iyilikseverliğin pek çok kapının anahtarı olabileceğidir.

Metinde yapılan ilk değişiklik Emine Teyze'nin işsiz olan oğlunun anlatıldığı tümcelerın öyküden çıkarılmış olmasıdır. “Biz onu çok seviyorduk. Köyden taşınmışlardı. İki kızı bir oğlu vardı. Kocası yıllar önce ölmüş. Oğlu iş bulamadığı için evde oturuyordu. Kızlar ise hemen iş buldular. Biri dikiş atölyesine, diğeri de konserve fabrikasına girmişti” (Sertbarut, 2006, s.57).

Değiştirilmiş metinde ise Emine Teyze ile ilgili verilen bilgi iki tunceden ibarettir: “Biz onu çok seviyorduk. Köyden taşınmışlardı.” *Taşınanların* kimler olduğu belirtilmemiş, öykünün başlangıç sorunsalı olan işsiz oğuldan söz edilmemiştir.

Metinden “Emine Teyze’nin oğluna da rastlantı sonucu bulmuştu o çaycılık işini” (Sertbarut, 2006, s. 59), “Akşamları kapımızı çalanlar oluyor, Mehmet Bey bizim çocuğun işi oldu mu acaba, soruyorlardı. Babam olumsuz ysnitlmsktsn utsnıyor, sıkılarak: Üzgünüm şimdilik bir iş yok. Ama kaygılanmayın önümüzdeki günlerde sizing çocuğunuza göre bir iş çıkar herhalde, diyordu” (Serbarut, 2006, s. 59), “Her akşam babam gözlüğünü takar, gazeteyi incelerdi. Masada mahallemizdeki işsizlerin yazılı olduğu bir liste vardı. Babam arada bir, hah, buldum işte, diyerek listedeki adların karşısına gazetede ki ilanın telefonunu yazardı. Dinlenmek için kafasını kaldırdığında biz döner, yahu çevremizde ne kadar işsiz insane varmış da haberimiz yokmuş, diyerek şaşkınlığını dile getirirdi” (Sertbarut, 2006, ss. 59-60) tümcelerinin çıkarılması da ana sorundan uzaklaşıldığını göstermektedir.

Metinden çıkarılan diğer bölümler evde eşler arası çatışmaların anlatıldığı yerlerdir:

“Annem: İş ve İşçi Bulma Kurumu’ndan daha iyi çalışıyorsun, der babama takılırdı” (Sertbarut, 2006, s. 59).

“Annemse işi büyüttüğünden yakınırdı. Telefon faturası çok fazla gelmeye başladı Mehmet, der, akşamları gezmeye gidemediklerini, bu işi artık bırakması gerektiğini söylerdi” (Sertbarut, 2006, s.60).

“Yalnızca annemin bir yakınması vardı. Toplantının hep bizim evde yapılması onun işini ağırlaştırıyordu. Onca insana çay hazırlamak; arada bir bisküvi, kek gibi yiyecekler sunmak gerçekten kolay olmuyordu. Evde yeteri kadar bardak olmadığı için insanlar kendi bardaklarıyla geliyorlardı. Çaydanlık da yetersiz olduğu için her toplantıda komşularda çaydanlık istemek zorunda kalıyorduk. Buna da çözüm bulundu. Toplantıların sırasıyla diğer üyelerin evinde de yapılmasına karar verildi” (Sertbarut, 2006, s. 63).

Metinden çıkarılan bir bölüm anlamlandırılmasını zorlaştırılmıştır: “Babam ertesi gün işsizler listesini elime tutuşturup bir bir bu insanları bulmamı, akşam bizim evde toplantı yapılacağını haber vermemi istedi. Bu işi yapmak doğrusu kolay olmadı. Bulduğum insanlar, ne olduğunu merak ediyor, benden öğrenmeye çalışıyorlardı” (Sertbarut, 2006, s. 63) yerine “Babam ertesi gün listede yazılı olanları akşam bizim evde toplantıya çağırıldı. Evleri bir bir dolaşan tabii. Herkes ne olduğunu merak ediyor, benden öğrenmeye çalışıyordu” tümceleri kurulmuştur.

Değiştirilmiş metinlerde yapılan kısaltmalar tüm metinlerde gösterilmemiş, bazı bölümlerin çıkarıldığını gösteren (...) ibaresi metne yerleştirilmiştir. Emine Teyze'nin Çilek Reçeli adlı öyküde bu herhangi bir birimin çıkarılmadığı herhangi bir yere rastgele yerleştirilmiştir.

4.2.4. Kısaltılmış Diğer Metin Türleri

Türkçe dersinin amaçlarından biri öğrencilerde metin türü farkındalığı kazandırmaktır. Bunun için hazırlanan çalışma sorularının, ilgili metnin tür özelliklerini yansıtacak, diğer türlerden farklarına değinecek, karşılaştırmalar yapabilecek biçimde hazırlanmış olması gerekir. Bununla birlikte kitaplarda yer alan kimi metinlerin türleri anı ya da gezi yazısı olmasına rağmen öykü olarak sunulduğu saptanmıştır. Metin türlerini ve özelliklerini kesin çizgilerle ayırmak olası olmayabilir; sunuş şekline bağlı olarak bile bir tür diğerine dönüşebilir (Dilidüzgün, 2010, s.41); fakat amacı geçmiş yıllarından bahsetmek olan ve amacına uygun olarak kaleme alınmış bir anı metninin başlığı değiştirilip kısaltılarak “öykü” türüne dönüştürülmesi doğru değildir.

Çalışmanın kapsadığı metin türleri şiir, öykü ve roman olmasına karşın diğer türlerden seçilmiş örnek metinlerin “öykü” başlığı altında sunulmuş olması , bu metinlerin de incelenmesini gerekli kılmıştır.

Bu metinler ve türleri tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4-10: Kısaltılmış Diğer Metin Türleri

	Metnin Başlığı	Metnin Türü	Ders Kitabında Dönüştürüldüğü Tür	Metnin Yer Aldığı Kitap
1.	Gaziantep'ten İstanbul'a Yolculuk	Anı	Öykü	Ada/5
2.	Çocukluğumdaki Bayramlar	Anı	Öykü	Ada/5
3.	Bankamatik Kursu Açan Yok mu	Köşe Yazısı	Öykü	Ada/5

“Bankamatik Kursu Açan Yok mu?” bir köşe yazısıdır. Köşe yazıları, genellikle gazette ve dergilerde yer alan, güncel olaylardan söz eden, yazarın üslubunun büyük rol oynadığı düzyazı türleridir. Ders kitabında ise bu metnin türü öykü olarak değiştirilmiş, metnin öykü olduğunu vurgulayan çalışma soruları hazırlanmıştır:

5. ETKİNLİK

- Sizce okuduğunuz hikâyede yazarın sorunu nedir?

.....

.....

- Bu sorunu çözmesi için yazara neler önerirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

(Alacalı, 2013, s. 213)

Şekil 4-1: Örnek Etkinlik 1

Çocukluğumdaki Bayramlar ve Gaziantep'ten İstanbul'a Yolculuk metinleri, Ülkü Tamer'in Allaben Anıları kitabının bölümlerinden alınmıştır. Metinlerin türü anı olmasına rağmen ders kitabında öykü olduklarının altı çizilmiş ve çalışma sorularında da bu durum değişmemiştir.

Anı, bir kimsenin başından geçen ya da kendi döneminde ortaya çıkan olay ve olguları bilgilerine, edintilerine, gözlem ve izlenimlerine bağlı kalarak anlattığı düzyazı biçimidir (Özdemir, 1999, s. 190). Anılar, üzerinden zaman geçmesinin bir sonucu olarak bulanık olarak aktarılsa da bir gerçekliğe dayanır. Öyküler ise

kurmacasaldır, olmayanı anlatır, gerçeklikten beslenenbilir fakat onu anlatmaz, böyle bir zorunluluğu da yoktur. Her ne yönden bakılırsa bakılsın anı ile öykü türü birbirinden çok farklıdır.

Örnek Metin 17: Çocukluğumdaki Bayramlar

Çocukluğumdaki Bayramlar, Ülkü Tamer'in çocukluk yıllarındaki anıları aktarmak için kaleme almış olduğu "Allaben Anıları" adlı kitabının bir bölümüdür. Bölümün özgün adı "Hasibe'nin Göbeği"dir.

Metinde çocukluk döneminde yaşadığı, birbirine benzeyen bayram günlerini anlatan yazarın başlangıç noktası bayram öncesidir. Bayram yaklaşırken annesinin onu *her zaman gittikleri* terziye götürmesi, babasının bayram tebrik kartları hazırlaması ve arefe günü yapılan temizlik gibi etkinliklerden bahsedilmiştir.

Metin yazarın ağızından anlatılmış ve yalnızca bayramlar değil, daha eski zaman dilimlerine de dönüş yapılarak yer yer başka anılar da aktarılmıştır. Bu bölümler kısaltılmış metinde yer almamaktadır:

"Gaziler Caddesinin iki yanı dışı, doktor tabelalarıyla doluydu. Çoğunda 'Birinci Sınıf Dahiliye Mütahassısı' yazardı. İlkokul ikinci sınıfa giderken annem bu doktorlardan birine götürmüştü beni. Tepem atmıştı. 'İkinci sınıftayım, beni nedenbirinci sınıf doktora götürüyorsun?'" (Tamer, 1997, 15).

"Sonra Hasibe Bacı gelirdi. Babamın teyze kızıydı Hasibe Bacı. Onu her görüşümde utanırdım. Bana anlattıklarına göre, çok küçükken kağıda bir daire çizer, ortasına bir nokta kondurmuşum. 'Hasibe'nin Göbeği' dermişim buna" (Tamer, 1997, 16).

"Tekel fabrikasının müdürüydü Numan Bey. Gözleri görmez olmuştu ansızın. Geçirdiği ameliyatlar bir yarar sağlamamıştı. Her pazar babam mutlaka ziyaret ederdi onu. Giderken beni de götürürdü. 'ona asıl şimdi destek olmamız gerek' derdi. Elini Numan Bey'in gözlerinin önüne tutar 'Bir gölge filan görüyor musun?' derdi. 'Galiba görüyorum' derdi Numan Bey. 'Düzelecek, gözlerin açılacak ' derdi babam. 'Açılacak' derdi Numan Bey. Babam, onun bir gölge filan görmediğini, gözlerinin bir daha açılmayacağını biliyordu. Gölge filan görmediğini, gözlerinin bir daha

açılmayacağını Numan Bey de biliyordu. Babam ona umut verirken o da babama umut veriyordu” (Tamer, 1997, 17).

Anlatıcının bayram dışında, gündelik hayattan bahsettiği kısımlar da metinden çıkarılmıştır:

“Perşembeleri banyo günümüzdü; ama arefe günleri tepeden tırnağa yıkanırđık. Babam Kur’an okurdu sessizce. Sonuna geldiğinde üçümüze birden işaret ederdi. Sırayla. Önce ben. Sonra Aykut. Sonra Tankut. Ayaklarımızın ucuna basarak usulca yanına giderdik. Okur üfler, saçlarımızı, sırtımızı sıvazlardı. Sadece arefe günleri değil, her perşembe akşamı yapardı bunu” (Tamer, 1997, 16).

Bölüme adını veren kısım da değiştirilmiş metinde yer alamamaktadır:

“Sonra Hasibe Bacı gelirdi. Babamın teyze kızıydı Hasibe Bacı. Onu her görüşümde utanırdım. Bana anlattıklarına göre, çok küçükken kağıda bir daire çizer, ortasına bir nokta kondurmuşum. ‘Hasibe’nin göbeği’ dermişim buna. Anlatır, gülerlerdi. ‘Hasibe’nin göbeği’ nereden çıkmıştı, çözemedim. Belki bebekken hamamda görmüşüm göbeğini. Yaptığım ilk resim, ne ilk resmi, belki de ilk bin resim ‘Hasibe’nin göbeği’ imiş” (Tamer, 1997, 16).

Bayramın anlatıcı için en keyifli kısmı Şükrü Ağabeyinin gelip onu bayram yerine götürmesidir:

“Önce mantar alıp patlatırdık. Çukurbostan mantar sesinden geçilmezdi. Çatapatları eve götürmek için cebime koyardım. Karsambaç içerdik. Atlıkarıncaya binerdik. Atlıkarıncanın sahibi ‘Yandıını’ diye bağırdı mı, inip Karagöz kahvesinin yolunu tutardık. Küçük kürsülere oturur, Karagöz seyrederdik. Pek hoşlanmazdım Karagözden ama o da “bayram töreni”nin bir parçasıydı, mutlaka görmek gerekiyordu” (Tamer, 1997, 16).

Kısaltılmış metinde ise bu bölüm yer almaz; metin şöyle devam eder:

“Ben Şükrü Ağabey’in yolunu gözlerdim hep. Bayram yerine götürürdü beni. *Sonra* Karagöz kahvesinin yolunu tutardık” metindeki sonra zarfı , metne alınmayan bölümdeki “önce” ye gönderme yapmaktadır. Bu açıdan anlamasal bir boşluk oluştuğu söylenebilir.

Bir başka anlam aksaması, bayram yerinde yapılmış olan eğlenceli etkinliklerin, kısaltılmış metne alınmamasına rağmen, metne bir son oluşturabilmek için eklemen toparlayıcı tümcedir:

“Bayramlar, biz çocuklar için böyle sevinç ve coşku içinde geçerdi”

Metin için hazırlanan etkinliklerde, metnin türünün öykü olduğunu belirten ifadeler bulunmaktadır:

4. ETKİNLİK

- Aşağıdaki soruları, okuduğunuz hikâyeye göre cevaplayınız.

- 1 NE ZAMAN? → Olay ne zaman geçiyor?
Yazarın çocukluğunda geçiyor.....
.....
.....
- 2 KİM? → Çocuğu kumaşçıya kim götürürmüş?
Annesi götürürmüş.....
.....
.....
- 3 NE? → Çocuğun babası bayramdan bir ay önce ne yaparmış?
Bayram tebriği gönderilebileceklerin listesini açarmış.....
.....
.....

(Alacalı, 2013, s. 277)

Şekil 4-2: Örnek Etkinlik 2

5. ETKİNLİK

- Aşağıdaki resimler hangi mesleklerle ilgilidir? Eşleştiriniz.
- ✓ Bu mesleklerden hangileri okuduğunuz hikâyede geçiyor? İşaretleyiniz.

(Alacalı, 2013, s. 277)

Şekil 4-3: Örnek Etkinlik 3

2. ETKİNLİK

- Aşağıya dinlediğiniz hikâyenin konusunu, ana ve yardımcı düşüncelerini, destekleyici ayrıntılarını yazınız.

Konu: .....
.....**Bayram kutlamaları**.....
.....
.....

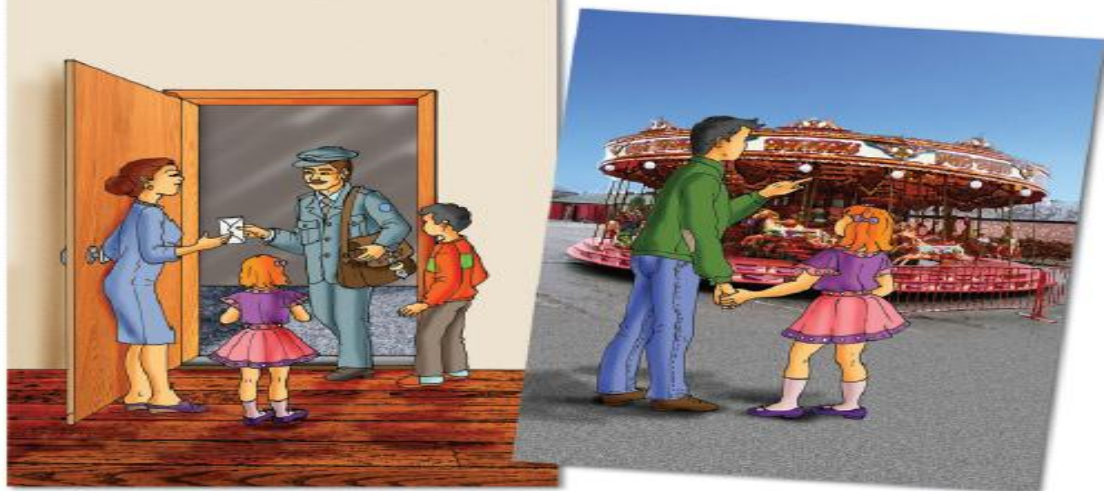
Ana düşüncesi: **Yazarın çocukluğunda kutlanan bayramlara duyduğu özlem**.....
.....

Yardımcı düşünceleri ve destekleyici ayrıntıları: **Bayrama verilen önem ve bayram hazırlıkları**.....
.....**Bayram kutlamaları**.....
.....**Çocukların bayram yerine gitmesi**.....

(Alacalı, 2013, s. 275)

Şekil 4- 4: Örnek Etkinlik 4

Dikkat çekici bir başka durum, metinden çıkarılan bölümlerine işaret eden resimlemelerin bulunması ve anlatıcı, Ülkü Tamer, erkek olduğu halde kız olarak resmedilmiş olmasıdır:

(Alacalı, 2013, s. 278)

Şekil 4-5: Örnek Resim

BÖLÜM V: SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın başında cevap aranan sorular şunlardı:

- Ders kitaplarında yer alan metinler üzerinde yapılan kısaltma işlemlerinin bir yöntemi var mıdır?
- Ders kitaplarında yer alan metinler üzerinde yapılan düzenlemelerin bir yöntemi var mıdır? Yapılan bu düzenlemelerin nedenleri ne olabilir?
- Metinler üzerinde yapılan kısaltma ve düzenlemeler metne anlam açısından bir zarar vermekte midir?
- Metinler üzerinde yapılan bu işlemler metne yapı ve tür özellikleri açısından bir zarar vermekte midir?

Çalışmanın sonunda örnek metinlerden yola çıkarak yapılan kısaltmaların bir yöntemi olmadığı söylenebilir. Türkçe Ders Kitapları'nda yer alan metinlerde gerekli görüldüğü yerlerde, öğretim programlarınca sınırlandırıldığı şekli ile belli düzenleme ve kısaltmalar yapılabilmektedir. Bununla birlikte, bu değişiklikler yapılmadan önce metinlerin titizlikle incelenip yapısal ve anlamsal çözümlerinin üzerinde durulmasında yarar vardır. Bu çözümler yapıldıktan sonra, metnin bütünü yansıtacak kısaltma yoluna gidilebilir.

Diğer bir taraftan, gün geçtikçe artan metin sayısı düşünüldüğünde, uzun metinlerin ders süresine uyarlanması yerine daha kısa metinlerin tercih edilmesi de bir seçenek olarak değerlendirilebilir. Kısa metinlerin tercih edilmesinin bir üstünlüğü de, dinleme süreleri kısıtlı olan öğrencilerin metne olan ilgisinin daha kalıcı olabilmesi olasılığıdır.

Metinler üzerinde yapılan düzenlemelerin nedenleri; öğrencileri şiddetten ve karamsarlık duygusundan uzak tutmak, dini inanış ve siyasi görüş olarak farklı düşüncelere sahip öğrenci karşıtlığını önlemek ve metne öğreticilik katmak olarak

sıralanabilir. Nedeni bilinmeyen keyfi düzenlemelerin de yapıldığı, çalışma boyunca üzerinde durulan bir noktadır.

Yapılan değişikliklerin metinlerin tümüne anlamsal ve yapısal olarak zarar verdiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle kısaltılmış öykülerde çıkarılan bölümler çoğunlukla metnin bütününe bozmayacak biçimde seçilmiştir. Bununla birlikte aynı şey şiirler ya da romanlar için geçerli değildir. Kısaltılmış romanlar, roman türünün özelliklerini yansıtmamaktadır. Çalışma sonucunda ulaşılan veriler düzenlenmiş ve kısaltılmış metinler olarak iki ayrı kısımda sunulabilir. Bu iki ulamın birbirinden farklı sonuçlar doğurması bunun sebebidir.

Düzenlenmiş metinlerle ilgili ulaşılan sonuçlar ile geliştirilen öneriler şunlardır:

- 1- Metinler üzerinde en fazla yapılan düzenleme işlemi “metinden sözcük, tümce ya da paragraf -şiirler için tek kıt’a- düzeyinde birim çıkarma”dır. Yapılan bu değişikliğin kısaltma işleminden farkı, metnin bütününe uygulanmadan, yalnızca belli bölümlerine yer verilmemesi ve kısaltma amacı güdülmemesidir. Kısaltma amacının güdülmediği sonucuna ise metinden çıkarılan birimler yerine farklı eklemeler yapılmasından dolayı varılmıştır.
- 2- Düzenlenmiş metinlerde en dikkat çekici nokta, yapılan pek çok değişikliğin tahmin edilebilir bir nedeninin olmamasıdır. Bu değişikliklerin keyfi düzenlemeler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Metin kişilerinin, metinlerde olayların geçtiği mekan adlarının değiştirilmesinin ya da tümcelerin öğelerinin yerlerinin değiştirilmesinin herhangi bir nedeni olduğunu söylemek oldukça güçtür.
- 3- Şiirler mutlaka belli dil kurallarına bağlı kalınarak yazılan metinler değildir. Her şiirde uyak, redif ya da söz sanatlarının bulunması şart değildir. Elbette bu unsurlar şiirlere ahenk katar, onların diğer metin türlerinden farkını ortaya koyar. Bununla birlikte yazımsal türler içinde hem konu hem dil kullanımı olarak sınırları en geniş olan metin türü şiirlerdir. Tüm bunlara rağmen ders kitaplarında yer alan şiirlerin uyaklı

olması için sözcüklerin hatta mısraların eklenmesi kabul edilebilir bir değiştirme değildir.

- 4- Ders kitaplarında yer alan metinlerin kaleme alındığı tarihler 20. yüzyılın başlarına dek uzanmaktadır. Çok eski metinlerin ders kitabında yer alması bir dizi sorunu da beraberinde getirmektedir. Kenan Hulusi Koray tarafından yazılıp 1941 yılında yayımlanmış olan Miras Keçe adlı metinde Hicri Takvime ait yılların yer alması: “Çini soba, mirasa konduğumuz paşanın 310’da evlendiği zaman aldığı sobaydı” (Koray, 1983, s. 127) buna örnek olarak gösterilebilir. Metin üzerinde değişiklik yapılırken tarihlerin değiştirilmemiş olması öğrencilerin metni anlamasını zorlaştırabilir.
- 5- Çocukları, hayattan kopuk, cam bir fanusun içinde tutmak mümkün değildir. Metinlerden çıkarılan şiddet unsurları onların günlük hayatta da karşlarına çıkabilir. Bu ifadelerin metinlerden çıkarılmaması, hatta çalışma soruları ile sorgulanması, öğrencilerin eleştirmel düşünme yeteneğini geliştirebilir. Hayvanlara yapılan şiddetle ilgili fazlaca metin saptanmıştır. Bu metinler ile örnek olay incelemesi gibi teknikler birleştirilerek yaratıcı etkinlikler yapılabilir. Böylece metinlerin yapısı da bozulmamış olur. Başka bir yol ise bu metinler ders kitaplarına almamaktır.
- 6- Benzer bir yaklaşım metinlerde kullanılan argo sözcükler için de geçerlidir. Duman (2010), her metnin bazı değişikliklerle amaca uygun hale getirilmesi doğru değildir. Mesela kahramanın her ortamda argo ve küfürlü ifadeler kullandığı bir öykü üzerinde değişiklikler yapmak istenen sonucu vermez. Çünkü bu ifadeler kaldırılırsa yazarın uslbu ve kahramana vermiş olduğu rol tamamen değişmiş olur. Bu yüzden amaca uygun başka metinler de değerlendirilmeli ve kullanılan metnin vazgeçilmez olup olmadığı iyi düşünölmelidir (s. 288) diyerek metinler yapılan kimi değişikliklerin metnin genel yapısına ve yazarın uslübuna zarar verdiğini, bu metinler yerine başka metinlerin tercih edilmesinin olası olduğunu vurgulamıştır.

- 7- Düzenlenmiş metinlerle ilgili varılabilecek en genel sonuç, kısaltılmış metinlere oranla metninlerin bütünlüğüne, kurgusuna, iletisine ve metinsellik özelliklerine daha fazla zarar verdikleridir. Özellikle metinler üzerinde yapılan eklemeler metninlerin neredeyse yeniden yazılması görünümünü ortaya koyar. Bu yüzden metinler üzerinde düzenlemeler yapmak yerine farklı metinler kullanmak daha yararlı olacaktır.

Kısaltılmış metinler incelendiğinde şu sonuçlara varılmıştır:

- 1- Roman türündeki metinler ders kitaplarına alınırken dört yol tercih edilmiştir. Bunlardan ilki, bölümlerden oluşan ve her bir bölümünün bir adı olan romanlara uygulanan tek bölüm seçip bu bölüme metin olarak yer verme yoludur. Böylesi metinlerde romanın bütünü ile ilgili bilgi verilmemiş, roman bölümü bir öykü gibi sunulmuştur. Ne roman türünün ne de öykü türünün özelliğini yansıtmayan, başı ve sonu belirsiz, bir bütünden koparılmış bu metinlerin öğrencilerde metin türü farkındalığı yaratamayacağı açıktır. İkinci yol, romandan alınan bölüme kadar olan olayları özetlemek, romandan bir bölümü ekledikten sonra metni sonlandırmaktır. Bu yol ile romanın başı, roman karakterleri gibi öğeler verilmiş olsa da metnin sonu hakkında bir özetleme yapılmamış olması kafa karıştırıcıdır. Yalnızca “Momo” metninde uygulanan bir diğer yol da, önce romanın oldukça kısa bir özeti verilmesi, sonrasında kitaptan rastgele seçilmiş bir bölüm sunulmasıdır. Son olarak herhangi bir bilgi vermeden ve özetlemeden romanların bir bölümünün sunulduğu metinler vardır.

Romanlar, ders kitaplarında yer almak için fazlasıyla uzundur. Üstelik bu türde yazılmış metinlerin sunum şekilleri de tür özelliklerini yansıtmaktan uzaktır. Bu yüzden roman türünden eserlerin ders kitaplarında yer almaması; fakat öğretmen tarafından belirlenecek romanların yıl boyunca okuma derslerinde işlenmesi bu tür için sunulabilecek bir öneridir.

- 2- Değiştirilmiş tüm metinler içinde, kısaltılmış öyküler anlam açısından özgün hallerinden çok farklı sonuçlar doğurmamaktadır. Öykü türündeki

metinler için kısaltmalar metnin bütünlüğünü bozmayacak paragrafların çıkarılması şeklinde yapılmıştır. Sorun teşkil edebilecek tek nokta, kimi öykülerden çıkarılan bölümlerin özensiz seçilmesi halinde olaylar arası bağlantıların kurulamamasıdır. Örneğin Rüzgar'ın Öyküsü adlı metinde, Rüzgar Güneş'in yanından ayrılmak üzereyken Güneş tarafından durdurulur ve yağmur bulutlarını yanına aldığında yapacakları konusunda tembihlenir. Metinden Güneş'in Rüzgar'ı tembihlediği bölüm çıkarıldığı halde, "Rüzgar *yeniden* selam vererek çıktı" cümlesi yer almaktadır. Oysa değiştirilmiş metinde Rüzgar yalnızca bir defa Güneş'in odasından çıkmaktadır; yinelenen bir eylem söz konusu değildir.

- 3- Ders kitaplarında yer alan diğer yazınsal metin türleri ile karşılaştırıldığında şiirlerin metin uzunluğu olarak daha üstün bir durumda olduğu söylenebilir. Çok uzun şiirlere de rastlanmakla birlikte, genel olarak hemen her konuda yazılmış kısa şiirlere de ulaşmak mümkündür. Bu yüzden kendine özgü dilsel bir yapısı olan şiirlerin kısaltılmadan sunulması türsel özelliklerinin kavratılmasında daha yararlı olabilir.

KAYNAKLAR

- Akatlı, F. (2002). Edebiyat Eğitimi Çalıştayı: Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, *Edebiyat Eğitimi Tartışırken*, 74- 78. İstanbul.
- Akyol, H. (2012). *Türkçe İlkokuma ve Yazma Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, A.F. (2012). *Okuma Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aytaş, G. (2001, Şubat- Mart) Türkçe Ders Kitaplarının Yazımında Metin Seçimi ve Metin Altı Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar. Türk Yurdu Dergisi Türkçe'ye Saygı Özel Sayısı. 21. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2014, <http://w3.gazi.edu.tr/>
- Aytaş, G. (2006, Ocak). Edebî Türlerden Yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi*, 169.
- Ayverdi, İ. (2008). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (3 cilt). İstanbul: Kubbealtı.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., Kılıç, E. (2012) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem
- Demirkan, M., Beyreli L. (2006) Aziz Nesin'in Parle vu Fransızca Adlı Öyküsünde Mizah Çözümlemesi. Cemal Yıldız- Latif Beyreli (Ed.). *Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Değişibilim Yazıları* (ss. 492-503). İstanbul: Pegem Akademi.
- Dilidüzgün, S. (2008). Türkiye'de Edebiyat Öğretimi ve Edebiyat Öğretiminde Çağdaş Yönelimler. Zehra İpşiroğlu (Ed.) *Çağdaş Türk Yazını*. İstanbul: Toroslu.
- Dilidüzgün, Ş. (2010) *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi*. İstanbul: Morpa.
- Duman, A. (2010, Bahar) Türkçe Eğitiminde Metne Müdahale Sorunu. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 27 (1), 285- 295.
- Durmuş, M. (2013, Bahar). İkinci/ Yabancı Dil Öğretiminde Sadeleştirilmiş Metin Sorunları Üzerine. *Bilig- Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 65 (1), 135- 150.
- Eagleton, T. (2002). *Edebiyat Olayı* (Başak Yüce, Çev.). İstanbul: Sel.
- Emre, İ. (2005). *Edebiyat ve Psikoloji*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emre, İ. (2012) *Edebiyat Bilimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Girgin, Y. (2011, Haziran). Cumhuriyet Dönemi (1929-1930, 1949,1981) Ortaokul Türkçe Öğretimi Programlarının İçerik, Genel ve Özel Amaçlarıyla Karşılaştırmalı Gelişim Düzeyi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2 (1), 11-26.

- Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Günay, D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya.
- Güneş, F. (2013,Ocak). Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi. *Anadili Eğitimi Dergisi*. 1(1), 1-12.
- İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 1-5. Sınıflar* (2009). Ankara: MEB
- İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 6-8. Sınıflar* (2006). Ankara: MEB
- İpşiroğlu, Z. (1993, Haziran). Okuma Edimi ve Yazınsal Metin Türleri. *İstanbul Üniversitesi Yayınları Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi VIII*, 129-138.
- İpşiroğlu, Z. (2002). Türkçe Yazın Öğretimi Nasıl Çağdaşlaşacak? Oya Adalı, Şeyda Özil (Ed.) *Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi*. (s.79-88). İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.
- İşeri, K. (2010). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Özellikleri. Hakan Ülper (Ed.) *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (s.91-114). İstanbul: Pegem Akademi.
- Karatay, H. (2011). *Okuma Eğitimi, Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Berikan.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin.
- Türkçe Sözlük*. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kolaç, E. (2009, Ocak). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6:1 Erişim tarihi: 10 Nisan 2014, <http://www.j-humansciences.com>
- Moran, B. (2006). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim.
- Oğuzkan, A.F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Oğuzkan, A.F. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı.
- Okur, A. (2010). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türsel Özellikleri. Hakan Ülper (Ed.) *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (ss.115-140). İstanbul: Pegem Akademi.
- Ögeyik, M. C. (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Anı.
- Özdemir, E. (1999). *Yazınsal Türler*. Ankara: Bilgi.
- Özdemir, E. (2007). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Bilgi.

Polat, T. (1991). Ortaokullarda Türkçe: Türkçe Dersleri I. Şeyda Özil, Nilüfer Tapan (Ed.), *Türkiye'nin Ders Kitapları- Ortaöğretim Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Yaklaşım* (s.15- 33). İstanbul: Cem.

Polat, T. (1993, Haziran) Yazınsal Metinler ve Yabancı Dil Olarak Almanca. *İstanbul Üniversitesi Yayınları Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi VIII, 181-190.*

Satre, J.P. (1995). *Edebiyat Nedir?*(Bertan Onaran, Çev.) İstanbul: Payel.

Sayın, Ş. (2002) Edebiyat Eğitimi. Oya Adalı, Şeyda Özil (Ed.) *Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi.* (s.68-73). İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.

Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat.* Ankara: Kök.

Temizkan, M. (2009). *Metin Türlerine Göre Okuma Eğitimi.* Ankara: Nobel.

Tunalı, İ. (2007) *Estetik.* İstanbul: Remzi.

Uygur, N. (1985). *İnsan Açısından Edebiyat.* İstanbul: Remzi.

Ülper, H. (2010). Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinlikler. Hakan Ülper (Ed.) *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (s.55-80). İstanbul: Pegem Akademi.

Wellek, R. ve Warren, A. (2013). *Edebiyat Teorisi.* (Ö. Faruk Huyugüzel, Çev.) İstanbul: Dergâh.

Yıldırım, H. ve Şimşek, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 9. baskı).* Ankara: Seçkin.

Yetkin, S. K. (2011). Canım Kitap. Komisyon. *Güzel Yazılar - Denemeler.*(ss.139-144) Ankara: Türk Dil Kurumu.

ÖZGÜN METİNLERİN YER ALDIĞI KİTAPLAR

Abasıyanık, S. F. (2001). *Bütün eserleri 6 - Havuz Başı.* Ankara: Bilgi.

Akal, A. (2009). *Benim Babam Sihirbaz.* İzmir: Uçanbalık.

Aksal, S.K. (1988). *Şiirler.* İstanbul: Cem.

Aksoy, S. (1995). *Büyülü Bahçe.* İstanbul: Yapı Kredi.

Aydüz, Z. (2010). *Osmanlı Hikâyeleri.* İstanbul: Zafer.

Aykul, B., D. (1996) *Gökyüzünde Beliren Tuhaf Delik.* İstanbul: Mavibulut

Buscaglia, L. (2011) *Sevgili Babam.* İstanbul: İnkılap

Cengiz, G. (2012). *Ahşap Evin Çocukları.* İstanbul: Evrensel Çocuk.

- Baraz, N. (1998). *Düşlerde*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Bilgin, İ. (2005). *Çanakkale İçinde Vurdular Beni*. İstanbul: Erdem.
- Buğra, T. (1989). *Yarın Diye Bir Şey Yoktur*. İstanbul: Ötüken.
- Duman, S. (1997). *Kendimi Tebrik Ederim*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Erdi, İ. B. (2002). Para Cüzdanı. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu (Ed.) *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler* (ss.308-309). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Eremektar, M. (1994, Haziran) Rüzgâr'ın Öyküsü. *Kırmızı Fare Dergisi* 29, 38-43.
- Eyüboğlu, B. R. (2011). Türküler Dolusu. İsmail Parlatır (Ed.) *Güzel Yazılar - Oğuz'dan Bugüne* (ss. 226-228). Ankara: Türk Dil Kurumu
- Gökçen, N. E. (2011) İki İyi İnsan. Halit Karatay (Hazırlayan) *Okuma Eğitimi Kuram ve Uygulama* (ss. 198-201). İstanbul: Berikan.
- Güler, M. (1999). *Balonlar Gökyüzünün Olsun*. İstanbul: Bu.
- Güntekin, R. N. (1959). *Olağan İşler*. İstanbul: İnkılâp.
- İzgi, M. (2000). *Bayram Yeri*. İstanbul: Gendaş.
- İzgi, M. (1994). *Okula Giden Robot*. Ankara: Bilgi.
- Kanık, O. V. (2008). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi
- Karaosmanoğlu, Y.K. (1990). *Milli Savaş Hikâyeleri*. İstanbul: İletişim.
- Karakoç, B. ,Özbay, H. ve Tatcı, M. (1993). *Şiir Burcunda Çocuk*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Kemal, Y. (1994). *Bu Diyar Baştan Başa 2: Denizler Kurudu*. İstanbul: Toros.
- Kıyafet, H. (t.y.). *Uçan Tilki*. İstanbul: Gendaş.
- Koray, K. H. (1983) Kenan Hulusi Koray'dan Hikayeler. İnci Enginün (Ed.) *Miras Keçe* (ss. 127-132). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Kubat, M. (2006). *Yaşamın İçinden: Şiirler*. Eskişehir: Metin.
- Külebi, C. (2006). *Bütün Şiirleri*. Ankara: Bilgi.
- Milli Şiirler (1996) İstanbul: Gendaş Kültür.
- Sarıyüce, H. L. (2000) *El Evinde*. İstanbul: Nehir Medya.
- Seyda, M. (1985) *Çocuktan Korkan Efeler*. İstanbul: Altın.

- Seyfettin, Ö. (1993) *Forsa*. İstanbul: Cem.
- Suna, Ç. (2007, Temmuz) Ay'da Küçük Bir Serçe. *Ebe Sobe Dergisi*, 64.
- Şenkon, A. (2010). *Geveze Kitap*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Tamer, Ü. (1997). *Allaben Anıları*. İstanbul: Ad.
- Sertbarut, M. (2013). *İkizler İz Peşinde*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2006). *Saat Canavarı*. Ankara: Paydos
- Yazgan, B. (2011). *Masal Denizi*. İstanbul: Erdem.
- Turhan, A. (2010) *İnsanlarım Var*. Konya: Gençlik Kitabevi.
- Uçuk, C. (1937) *Türk İkizleri*. İstanbul: Uçuk.
- Tolstoy, A. (2008) *Dev Şalgam*. (Sevgi Atlıhan, Çev.) İstanbul: İş Bankası.

İNCELENEN KİTAPLAR

- Alacalı, O (2013). *5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Ada.
- Başar, S. ve Zeybek Köken S. (2012). *5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Bıyıklı, H. ve Öztaş, Y. (2012) *6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Doku.
- 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı* (2012). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Kaplan, Ş. ve Yıldırım Şen, G. (2012). *7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Gizem.
- Kapulu, A. ve Karaca, A. (2012). *7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Koza.
- 7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı* (2012). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Yangın, B. , Celepoğlu, A. ve Türkyılmaz F. (2012) *7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Pasifik.
- Şahin, D. (2012) *8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Bisiklet.
- Kurt, M. , Altay J. ve Kara M. (2012) *8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Enderun.

Altan, A. , Arhan, S. , Başar, S. , Öztürker, G. , Yılmaz, D. (2012) 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Şahin, D. (2013) 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: Ada Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında İstanbul'da doğmuşum. İlk ve orta öğrenimimi İstanbul'da tamamladım. 2007 yılında Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü'ne girmeye hak kazandım. 2011 yılında lisans öğrenimimi tamamladım. Aynı yıl Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'na atandım. 2012 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Programı'ndaki eğitimime devam etmekte ve aynı bölümde (35. madde ile) araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.